

DEVLET PERSONELİ DÂVASI

KÜRTCÜLÜK

KOMÜNİZM

NURCULUK

HÜKÛMETE VERİLEN GİZLİ RAPORLAR

Yıl 2 - Sayı: 71 24 Nisan 1963 100 Kuruş

OKUYUCU'DAN YÖN'E

Arap Sosyalizmi

20 Mart 1963 te çıkan sayınızda, «Mısır Askeri bir toplum» adlı kitaptan bir özet yayınladınız. «Arap sosyalizminin ne olduğu ne olmadığının aydınlanmasına artık iyiden iyiye ihtiyaç» olduğunu, haklı olarak belirtiyorsunuz. Benim de okuduğum bu kitabın yazarı Abdel Malek, objektif bir çalışmayla belgelere dayanarak bunu açıklamaya çalışmış. Başkan Nâsır'ın ve arkadaşlarının görüşlerine en geniş yeri vererek yazarı vardığı sonuç şu: Mısırda henüz gerçek bir sosyalizm kurulamamışsa da, *Nâsır hareketi halka* ve aydınlara doğru adımlar atarak sosyalizmi kurma ihtimalini yitirmiş de değil.

Abdel Melek denemenin özelliklerini şöyle sıralıyor:

Büyük arazi sahiplerinin toprağı alınmış, feodal artıklar tasfiye edilmiştir, bu, tarihî bir başarıdır. Ona karşılık toprak küçük yamalar halinde ufalanmış, (3 feddanlık araziler çoğaltılmış el değiştiren toprakların bedeli eski sahiplerine 14 senede ödenmek üzere köylüye dağıtılmıştır. Buna rağmen küçük ağalara dokunulmamış, böylece topraksız köylülerin çoğu *yine topraksız kalmış*tır. Kişi varlığına saygı parolası ile kamulaştırılan toprakların bedeli eski sahiplere milletçe ödenmektedir. Kooperatifçilikte gelişmeler vardır. Ona karşılık toprak işçilerinin sendikalaşması bugüne dek gerçekleştirilmemiştir. Hele fellehın siyasi örgütlenmesine hiç fırsat verilmemiş, siyasi bir varlık kazanmasından kaçınılmıştır. Halka dayanma parolalarına rağmen başkan Nâsır, tepeden inme tedbirlerle yetinmektedir. Ayrıca ilerisi için gerekli büyük işlerin ancak bir kısmı ele alınmıştır. *Asuan barajının bitmesinden* sonra, zirai gelir 1953 senesi gelirini ancak yüzde 50 aşacak, oysa ki nüfus yüzde 61 artmış bulunacak, şu halde daha keskin tedbirlere ihtiyaç olacak.

Toprakları alınan büyük arazi sahipleri, elde ettikleri bedellerle (ödemeler millet kesesinden yapılıyor), sanayi yatırımları yapmamışlar, ya parayı dış memleketlere kaçırmışlar, ya da kira getiren yapılara sermişlerdir. Süveyş çatışmasından faydalanarak yabancı şirket, banka ve varlıkları kamulaştıran Başkan Nâsır, yerli büyük sermaye ile elele Suriye birleşme serüvenini yaşadıktan - sonra, bu çevrelerin baskısına uğradı ve büyük sermaye, her zaman başvurduğu taktiğe, piyasayı sabote etmeğe, kriz yaratmaya, iç ve dış piyasaları dondurmak yoluna saptı. Başkan Nâsır tarihî bir kararla 1961 de yerli bankaları, sigorta şirketlerini, ağır sanayii, temel endüstrileri nakliye ve dış ticareti de devletleştirdi. Bu tedbirlere rağmen 1962 - 1963 bütçesine göre özel sektör hâlâ memleket istihsalinin yüzde 60 ını elinde tutmaktadır. Başkan Nâsır, büyüyen devlet sektörünü işler halde tutmak için önce subay kadrosundan faydalanmış, *daha sonra ihtisa*sa önem vererek, iktisatçı, mühendis, hukukçu ticaret *mektebi mezunları, ihtisas* yapmış subayları iş başına getirmiştir. Bunların vazifesi devletçe alınan kararları uygulamaktan ibaret, bunlar, «tabakat el müdirin» i meydana getiriyorlar. Eski gericilerden bir çokları bu tabakaya sızmışlardır. Devletleştirilmiş kurumların idare heyetlerine, 7 üye üstüne çoğu zaman ancak bir işçi bir de küçük memur alınmaktadır, daha doğrusu tayin edilmektedir. Başkan Nâsır bürokrasiye çatmakla beraber, bir müdürler saltanatı kurmuştur. yukardan aşağı işleyen bu örgütte halkın istek, düşünce ve kararlarından faydalanıldığı söylenemez.

Nutuk ve programlara rağmen işçilere ve sendikalara özgür bir siyasî çalışma fırsatı verilmemiştir. Rejimin *en sağlam desteğinin kişiliği*ne, düşünme ve yaratma gücüne sırt çevrilmiştir.

*Nâsır ve arkadaşları, aydın*larla açılan aralarını düzeltmek için büyük kongreler düzenliyor, fakat bir sonuç alamıyorlar.

Bunun sebebi, ilerici aydınların hapiste bulunmaları, arta kalanların da susturulmasıdır. Komünizmle mücadele adı altında, Mısırın en değerli aydınları ezilmiştir. Üniversite ve basında gericilere değil, ilericilere darbeler vurulmuştur. Devrimlerin incelenmesi, uygulanması, halkla birlikte başarıya ulaşması için yardımcı olacak en değerli elemanlardan vazgeçilmiş, sosyalistsiz sosyalizm, hatta sosyalizm düşmanları ile sosyalizm kurma garabetine düşülmüştür.

Bununla beraber eğitimde, sağlık işlerinde rejimin büyük işler başardığı da bir gerçek. Abdel Malek'e göre Nâsır'ın felsefe*sindeki temel yanılma*, Mısır tarihi boyunca ehram biçimli devlet sistemine benzer, tepeden inme bir modern devlet kurmak istemesi ve bunu yapmak için sadece orduya güvenmesidir. Nâsır hareketinin sınıfsız veya sınıf üstü bir eylem gütme amacı, örgütlenmiş *işçi*, köylü ve aydınların güçlü desteğinden mahrum kaldı. Sosyalizme giderken bütün olumlu güçlerden faydalanmamak, Mısır sosyalizm denemisini köstekliyor, tehlikeye düşürüyor.

Kitabın yazarına göre Nâsır hareketinin sosyalizme erişmesi için artık cesaretle örgütlenmiş halka, çoğunluğun demokrasisine, özgür ilerici aydınlara dayanması lâzım. Hiç bir nutuk veya Milli Eylem yasası, sosyalizmin bu zorunluğunu örtbas edemez. Ayrıca müslümanlıkla Arap sosyalizmi, veya Nasırla tarafsızlık politikası gibi çok önemli konulara değinen kitabı, bütün zenginliği ile özetliyebildiğimi de sanmıyorum, ne çare ki bunu tam olarak yapacak *nitelikte olan dergi*niz, Abdel Malek'in kitabını özetlerken sadece Başkan Nâsır'ın birkaç sözü ile, bay Heykaalın laflarını aktardı.

İlk sayısından beri büyük bir ilgi ile okuduğum derginizin bir kitap özeti yaparken ana fikri yitirmemesini istemek yerindedir sanıyorum. Arap sosyalizmi konusunda resmi belgelere d a y a n ı p, k r i t i k i n c e l e m e l e r e girişmeden yayınlar yapmak, *okuyucularınızı* yanıltabilir. Arap dünyasında ve başka memleketlerde denemesi yapılan sosyalizmin, memleketimiz açısından değerlendirilmesi bir zorunluktur sanıyorum. Abdel Malek'in kitabını okuduktan sonra Arap tipinde sosyalist bir denemeyi Türkiye için bir model saymadığımı da eklemekten kendimi alamıyorum bence *ne Şam'ın şekeri, ne* de Heykaal ve Mişel beylerin sosyalizmi... Bunu söylerken çok önemli işler başaran başkan Nâsır'ı ve arkadaşlarını küçümsemek aklımdan geçmiyor, fakat düştüğü hâtâları da gözden kaçırmamak ta gerekiyor. Kaldı ki yanıldıkları noktalardan birçokları, İstiklâl harbinden sonra bizim de işlediğimiz ilke hatalarının tekrarı gibime geliyor. Örgütlenmiş halka da yanmadan tepeden inme inkilâpçılığın sonuçlarına (Atatürk gibi büyük bir lidere rağmen) yaşadığımız günler tanık. Asker - sivil bölüntüsünden kaçınarak, eksiksiz bütün ilericileri toparlıyan halka dayanan *sosyalizm ilkelerinden ay*rılmayan, Heykaal ve Mişel bey'in tartışma götürür sosyalizminden bambaşka bir Türk sosyalizmine yönelmeliyiz sanırım. Okuyucu olarak YÖN'ün dünya sosyalist haberlerini aktarmakla yetinmeyip, bunları değerlendirmesini, eleştirmesini dilerim.

Abidin DİNO
(Paris)

YÖN'ÜN NOTU: Sayın Abidin Dino, Abdel Malek'in kitabına dayanarak, Nâsır hakkında Abdel Malek'ten çok daha insafsız davranmış. Kitabının sonuç kısmında Abdel Malekin bu konuda vardığı hüküm şu: Mısır denemesi, emperyalizme ve gerici toprak aristokrasisine karşı savaşla başlamış, bunların tasfiyesinden sonra, comprado re burjuvazisinin gücünü kırmıştır. Abdel Malek Nâsır hareketi böylece, «Sosyalizm yolundaki gelecekteki bir gelişmenin zarurî şartlarını yaratan bir yön aldı» diyor.

Müellif, Nâsırın aktifine şunları yazıyor:

— *İleri bir* sanayi ekonomisi kurulması,

— Gittikçe artan sayıda sanayi işçisi yaratılması ve bu işçiler arasından bir teknisyen grubun çıkması.

— Köylerde tarım kooperatifleri kurulması,

— Genel plânlama,

— Toplumun yeni değerleri arasında çalışmaya, en üstün yerin tanınması,

— Sosyalist tipte tahlillerin ve sosyalist sloganların kullanılması,

— *Antiemperyalist* ve nötralist politika,

— Ekonomik kalkınma konusunda sosyalist ülkelerle işbirliği.

— Mısır monopollerinin parçalanması.

Abdel Malek'in ifâdesiyle «Bütün bunlar, Mısır'ın içinde bulunduğu bugünkü safhayı, sosyalizm yolunda gelecekteki bir gelişmenin objektif olarak muteber bir hareket noktası hâline getiriyor.»

Böylece, Nâsır denemesinin iyi ve kötü taraflarını ortaya koyduk. Sayın Dino daha çok kötü taraflara, biz de müsbet taraflara ışık tuttuk. Tablo, aydınlanmış oldu.

Türkiyeye gelince, memleketimiz *için* Nâsır sosyalizmini biz de istemiyoruz. Sayın Niyazi Berkes'in son yazısında belirttiği üzere, Türkiye Mısırdan çok avantajlı ve çeşitli bakımlardan ileri bir durumdadır. Türkiyenin çok daha demokratik yollardan ve daha kolaylıkla sosyalizmin inşasına geçeceğine inanıyoruz.

Açık mektup

Reşat Özarda
A.P. Miletvekili
ANKARA

Sölez Köyünde Köy Enstitüleri mezunları için (İsmet İnönü 1953) den önce Köy Enstitülerinde bir sürü piç yetiştirip memlekete dağıtmıştır» demişsin.

İnönünün Köy Enstitülerinde yetiştirip Vatan sathına yaydığı kimseler senin *efendin*, veli nimetin olan Türk köylüsünün çocuklarıdır. Piç değildir. Kem söz sahibine daha iyi yakışır.

Ahmet **DEMİRAĞ**
(Öğretmen — **DAZKIRI**)

Çağrı

Köyümüzü ormanı, tarımı, *sağlık, sosyal, eko*nomik, örgün ve yaygın öğretmen — eğitim yönünden hızla kalkındırmak, uygarlık düzeyine ulaştırmak amaç ve çabasındayız.

Bütün bilim adamlarımızı, toplumcu yazarlarımızı, Köylü — Köycü aydınlarımızı, okurlarımızı hertürlü gazete, dergi, kitap, broşür, ilâç, araç—gereç, yiyecek—giyecek bağışında bulunmaya; ışık tutmaya, yardımcı olmaya çağırıyoruz!

Şeref Köyü ve çevresi Kalkınma Derneği
(Yatağan — Muğla)

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

(Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.)

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu, Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu

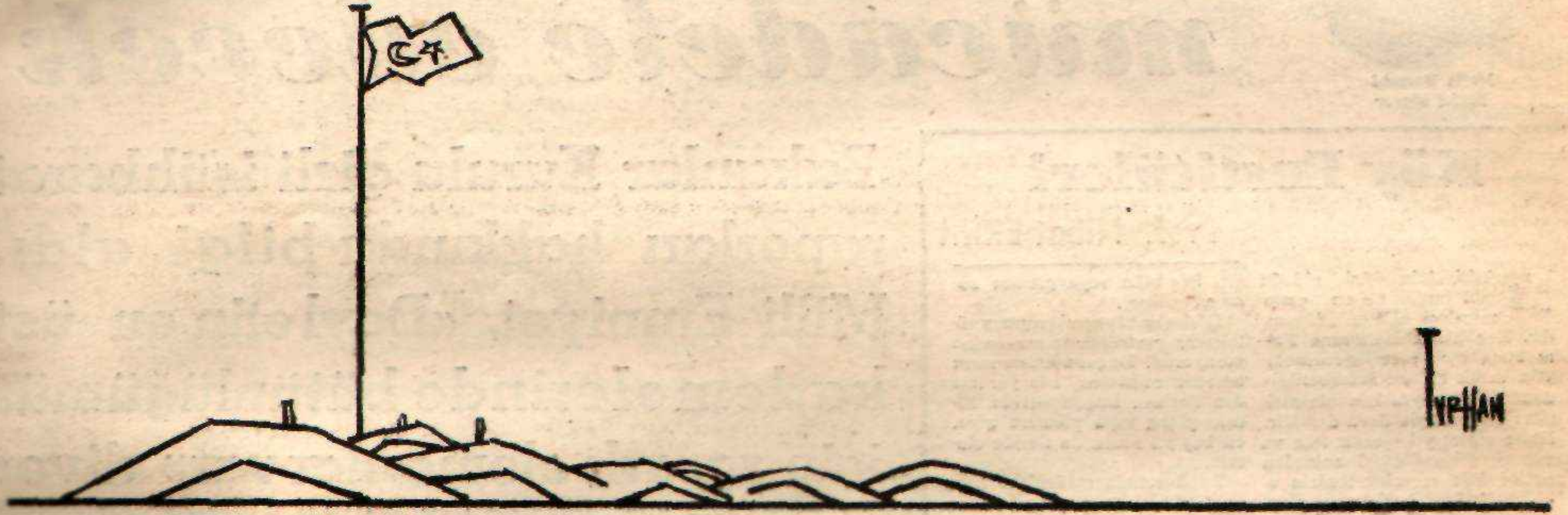
İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

İDAREHANE: ZİYA GÖKALP CADDESİ 28/1 Yenişehir — ANKARA Telefon: 17 69 89 ★ İstanbul Bürosu: Mollafenari Sokağı: 32 Cağaloğlu. Posta kutusu 512 — İstanbul, Tel: 22 95 70 ★ Dizilip basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. — İSTANBUL

ABONE Yıllığı (52 sayı) 50 T.L. altı aylığı (26 sayı) 25 T.L., üç aylık (13 sayı) 12.50 T.L.'dır. 1963 yılı için özel indirimli abone tarifesi: Yıllık 40 T.L., altı aylık 20 T.L., Üç aylık 10 T.L. dır Yurt dışı abonelerinde posta ücreti tutarında ilâve yapılır.

İLÂN: Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dır. 1, 3, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul edilmez. Renkli ilânlar özel tarifeye ve pazarlığa tâbidir Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaşmalar yapılır İlânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet kabul olunmaz.

YÖN HAFTALIK GAZETE

«BAYRAĞIN DALGALANDIĞI HER YER VATANDIR»

BAKIŞ

Hayallere kapılmıyalım

Bilmek gerek

Bir toplum içinde yürüyen mücadelenin ne olduğunu bilmiyen insanlar vardır. Bunlar her adımda yanılmak tehlikesiyle yüzyüzedirler. Âcizler, korkaklar, pısırıklar, hilekârlar, atılganlar, ne istediğini bilenler, bilmiyenler.. Günden güne, saatten saate değişen çeşitli tesirler karşısında çeşitli duyguların anaforlarına kapılanlar, kendi ham hayallerinin yarattığı yılgınlıkla çözülürler ve kendi ham hayallerinin yarattığı cüretlerle küstahlaşırlar. Bunlar, sonuçlara hiç bir etkisi olmıyan fuzulî duygulanmalardır. Çünkü bir toplumun dengesini sağlıyan çeşitli ağırlık noktalarının tam ve aydınlık teşhislerine varamıyanlar ufak ufak *olaylardan* büyük büyük sonuçların çıkacağını ve kendi kafalarına göre düzenledikleri bir rüyanın gerçekleşeceğini sanırlar.

Bugünkü hesaplar

Türkiyede 27 Mayıstan bu yana kuvvet dengesinde değişmiş ve değişmekte *olan şeylerin neler* olduğunu anlamak için fazla bir gayret sarfetmeye de hacet yoktur. Şu günlerde toplum içinde çeşitli söylentilerin yeniden alıp yürüdüğü sıralarda millet hayatında söz sahibi olan müesseseleri teker teker ele almakta fayda var. Böylece nereden başlayıp nereye geldiğimizi *ve nereye gidebilceğimizi* çok daha iyi anlarız. Türkiyede olmuş olan her hareket, gökten zembille inmeyip bu toplumda yaşayan kuvvetler tarafından yapıldığına ve bundan sonra yapılacak her harekete de ayni kurallar içinde yürüyeceğine göre, gözlerimizi kapalı kapılar arkasından sızan dedikodulara değil, *meydanlarda dolaşan* açık kuvvetlere çevirirsek mesele kalmaz. Bu türlü hesabın dışında yapılacak her türlü işlemin yanlış sonuçlar doğurduğu şimdiye kadar kesinlikle ortaya çıkmıştır.

Müesseseler ne durumda?....

ORDU: 27 Mayıstan beri bir kaç defa büyüklü ve küçüklü tasfiyeye uğramıştır Ordu.. Kadroları gittikçe gençleşmiş, buna karşılık memleket ve

gittikçe daha büyük bir ilgi duymaya başlamıştır. 27 Mayısın büyük başarısını hazırlıyan ruh ve kuvvetinden hiç *bir şey kaybettiği* idia *edilemez. Özel*likle Celâl Bayarın Kayseri hapishanesinden çıkışı günlerinde gençlik ve Ordu münasebetlerinin girdiği çerçeve, renkleri hiç değişmemiş bir eski tabloyu gözler önüne serivermiştir. Parlâmentonun tarihi oturumlarına subayların gösterdikleri eksilmeyen ilgi ve politika esnafı karşısındaki ağır başlı tutumları, ordunun Atatürkçülük ve 27 Mayısçılığın en sağlam dayanağı olduğunu tartışmasız bir şekilde açıklamaktadır.

ÜNİVERSİTE: 27 Mayıstan bu yana en faal ve en hareketli müesseselerin başında Üniversite de gelmektedir. Denebilir ki, Üniversite gençliği arasında 27 Mayıs Anayasası, sosyal adalet ve toplum kalkınması konularında bitmez tükenmez bir açık oturum devam etmektedir. Lâfta kalmış bir edebi *Atatürkçülük akımı dışında, kaynak*larını kurtuluş ihtilâline dayanan gerçek Atatürkçülük ilkelerini tarihi ve bilimsel açılardan değerlendiren görüş revaçtadır. 27 Mayıs sonrası genç çevrelerinde bu yeni görüş gittikçe yayılmakta kuvvetlenmekte ve Atatürke bütün icaplarıyla birlikte yeniden *dönüş hareketi, Türkiyenin kurtuluşun*da tek çıkar yol sayılmaktadır. Celâl Bayarın tahliyesi yüzünden çıkan olaylar sırasında Cumhuriyet ve Milliyet gibi Atatürkçülüğün basındaki gerçek temsilcisi sayılan gazetelere karşı gençliğin takındığı tavır 1963 yılının ilk yarısında zinde kuvvetler birikmesinin *hangi yöne kaydığını gösteren açık* delillerdendir...

C.H.P.: Cumhuriyet Halk Partisi 27 Mayıs sonrasının 15 Ekim 1961 seçimlerinde ancak yüzde 35 oranında oy topladı. Ve ilk üç yenilgisine bir dördüncüsünü ekledi. Ne aydınları, ne halkı tatmin edebilen bir devekuşu politikasının çarkına kendisini kaptırmış parti, zinde kuvvetlerin uzattığı koltuk değneği ile 1963 yılının dördüncü ayını bulmuştur. İsmet Paşanın vesayetinden ömrübillâh kurtulamıyacağı için parti içi birikmeler ve itişmeler hep bu hesaba göre ayarlanmaktadır. Parti içindeki aydınlar 27 Mayıstan

sol kanat ağırlığı tesis etmişlerdir. Bununla beraber Halk Partisinin bugünkü en önemli rolünün denge sağlamak olduğu *muhakkaktır. İlericilerle geri*ciler arasında, şimdilik dayanıklı görünen bir tampon gibi rejimin stabilitesini sağlamağa çalışmaktadır. Ancak, bu sürenin bir iktisadi durgunluk içinde uzaması seçmen karşısındaki durumunu gün geçtikçe zorlaştırmaktadır.

Halk Partisinin bir kuvvetli hükümet kurması ve *radikal kararlar* alması rüyalarda görülse inanılacak şey değildir. Buhran anlarında zinde kuvvetlerin tazyiki ile başlıyan kıpırdanmalar, yerini kısa zamanda durgunluğa terketmektedir.

ADALET PARTİSİ: Adalet Partisi Demokrat Partinin en kuvvetli mirasçısı vasfını *ehliyetle taşımaktadır.* Kin ve intikam duygularının tohumlarını en iyi istismar etmesini bilen müfritler grupu partinin yönetimini ele geçirmişlerdir. 27 Mayısa düşmanlığın yarattığı psokolojik ortam bunların işine çok yaramaktadır. Halk Partisine karşı duyulan infiale bu duygular da katılınca, müfritler, peşlerinde kolayca sürükleyebilecekleri bir siyasi teşkilât bulmaktadırlar. Denebilir ki 1960 yılından bu yana husumet cephesi bir an bile yumuşamamış belki de *ırkçılık, gericilik gibi duyguların* törpülemesi ile sivrilmiştir.

ÖTEKİ PARTİLER: Bunlar da gelecek seçimlere kadar, belki de şu durumun kör—topal yürümesini sağlıyacak nisbeten daha mutedil elemanları toparlamaktadırlar. Belirli bir düşünceleri olmayışı ve yönlerini tam olarak *tesbit edememiş bulunmaları, tam bir* istikrar unsuru olmaktan uzak kalmalarına sebep olmaktadır. Türkiyenin siyasi kaderinde ikinci plânda, ama kuvvetsiz ve geçici tesirler yapıp olayların savsaklanmasında ise birinci plânda rol oynamaktadırlar.

İŞÇİ TEŞEKKÜLLERİ: Sendikalar, umut edilmiyecek kadar kısa zamanda güçlenip parlâmentonun dışından parlâmentoya tesir edici çalışmalara girmek başarısını [illegible]. Sendikalar kanunu [illegible] bu tutum açıkça [illegible]. Ordunun ve Üniversitenin [illegible] paralel bir [illegible]

siyasi güç, emekçi şuurunu yaratmak ve temsil etmek yolunda olumlu adımlar atmaktadır.

Bunların yanısıra, Sendikalar Kanunu çıktıktan sonra memurlar ve öğretmenler sendikalarının da sosyal adaletçi ve 27 Mayısçı ileri güçler olarak teşkilâtlanmaları kısa zamanda *beklenmektedir.*

Neticeye gelelim

Görülüyor ki bu gidişi durdurmak imkânsız denecek kadar zordur. Bugün siyasi partiler içinde âtıl olanlar Halk Partisi ile öteki koalisyon partileridir. Hareket halinde olup gittikçe yoğun *bir faaliyet* gösterenlerin başında Adalet Partisi gelmektedir. Adalet Partisinin karşısında gelecek için yürüyüşe geçen kuvvetler ise 27 Mayısı yapan zinde kuvvetlerle, yeni yeni canlanmağa başlıyan, ama kısa zamanda büyük umutlar yaratan emekçi gruplarıdır.

İşte bütün hesaplar bu manzarayı göz önüne alarak yapılmak gerekir. *Toplumun bu ağırlık noktaları* üzerinde yapılacak her tazyik ve her kuvvet denemesi büyük ve ters tepkiler doğuracaktır. Satıhta kalacak.. ve derinlere inmediği, inemedeği için kısa zamanda etkisini kaybedecektir. Yapılacak tek iş, bütün gelişmeleri demokratik ortamda ve iktisadî tedbirlerle *eritmeye çalışmaktır. Türkiyede* artık polis tedbirleriyle hareketlerin önüne geçmek zamanı çoktan aşılmış bulunuyor. Tersini savunanlar için tecrübesi bedava.. Türkiye dâvâlarının keskinliği artık sadece büyük halk kütlelerini memnun edebilecek büyük hareketleri sağlıyabilirsek yumuşayabilir. Bunun ötesinde atılacak *sert* ve güdük adımlar rejimin çevresinde dolaşan asabiyeti tahrik etmekten başka işe yaramaz.

İlhan Selçuk

Molla Barzani
Etkisi oluyor

Hükûmet tehlikeli cereyanlar ile mücadele edecek

Bakanlar Kurulu gizli istihbarat raporları hakkında bilgi aldı. Millî Emniyet, «Devletin en üst kademelerinde bütünlüğümüz için zararlı elemanlar var» diyor

Olaganüstü toplantı

O akşam Başbakanlığa girip çıkanlar sıkı bir kontrol altına alındı. Günlerden perşembeydi ve Bakanlar Kurulu toplanıyordu. Toplantıyı Başbakan İnönü, Türkiyenin millî güvenliğini sarsıcı cereyanlar hakkında bilgi edinileceğini söyliyerek açtı. Toplantıda, bakanların yanı sıra, Millî Emniyet Başkanı ve yardımcıları, Genel Kurmay ve Millî Savunma İstihbarat Başkanları ve yardımcıları, Emniyet Genel Müdürlüğü temsilcileri, doğrudan doğruya Başbakanın şahsına bağlı olan istihbarat dairesi ilgilileri, Dış İşleri Bakanlığının istihbarat işleriyle uğraşan yetkilileri katıldılar.

Toplantının öncesi vardı: Haftanın başında Millî Güvenlik Konseyi olağanüstü bir toplantı yapmıştı. Konsey Genel Sekreteri Refet Ülgenalp, toplantının harp halinde NATO emrindeki savaş gemilerimizin durumu ile ilgili olduğunu söyledi. Gazeteler, mesele askeri diye üzerinde durmadılar. Bir gün sonra Meclisteki CHP. Yönetim Kurulu odasında CHP. Merkez Yönetim Kurulu gruplar yöneticileriyle birlikte bir toplantı yaptı. Toplantı hakkında CHP. yöneticileri, «İsterseniz size konuştuklarımızın hepsini anlatalım, ama yazmayın, bu memleketin iç güvenliği meselesi» dediler. Bir büyük tiraj gazetesi hariç, gazeteler, «Doğu meselesi, Kürtçülük dâvası, Barzaninin durumu» gibi lâfların edildiği bu toplantıyı da görmemezlikten geldiler. Perşembe akşamı saat 21'e kadar süren Bakanlar Kurulu Toplantısı ise, gazetelerin gözünden kaçtı. Sâdece Hürriyet, birkaç kelimeyle toplantıyı aksettirebildi.

Kürt meselesi

Bakanlar Kurulu toplantısında istihbarat yetkilileri, bilgi verdiler, vesikaları açıkladılar. Önemle üzerinde durulan konu, Kürt meselesi oldu.

İstihbaratçılara göre, Abdülhamit devrinden beri Anadolu bütünlüğünü parçalamaya matuf bir takım hareketler, bilhassa Irakta vuku bulan son ihtilâlden sonra yeniden ve birdenbire hızını artırmıştı. Irakta Molla Mustafa Barzaninin yıllardan beri sürdürdüğü Müstakil Kürdistan devleti hayalinin sınırlarımız içinde de bazı taraftarlarının olduğu biliniyordu. Merkezi Pariste olan, Doğu ve Batı Almanyada şubeleri bulunan Kürdoloji Enstitüsü de çeşitli yayınlarını zaman zaman yurdumuza sokmaya muvaffak oluyordu. Rusya, İran, Irak, Suriye ve diğer Orta Doğu memleketlerinde devamlı Kürtçe yayın yapan 16 radyo ise, Doğu Anadoluda devamlı surette tahriklerde bulunuyordu. Bu tahriklere içerden ve dışardan katılanlar vardı. Bir zamanlar alttan alta yapılan kürtçülük ve müstakil Kürdistan propagandaları, Molla Mustafa Barzaninin son Irak İhtilâlinden sonra kazandığı kısmi başarı sayesinde iyiden iyiye su yüzüne çıkmıştı.

Yıkıcı ve parçalayıcı propagandalar konusunda geniş ölçüde belge toplayan askerî istihbarat, hükûmetin konunun üstüne gereken ciddiyetle eğilmekte geç kaldığı kanısındaydı. 27 Mayıstan önceki yıllarda gösterilen büyük lâkaydi, Doğu Anadoluda millî bütünlüğümüzü parçalayıcı bir gelişmeye yol açmıştı. Doğunun meseleleri üzerine süratle eğilmek gerekti. Askerî istihbarat servisleri yetkilileri bakanlara haritalar üzerinde, bu konuda bilgi verdiler. Dosyalar açıklandı, propaganda broşürlerinden, iç ve dış yayınlardan örnekler gösterildi. Askerî istihbarat sözcülerinden sonra Millî Emniyet mensupları söz aldılar. Durumu bir kere de onlar anlattılar. Doğu ve Güney Anadoluda yıkıcı cereyanlar almış yürümüştü. Devlet memurları içinde, parlamentoda ve hatta devletin en üst kademelerinde millî bütünlüğümüz için zararlı sayılabilecek elemanlar vardı. Bunların hareketleri adım adım izleniyordu. Dışarı ile temas kurmuş olanlar vardı. Barzaniye Türkiyeden maddî ve manevî yardım yapılıyordu.

Başbakan İnönü
O da itham edilmişti

Bakanlar bu bilginin ışığı altında, İstanbulda son zamanlarda yayınlanmakta olan yarı Türkçe yarı Kürtçe bir derginin üstünde durdular. Kabinenin hukukçu üyeleri Kürtçe yayınlanan derginin durumunun yeni Anayasamıza göre suç olmadığını açıkladılar. Nasıl bir Türk vatandaşı Fransızca, İngilizce veya Almanca dergi veya gazete çıkarabiliyorsa, ayni şekilde Kürtçe de dergi çıkarabilirdi. Kürtçe yayınlanıyor diye bir dergiyi kapatmak mümkün değildi. Sırf bu yüzden kapatılmağa kalkışılırsa, dergiyi çıkaranlar Anayasa Mahkemesine gidebilirler, kapatma kararını kaldırabilirlerdi. Dolayısı ile Bakanlar Kurulunda derginin yayınlanmasına göz yumulmak zorunluğu ortaya çıktı. Ancak derginin yayınlarının dikkatlice tâkip edilmesi kararlaştırıldı. Şayet bu veya benzeri yayın organlarında, devletin mülki bütünlüğü aleyhinde, müstakil Kürdistan lehinde birşey yayınlanırsa o zaman derhal kanunî kovuşturmaya geçilmesi kararlaştırıldı.

Kabinenin bir takım üyeleri ve daha ziyade Genel Kurmay İstihbarat Dairesi ilgilileri ise, uzun vâdeli tedbirler üzerinde durdular. Anadolunun doğusunda eğitim işlerine hız verme, millî bağları kuvvetlendirme bu tedbirler arasındaydı. Gerektiğinde Beş Yıllık Kalkınma Plânı imkânları dahi zorlanarak, Doğu Anadoluya önem verilmeli, bu bölgede okul açılmamış köy bırakılmamalıydı. Bölgeye geniş ölçüde yatırım yapılmalı, yüzyıllardır Doğu aleyhine işleyen dengesizlik düzeltilmeliydi. Bunun için de devletin imkânları gerektiğinde sonuna kadar zorlanmalı ve

Köy Enstitüleri

Prof. Nihat ERİM

Türkiye'nin dün olduğu gibi bugün de en çetin meselesi eğitim dâvasıdır. Beş Yıllık Kalkınma Plânı buna bir çare getirmedi. «On Yıllık Eğitim Seferberliği» denilen 222 sayılı kanunla girişilen **iş de derde devâ değildir.** Hatta onbeş yıl sonrası için varılması düşünüldüğü anlaşılan netice bile memleketimizin eğitim dâvâsını halletmeye elverişli değildir. Bazılarına karamsar görünecek bu müşahadeyi izah etmeliyim.

Eğitim işi üzerinde söz söylerken her çocuğa ilk öğretimi sağlamayı hedef yapmakla yetinmek olmaz. Yani şimdiki şekilde beş yıllık ilk okul, artık milletçe kalkınmak için yetmez.

Köyde kalacak, ömrünün sonuna kadar orada yaşayacak insanlara bu beş yıllık eğitim ne kazandırır? Okuyup — yazma, biraz coğrafya—tarih, yurt bilgisi, biraz hesap bilgisi.. Köylü gencin hayatını kazanması, modern usullerle tarım yapması için bu kadarcık bilgi ne işe yarar?

Yurdumuzda uyanıp kalkınma istek ve gayretlerinin başlangıcı yüzelli yıl öncedir. Bu kadar zaman geçtiği halde hâlâ dünyanın ileri milletleri arasında yer tutamamış olmamızın başlıca sebebi topluluğumuzun asıl çekirdeği olan büyük halk kitlesini, köylü milyonları ortaçağ karanlıklarından kurtarıp Yirminci yüzyılın aydınlığına çıkaramamış olmamızdır. **Eldeki Beş Yıllık Kalkınma Plânı, On veya On Beş yıllık Eğitim Plânları da, bu bakımdan, Türk ulusunun ana dâvâsı olan, milyonların eğitini işini yaşadığımız devrin isterlerine göre çözebilecek nitelikte değildir.** Beş Yıllık Plânın uygulanma dönemi tamamlandığında ilk okullarda beş milyona yakın çocuk kayıtlı olacağı öngörülüyor. Bu hesapla her yıl 900 bin ilâ 1 milyon çocuk ilk okul diploması alacak demektir. Bunlardan acaba kaçı daha yukarı seviyede eğitim görebilecek? Beş Yıllık Plâna bakılırsa, sadece 150 veya 160 bin kişi her yıl Orta okul seviyesindeki öğrenim yerlerine girebilecektir. Şu halde her yıl geriye kalan yediyüzelli ilâ sekizyüz bin kadar genç bütün ömrünce beş yıllık eğitimden başka bir öğrenim göremiyecektir. Beş Yıllık Kalkınma Plânı uygulanabildiği, onun işaret ettiği hedefe varılabildiği takdirde bile bu böyle. On beş yılın sonunda ise, ilk okullarımızdan bir buçuk milyon çocuk her yıl diploma alacak. Bunlardan sadece 210 bin kadarı orta seviyedeki öğrenim kurullarında yer bulabilecek. Demek ki on beş yıl sonra, yani eğitim seferberliği denilen şeyin sonunda toplumumuzun genç yavrularının yüzde 85'ini sadece beş yıllık ilk öğretimle bırakacağız, ancak yüzde 15 kadarına orta veya daha yukarı kademe öğrenimi verebileceğiz. İşte plân veya plânlar bunu vâdediyor.

Gözlerimizi sınırlarımızın ötelerine çevirdiğimiz zaman ne görüyoruz? Doğuda kalan memleketler müstesna, her yer bizden ileride.. Bugün ileride. Eldeki plâna veya plânlara göre, on beş yıl sonra da ileride olacak..

Bu durumda medeniyet kervanı içindeki yerimiz ne yazık ki yarın da şimdikinden farklı olamıyacaktır.

Hiç vakit geçirmeden eğitim plânlarını yeniden ele almalıyız. Önce okur yazar olmıyanları okutma işini şimdikinin bir misli hızlandırmalıyız. Bunun yanı sıra, bunun kadar önem vererek, eğitim sistemimizi ayarlamalıyız. Milletimizin asıl cevheri olan köylü kitlesini modern hayatın isterlerine göre yetiştirecek okulları kurmalıyız. Köy Enstitüleri bu yolda atılmış en güzel, en yerinde bir ilk adımdı. Eğer 1940'da başlamış olan o iş baltalanmadan, aralıksız bugüne kadar yürütülebilseydi, şimdi hepimiz geleceğe güvenle bakabilecektik. Yep yeni bir adım atıldığında onun eksik, bozuk yerleri olması tabiîdir, hoş görülmek lâzımdır. Köy Enstitülerinin Türk milletinin, Türk köylüsünün yüzyıllardır gülmeyen yüzünü güldürecek kurullar olduğunu anlayarak, ilk yılların beceriksizliklerini hoşça karşılayıp, bu müesseseleri her yıl daha iyi yapacak tedbirler uygulansaydı, şimdi eğitim bakımından kitlenin yaratıcı kuvvet olarak değeri yönünden, hiç bir memlekete gıpta ile bakmayacak kadar ilerlemiş bulunacaktık. Çünkü, Köy Enstitülerinin ülküsü, her köye hem genel kül tür bilgilerini, hem de iş ve meslek terbiyesini, bilgi ve hünerini götürecek öğretmenler yetiştirmekti. Hedefe varmak için en güzel yollar bulunmuş uygulanmasına da geçilmişti.. Olan oldu, geçmişin hatalarını dillendirip göz yaşı dökmenin faydası yok. Şimdi ne yapılabilir ona bakalım..

Şimdi yapılacak iş, gerçek eğitim seferberliğini plânlamaktır. Türk köylüsünü, milyonlarca halk çocuğunu hem genel kültür edinmiş, hem de mutlaka bir iş, bir meslek, bir sanat öğrenmiş delikanlılar olarak hayata hazırlayacak müesseselerin hiç vakit kaybetmeden temelini atmaktır. Bu yapılmadıkça bütün politikacı edebiyatı boş öğünmeler, kendi kendini aldatmalar, palavralar serisi halinde kalacaktır. Kusurumuzu bilelim. Kırk'ıncı Cumhuriyet yılında hâlâ milletin yüzde 65-70 okuyup yazma nimetinden mahrumdur!.. Demir Perde arkasındaki memleketlerde bile artık okuyup yazma bilmeyenler dâvâsı diye bir mesele kalmamıştır. Şunu asla unutmıyalım: Ekonomide geri kalmış memleket mutlaka eğitimde geri kalmış bir memlekettir. Türkiye'mizi böyle bir yer olmaktan kurtaralım.

Bu işe derhal başlanmalıydı. Bakanlar, parti farkı gözetmeden bu konuda birleştiler.

Gerçekten Iraktaki son gelişmeler ve Barzani hareketi, baskıyla ve korkutmayla çözülemiyecek ciddi meseleler ortaya çıkarmaktadır. Yabancı basın, Kürt meselesiyle ilgili yazılarla doludur. Türk basını ise tabu sayılan bu meselede susmaktadır. Meselâ 9 Nisan tarihli Journal de Genève'de şu yazı var: «Bir Türk şahsiyeti bize, Kürt dâvâsının kendileri için çok ciddi bir mesele teşkil ettiğini, belirterek şöyle dedi: (Kürtler, Türkiyeyi savunmak için ordumuz safında sâdıkane çarpışırlardı. Halbuki şimdi onlar dışarıdan gelen ayırıcı fikirlerle işlenmektedirler. Bu gerçek bir tehlikedir). Türkiyedeki mesele de İran ve Irakta kinin aynidir.

Bir kavis şeklinde olan Büyük Kürdistanın çevresine giren 5 milyon Kürd'ün 2 milyonu *Türkiye*, 1 *milyonu İran*, 1 milyonu Irak, 250 bini Suriye, 60 bini de Rusyada yaşamaktadır. Bu bölgede 4 bin yıldanberi oturan Kürtler VII. yüzyılda İslamlaştırılmışlardır. Damarlarında Arap ve Türk kanı da olmakla beraber, Kürtler, ırklarının saflığını muhafaza etmişlerdir.»

Yazı şöyle sona ermektedir:

«Irak Kürtleri, bütün Kürtlerin büyük bir devlet hâlinde birleşmesini talep etmemektedirler, ama onların arasında olduğu kadar, Türkiye, İran, Suriye ve Rusyadaki Kürtler arasında da bu fikir gelişmeler kaydetmektedir.»

Le Monde gazetesinde son günlerde yayınlanan bir röportaj da, Kürt milliyetçiliğinin nasıl geliştiğini «Kendini Kürt hissetmek» başlığı altında şöyle anlatıyor:

«Ana dili, Avrupa menşeli Kürtçe idi, fakat az bildiği Arapça da konuşuyordu. Onu kolayca Iraklı bir Arap sanabilirdiniz.

Her halde, 25 yüzyıllık eski tarih, Kürt aşiretleri, savaşları ve fütuhatı, feodal prenslikleri ve *Onsekizinci* yüzyıl başlarında Kürtlerde milli duygunun uyanışı konusunda bir şey bilmiyordu. Routa köylülerin sağ duyusuna sahip. Tartışmaya yol açabilecek bir konuyu kestirip atıyor: (Irkın ne önemi var? Biz kendimizi, ben*liğimizin derinliklerine* kadar Arap değil Kürt hissediyoruz. Milletime, geleceğini dilediği gibi tâyin etmek hakkını veren esas argüman budur.)

Pekaz okuma yazma bilen arkadaşım çağdaş tarih alanında şaşılacak bilgiye sahip. Birçok vesilelerle, 1920'de müttefiklerin Kürt milletine bağımsızlık hakkını tanıdıkları Sevr antlaşmasından söz ediyor, sonra da, üç yıl sonra Kürdistan'ın Türkiye, Irak ve İran arasında taksimini kabul eden Lozan anlaşmasına karşı koyduğu infiali belirtiyor.

Routa, 1919 dan 1954'e kadar Bağdat hükûmetine karşı sıralanan onyedi Kürt ayaklanmasına katılmamıştır. Fakat, Sovyet kuvvetlerinin İran Azarbeycanından çekilmesinden az sonra yıkılan geçici Mehabad Cumhuriyetindeki kardeşlerinin emrinde çalışmak üzere 1946'da İran sınırını geçmiştir. (Mehabad destanı)nın kanlı sonucu, onu Kürdistan Demokrat Partisine katılmaya sevketmiştir ki, bu da onda, Irak, Türkiye ve İran'daki Kürt isyanları konusunda bildiklerini öğrenmek suretiyle milli hissi kuvvetlendirmiştir.»

«... Akşamları, köylüler ve çobanlar, Bağdat, Tahran, Moskova, Erivan, Londra, İsrail, Leipzig ve Paris radyolarından yayınlanan haber bültenlerini dinlemek için bir sobanın etrafında toplanıyorlar. Bağdaş kurup oturarak, daima dumanı tüten bir semaverden boşalttıkları çayı küçük yudumlarla içerek, iki yayın arasında politikayı tartışıyorlar. Yabancı memleketlerdeki hayat şartları konusunda bana bol bol sorular soruyorlar. Genel olarak soruların başında toprak mülkiyeti geliyor. Fransa'da Ağa ile köylüler arasındaki münasebetler nasıl nizamlanmıştır? T o p r a k ürünlerinden «Şeyh»in aldığı hisse nedir— Vergiler yüksek midir?

İçlerinden biri bana, General Kasım'ın tarım müstahsil*lerine fazladan yüzde* on nisbetinde bir vergi tahmil etmiş olduğunu izah ediyor, ayaklanmada bu tedbirin de dahli olmuştur. Bir diğeri de, tarım reformunun, bu reformdan faydalananların durumunu düzeltmemiş olduğunu söylüyor. Zira bunlar Bağdat Hükümeti tarafından eski arazi sahiplerine tazminat ödemeye mecbur tutulmuşlardır. Çeşitli vergiler o kadar tahammül edilmez hale gelmiş ki, köylüler yeni elde ettikleri toprak parçasından vazgeçerek eski köle hayatlarına dönmeyi tercih ediyorlarmış.

Haladin köyleri başka türlü tepki göstermişler. Kiralanmış adamlardan kurulu bir çetenin desteklediği Ağa'nın ürünlerinin üçte ikisini ellerinden aldığını» anlatıyorlar. Bu utanç verici istismardan nihayet usanan köylüler, ellerine silâhlarını* alarak, Ağayı İran'a kaçmaya mecbur etmişler. Şimdi artık onun bütün toprakları köylülerindir.

Bununla beraber, genel olarak Irak Kürdistanı ayaklanması, genel bir köylü isyanı halini almamıştır. Filhakika General Barzani hareketinin, her türlü sınıf mücadelesi dışında, merkezi Bağdat *hükümetinin* mukavemetini zayıf düşürecek, bir milli karakter muhafaza etmesine dikkat etmiştir.

Yine de, gecenin geç saatinde, can çekişen odun ateşisinin etrafında toplanmış köylüler, çetecilerin kahramanlık türküsü olan (Ey Raquib) i veya aşağıdakı sözlerle başlayan, köylülerin ihtilâl türküsü olan (Hazadi Khwein) i söylüyorlar:

Ağalar ve beylerin oğulları işçilerin kanını emiyorlar.

Bütün milletlerle yan yana, müşterek düşman: İstismarcılara, karşı mücadele edeceğiz..

Bu arada, ecnebi radyolar, özellikle Demir Perde radyoları, kışkırtıcı yayınlarına kesif şekilde devam etmektedir. Bu radyolar, Irak, Türkiye ve İran temsilcileri arasında gizli görüşmeler yapıldığını, Irak, Kürt aşiretlerine karşı açıkça harbe başlarsa, Türkiyenin, Bağdat Hükümetine sınırlarını kapatmayı ve silâhlı kürt müfrezelerinin bulundukları yerleri meydana çıkarmak için Türk Uçaklarının keşif uçuşları yapmalarını vadettiğini yaymaktadırlar

Bütün bu tahrikler ve dış gelişmeler, ciddi bir meselenin mevcudiyetini ortaya koymaktadır. Meseleyi yok saymak durumu değiştirmez. Meseleyi kabul edip, soğukkanlılıkla ve bilgili şekilde gerekli tedbirleri almak zamanı artık gelmiştir.

Devletin gizli istihbarat işlerini yürütenler bakanlara ikinci olarak son yıllarda, bilhassa DP. devrinde yurdun dört bir tarafında almış yürümüş olan Nurculuk konusunda bilgi verdiler: Nurcular çok sinsice çalışıyordu. Faaliyet sahaları ise gittikçe genişliyordu. Bunların emelleri dini esaslara müstenid bir *devlet kurmak* islâm ittihadı ile konfederasyon teşkil etmekti. Almanyada dahi Nur talebeleri vardı ve bunlar Türkiyedeki Nurcular ile devamlı temas halindeydiler.

Bakanların bu izahattan sonra aldıkları son bilgi de komünizm faaliyetleri konusunda oldu. Askeri istihbarata göre Türkiyede geniş ve müessir bir

Milli Güvenlik Konseyi
Hükûmeti uyardı

komünizan faaliyet yoktu. Gerçi komünistler vardı, ama bunlar lokalize durumdaydı. Ne varkı bunlar aşırı sağ ile el ele verip, memleketin dört bir köşesine yayıldıkları ve çok kuvvetli oldukları havasını telkine çalışıyorlardı. Bunda ise maalesef son zamanlarda geniş ölçüde muvaffak olmuşlardı. Sayıları az olduğu halde kesif bir propaganda ve faaliyet gösteren komünistler, askeri istihbaratın değil ama, Milli Emniyetin verdiği bilgiye göre Parlamentoya kadar sokulmuşlardı. Milli Emniyet kayıtları a ve Meclisteki Komünizmle Mücadele Komisyonu incelemelerine göre, komünistler siyasi partilere de sızmasını bilmişlerdi. Hemen her partide en azından birkaç komünist vardı. Gene Milli Emniyete göre Millet Meclisinde ve Senatoda sayıları beş olarak tesbit edilmiş komünist veya ileri sol politikacı vardı. Bazı tabii senatörler bunlarla sıkı temas halindeydi. Milli Emniyete göre, Parlamentoda bunların dışındaki samimi sosyalistler de *varmış. Muhalefete geçtiğinde,* kapalı Meclis oturumunda bizzat İnönü için bile «komünist» damgasını yapıştıran Milli Emniyetçiler, Bakanlar Kurulunda da bu sıfatı bol bol sağa sola dağıttılar. Adlar sıraladılar, bir partinin idaresinin tamamen komünistlerin eline geçtiğini, bu partiyi açıktan veya alttan alta destekleyenlerin içinde pek çok komünizm suçundan mahkûm olmuş kimselerin bulunduğunu söylediler Emniyetçiler bir takım profesörleri, gazetecileri, filim adamlarını ve politikacıları adım adım takip etmişlerdi. Milli Emniyete göre bunların hepsi komünistti. Hepsinin yıkıcı bir takım davranışları vardı. Falan filancanın evine üç defa, fişmekâncanın evine de beş defa gitmişti.

Teşkilâtın fazla vehham idarecilerinden bazılarının, sayıp döktükleri isimler arasında öyleleri vardı ki, bu isimlere isnad olunan fiiller karşısında bakanlardan bazıları dayanamadılar ve Milli Emniyetçilere, bundan böyle deli diye gösterdikleri şeylerin daha aklı başında şeyler olmasını hatırlatmak zorunda kaldılar. Üstelik bu ihtarı yapmak zorunluğunu duyanlar arasında dar ve muhafazakâr görüşlü yaşlı bakanlar bile vardı. Yaşlı bakan, «Bu kadar sudan delillerle, bir adamın dışarıyla irtibatı bulunduğu ileri sürülemez» diyordu.

Fişçiler, Sosyalist Kültür Derneği yöneticileri üzerinde de uzun uzun durdular. Yöneticileri, şu şöyle, bu böyle diye sınıflandırdılar. Emniyetçilere göre, Derneği komünistler ele geçirmek için çabalarlarmış, fakat samimi sosyalistler duruma hâkimmiş...

Bu açıklamalar karşısında B.M.M nin 19.11.1951 tarihli açık oturumunu hatırlamaya imkân yok. Gizli Oturum, devrin Başbakan Yardımcısının, «Nice memleket aydını böyle şeylere geçirilerek, yıllarca sebepsiz, lüzumsuz yere Milli Emniyetin tâkibine mâruz bırakılmıştır» sözleri, henüz hâfızalarda tazeliğini muhafaza ederken yapılmış ve oturumda Milli Emniyetten Hâkim Hidayet izahat vermişti. Milli Emniyete göre, İnönü, komünistlerin baş hâmisiydi. Hâkim Hidayet, o celsede «Cumhurbaşkanı Hazretlerinin» himayeleri sâyesinde, komünistlerin Milli Eğitimi ve devletin yüksek kademelerini nasıl ele geçirdiklerini uzun uzun anlatmıştı.. (Bak: YÖN, Sayı 3)

Bugün Milli Emniyetin, samimi olan sosyalist, olmayan sosyalist gibi tefrikler yapmak süretiyle, eskiye nazaran biraz mesafe aldığını görmekteyiz. Fakat bu son derece yetersizdir. Komünizmin ve Sosyalizmin ne olduğu henüz anlaşılmış olmaktan uzak. Bakanlar Kurulunun son toplantısı, bu yetersizliği açıkça ortaya koydu. Bu durumda, Anayasaya ve hürriyete gerçekten inanmış bir hükümetin görevi, Mc Carthy gösterilerine kendini kaptırmak yerine, komünizmle mücadeleyi ciddiyete kavuşturacak şekilde, istihbarat işlerimizi düzenlemektir. Sanırız ki, Milli Güvenlik Teşkilâtının vazifesi, Türkiyemizin kalkın*ması ve ileri gitmesi için* çaba gösteren memleket düşünür ve yazarlarının peşinde zaman öldürmek değil, komünist ajanlarını ortaya çıkartmak ve yakalamaktır. Hiç şüphesiz Moskova ajanları, Türkiyede de faaliyet göstermektedir. Bu ajanlar, rahat çalışabilmek için herhalde, «Biz Sosyalistiz» diye ortaya çıkmıyacak kadar zekâ ve tecrübe sahibi insanlardır. Meselâ Nurcu maskesi altında, Sovyet emellerine hizmet etmek, çok daha kolay ve daha müessir olsa gerektir. İstihbarat teşekküllerinin görevi, bu hâinlerle ve satılmışlarla uğraşmaktır. Yeraltı faaliyetlerini, gözler önüne sermektir. Apaçık ortaya çıkıp, fikrini söyliyenlerle vakit kaybetmek, bu teşekküllerin görevi olmamak lâzım gelir.

Bakanlar Kurulu, bütün açıklamaları dinledi ve 23 Nisan *Bayramından hemen sonra tek*rar toplanıp açıklamaların ışığı altında tedbir almaya karar verdi.

Meclis çalışmaları

İşçi kanunlarının görüşülmesi çok monoton geçiyor. Kürsüye önce AP adına eski sendikacı Saim Kaygan çıkıyor. Komisyon Başkan yardımcısı iken ses çıkarmadığı tasarılara ver yansın ediyor, sonra da Türk - İş tarafından hazırlanmış değişiklik önergelerini virgül değiştirmeden Başkanlığa veriyor. YTP sözcüsü Orhan Apaydın da, çok defa Türk-İş görüşlerini savunmakta, fakat daha kaliteli tenkidler yapmaktadır. CKMP. ve MP. adına da hemen her seferinde aynı hatipler kürsüye çıkmakta, ufak bazı itirazlarla tasarıyı desteklediklerini belirtmektedirler. Komisyon sözcüsü Coşkun Kırca ise, boş sıralara çok uzun nutuklar atmakta ve tasarıyı övmektedir

Patron gözüyle tenkidler, Zeyyat Kocamemi (YTP), Zeynel Gündoğdu (CHP) ve bazan da Aydın Bulak (CHP) gibi kimselerden gelmektedir. Her iki çeşit tenkidleri Çalışma Bakanı Bülent Ecevit kolaylıkla cevaplandırmakta ve sık sık «Batı ülkelerinde bundan daha ileri hükümler gösterebilir misiniz?» demektedir. Ecevit'in bu meydan okumasına karşı çıkacak babayiğit henüz görünmedi. Sonra sıra maddelerin oylanmasına gelmektedir. Karma komisyon, Türk - İşle yapılan anlaşmaya uyduğunu belirtmekte ve madde oylanmaktadır.

Türk - İş'in temsilcileri, Kordiplomatiğe ayrılmış balkondan, bu oyunu dikkatle izlemektedir. Ne var ki oyun, milletvekillerini pek ilgilendirmedi. Çoğunluğu sağlamak bir mesele. Başlangıçta tasarıların her gün aralıksız görü*şülmesi kararlaştırılmıştı. Bu ol*madı. Haftada üç gün 14 - 19 arası toplanmaya rıza gösterildi. Fakat bu da güç yürüyor.

Geçen hafta bu ilgisizliğin günahını CHP ye yüklemek için AP li Başkan yardımcısı Ferruh *Bozbeyli*, Çalışma Bakanının bir ara salondan kaybolmasını fırsat

Bülent Ecevit
Meydan okuyor

bilerek, otu... si gün AP li basın, «CHP işçi kanunlarının görüşülmesini baltalıyor» diye başlık attı. CHP basını ise, İşçi Kanunlarının çıkmasını sabote eden AP li Başkan yardımcısına ver yansın etti.

Gerçi iç tüzüğün 87. maddesi, «Bakan olmadan tasarı görüşülmez» derdi. Fakat Bakanların da her halde tuvalete gitme haklar vardı.

İleri işçi kanunları

Mecliste işçi kanunlarının görüşülmesi, büyük bir ilgisizlik içinde ,fakat işçilerin lehine sürüp gidiyor. YÖN'ün geçen sayısındaki tahminler doğru çıktı ve ileri bir Sendika Kanunu, Mecliste kabul edildi.

Yeni kanun, senatoda bir de gişikliğe uğramazsa, işçilere bellibaşlı şu avantajları sağlıyor:

1. Sendika yöneticileri, tam teminata kavuşturulmuş, işverenlerin işten çıkartma tehdidiyle, yöneticilere baskı yapması önlenmiştir.

2. İş yerlerinde, sendika temsilciliği, gerekli garantileriyle birlikte kabul edilmiştir.

3. Milletlerarası sendikalara serbestçe katılma sağlanmıştır.

4. Ticaret serbestisi elde edilmiştir. Sendikalar, amaçlarını gerçekleştirmek için, kâr dağıtmamak şartıyla, serbestçe ticari faaliyette bulunabilecekler, kooperatifler kurabileceklerdir.

5. 16 yaştan itibaren işçiler, sendika üyesi olabileceklerdir.

6. Aidat serbestisi ve dayanışma aidatı sağlanmış işverene aidatı kesme mükellefiyeti yüklenmiştir.

7. Siyaset yapma tehdidiyle, sendikaların baskı altında tutulması önlenmiş, yasak siyasi faaliyetler tehdidi şekilde sayılarak, mesele vuzuha kavuşturulmuştur. Partilerden para alıp vermemek, sendika olarak parti içinde yeralmamak, parti isimli sendika kurmamak şartıyla, sendikalar siyasetle ilgilenebilirler.

8. Sendikacılığın, iş kolu ve iş yeri esası üzerine teşkilâtlanması ilkesi kabul edilmiştir.

Kabul ettirilemiyen hususlar, Çalışma Bakanlığına bilanço verme keyfiyeti ve iş kollarının Çalışma Bakanlığınca tesbiti oldu. Fakat bilânçolar, Genel Kurulda açıkça ortaya konduğuna göre, bu pek önemli mahzur olmasa gerektir. İş kollarının tesbitinde ise, Çalışma Bakanlığının, sendikalarla işbirliği yapma politikası devam ettiği müddetçe, mesele yoktur.

İşçiler için ileri bir kanun kabul edilmiştir. Bununla beraber, Anayasa hükümlerinin ışığı altında bir Sendikalar Kanununa ihtiyaç olmadığını ileri sürenler eksik değildir. Meselâ TİP bu görüştedir. Bu görüş bize pek realist gözükmüyor. Bir sendika kanunu olmadığı takdirde, sendika faaliyeti Medeni Kanun ve Cemiyetler Kanunu hükümlerine göre düzenlenecek, bu da sendika faaliyetini çok güçleştirecekti. Siyasi partiler gibi, alelâde bir dernekten çok farklı olan sendikaların faaliyetlerinin ayrı bir kanunla düzenlenmesi zaruridir ve bu işçilerin yararınadır. Yeter ki Sendika Kanunu, işçi menfaatlerine uygun şekilde hazırlanmış olsun, yeni kanun ...sağlamıştır.

Şimdi sıra Toplu Sözleşme ve grev kanununa gelmiştir. Bu satırlar yazılırken tasarı görüşülmekteydi. 17. maddeye kadar gelen görüşmelerde işçiler, toplu sözleşmenin meslek kategorilerine göre de yapılmasını önliyerek, sendikacılığın gelişmesini baltalıyacak önemli bir mahzuru kaldırtmayı başarmışlardır. Meslek esasına göre toplu sözleşme, işin niteliği icabı sâdece hava ve deniz ulaştırma işlerinde yapılabilecektir.

İşçiler, şimdi belli başlı şu meseleler üzerinde durmaktadırlar:

1. Bakanlar Kurulunun grevi tehir yetkisini kaldırtmak veya hiç değilse daraltmak Asgarî talep, «Beklenen grevlerin durdurulmasının önlenmesi ve karar hakkında Danıştaya iptâl dâvası açılabilmesidir.

2. Grev esnasında işyerini terk mecburiyeti kabul edilmeli, işverenin çalışmak isteyen işçileri çalıştırabilmesi önlenmelidir. Çalışma serbesti, tanınsa bile, grev yapan işçilerin buna rıza göstermiyecekleri âşikârdır.

3. Yukarıdaki maddeyle ilgili olarak, grev bekçilerinin sayıca tahdidi kaldırılmalıdır.

4. Grev oylaması kaldırılmalıdır.

5. Kanun dışı grev veya lokavta katılan işçilerin cezalandırılması hükmü değiştirilmeli, sendika yönetim kurulları ve işveren vekillerinin cezalandırılması ile yetinilmelidir.

6. Grevin gerektirdiği hareketler dolayısıyla, bu kanundaki cezalar uygulanacaktır. Fakat cezalar çok ağırdır, hafifletilmelidir.

Bunlar da sağlanabilirse, işçilerimiz tatminkâr bir toplu sözleşme ve grev kanununa kavuşacaklardır.

Bazı çevreler, lokavta karşı cephe almadığı için, Türk - İş'i şiddetle tenkit etmekte, lokavtın grev gibi Anayasanın tanıdığı bir hak olmadığını belirtmektedirler. Gerçekten, lokavt grev hakkının karşılığı değildir. Grev hakkı, ekonomiyi idâre etmenin işverene sağladığı üstünlüğün karşılığıdır. Fakat memleketimizde, 15 yıldır, lokavt yanlış olarak grev hakkının karşılığı gibi gösterilmiş, «Lokavt olmazsa, grev de olmaz» denmiştir. Bu yaygın kanaatı, bir çırpıda değiştirmek mümkün değildir. Tasarıda şimdilik, «Kasıtlı lokavtlar» yasaklanmıştır. Eğer lokavt tatbikatta işçi menfaatleri aleyhine tehlikeli bir gelişme gösterirse, işçiler lokavtın kaldırılması için mücadele vermelidirler. Nitekim Batı ülkelerinde de lokavt gittikçe sınırlandırılmakta ve hatta fiilen yasaklanmaktadır.

İran basınında bile...

Cumhuriyet Hükümetlerinin statükocu gidişi artık İran basınında bile tenkit ediliyor. İşte «Kayhan International» gazetesinde çıkan «Türk Muamması» adlı yazının sonuç kısmı: «Türkiye şimdi ihtilâl sonrası havasından çok, ihtilâl öncesi havasına bürünmüştür. Yalnız her anlamda bir ihtilâl, sosyal reformları ve ekonomik gelişmeyi sağlayabilir.»

İhale soygunları

Memleketimizde devleti soymanın yollarından biri de, inşaat ihaleleridir.

İlânı yapılan bir ihaleye girebilmek için, müteahhitlik belgesi, makine parkı, teknik personel, mali yeterlik gibi belgelere sahip olmak gereklidir. Müteahhitler bu belgelerle müracaat ederler ve ihaleyi yapan teşekkülden iştirâk belgesi alırlar.

İş bu safhaya gelince, devleti soyma faaliyeti başlar. Adına organizatör denilen İstanbul Teknik Okul mezunu, orta boylu düz kır saçlı bir mühendis faaliyete geçer. Organizatör, ihaleye iştirâk edecekleri toplar. Bu toplantıda ihaleyi alacak olan kimse ile onun öteki müteahhitlere ve organizatöre ödeyeceği sus payı

İlyas Seçkin
Soygun nasıl önlenecek

tesbit edilir. Meselâ toplantıda yüzde 30 kırılabilecek bir işi, yüzde 10 kırma kararı alınır. Böylece devlet yüzde 20 oranında soyulmuş olur. Bu yüzde yirminin yarısı veya üçte biri, diğer müteahhitlere ve organizatöre paylâştırılır. Herkes memnundur. Bu soyguna katılmayıp, serbest rekabetin işlemesini isteyen müteahhitler ise, karaktersiz sayılır. Soygunun hazineye her yıl asgarî 100 - 200 milyon liraya mal olduğu tahmin edilmektedir.

D.P. devri NATO ihalelerinde bu yoldan büyük soygunlar yapılmıştır. Aynı yüz karası hal, bugün de sürüp gitmektedir. Meselâ Kayseri hava meydanı ihalesi, normal olarak 6-700 bin sterline verilecekken, bir milyon sterlin fazlasıyla ihale edilmiştir! İşi alan müteahhidin, ihaleye katılan diğer müteahhitlere ve organizatöre 3 milyon lira parsa dağıttığı söylenir. Yine NATO işlerinde C tipi inşaatta, inşaatı almak için 400 bin lira sus payı dağıtmak gerektiği bilinir. 1962 yılı okul inşaatı ihalelerinde, yüzde 5 ilâ 7 tenzilâtla yetinmek için, 150 - 200 bin lira parsa verdiği anlatılır.

Ne gariptir ki bu organizatörü Bayındırlık Bakanlığında herkes tanır. Soygun organizatörü, her ihale zamanı sıkılmadan dairelere uğrar ve iştirâk belgesi alanları idareden öğrenir.

İşin çok daha garibi, idarenin bu kazık fiyatları nasıl kabul ettiğidir. Meselâ 1 metre küp hafriyat normal 10 lira iken, 60-70 lira, 1 metre küp beton 80-90 lira iken 3-400 liraya satılır. 1 metreküp stabilize dolgu 25 - 30 lira iken bu işler de 150 liraya verilir Anlamak mümkün değildir.

Bugün de sürüp giden soyguna nasıl çare bulunacak? Bu soygun organizasyonunu önlemenin ve herkesin tanıdığı organizatörü lâyık olduğu yere göndermenin bir yolu yok mudur? Sayın Bayındırlık Bakanından soruyoruz.

S. K. D. de bu hafta

Sosyalist Kültür Derneği'nin haftalık sohbet toplantıları, başlangıçtanberi uyanan ilgi havası içinde devam ediyor. Bu Cumartesi günü Derneğin «Ziya Gökalp Caddesi, No 28/1» adresindeki genel merkezinde yapılan toplantının konusu «İktisadî Kamu Teşebbüslerinin yeniden düzenlenmesi» idi Haftanın konuşmasını, 27 Mayıs 1960'dan sonraki reorganizasyon çalışmalarında büyük ölçüde rol oynayan ve Sosyalist Kültür Derneği'nin kurucularından olan Erhan Işıl yaptı. Devlet işletmeciliğinin kısa bir tarihçesiyle başlayan konuşma 1938 yılında yürürlüğe konan sistemin, zamanla nasıl çığırından çıkarıldığını, hangi cephelerden aksamağa başladığını ortaya koydu. Ondan sonra, sıra, sistemi yanlış sapmalardan ayıklamak ve daha rasyonel bir devlet işletmeciliğine gitmek için uzmanların teklif ettikleri çözümlere geldi. Bu arada, bütün bu tekliflerden sonra ortaya konan kanun tasarısının beklenen çözümleri getirmediği belirtildi. Sohbet toplantısı sırasında sorulan sorular, iktisadî devlet teşebbüsleri konusunun ne derece geniş bir kütleyi ilgilendirdiğini ve çoğunluğun bu konuda hayli teknik meselelere inecek kadar meseleyi yakından izlediğini gösterdi. Erhan Işıl tarafından aydınlatılan noktalar ve meselenin türlü veçheleriyle ilgili tahliller, hazır bulunanları ister istemez şu sonuca götürmekteydi: «Devletçilik, Türkiye'nin iktisadi kalkınması, bu amaçla hem verimli, hem de sosyal adalete uygun yollardan sermaye birikimi yapılması için tek çıkar yoldur; ancak devletçiliğin kendinden beklenenleri gerçekleştirebilmesi bunun halkçı bir politikanın aracı olarak çalıştırılmasına bağlıdır. Kalkınmada özel teşebbüs felsefesine inanan bir idarenin elinde, devletçiliğin ters sonuçlar doğurması ve kamu parasını özel menfaatlere peşkeş çekmesi gibi tehlikelerle karşılaşılacağı muhakkaktır. Öte yandan, sosyalizme inananlar, halkçı bir politikanın en etkili aracı olan iktisadî kamu teşebbüslerini teşkilât, işleyiş ve davranış bakımından islâh etmenin yolları üzerinde önemle durmalıdırlar».

Böylece, Sosyalist Kültür Derneği'nin son toplantısı, meseleleri iyi bilen bir teknisyenin ortaya koyduğu vakıalar yoluyla sosyalist çözümlerin felsefesine varmak bakımından çok ilgi çekici oldu.

Deniz ağaları

Gerekçe, balıkçılığı teşvik. Hükûmet, şimdi bu gerekçeyle hazırlanmış Deniz Ürünleri tasarısını inceliyor. Tasarı, turizmi teşvik teklifleri gibi, çok geniş ithalât muafiyetleri tanıyor. Ama Yusuf Yarar ve Ali Tansever gibi bir iki ağanın yararına çalışan balık piyasasının sömürücü yapısını değiştirmek için en ufak çaba gösterilmediğinden cömertçe tanınan muafiyetler ağaları zenginleştirmekten öteye gitmiyecek.

Tasarıya tek itiraz, 1961'den önce balıkçı ağalarının soygunculukları hakkında makaleler yayınlıyan Çalışma Bakanı Bülent Ecevit'ten geldi. Ecevit, «Üç beş ağayı zengin etmek için imza atmam» diyerek, tasarıyı imzalamayı reddetti. Israrlar sonunda da Çalışma Bakanı, cömertçe bahşedilen muafiyetler, «yalnız kooperatiflere tanınmak şartıyla» tasarıyı zengin edici tasarıları rahatlıkla hazırlıyanlar söz sahibi oldukça ve ağalar durdukça kooperatifler de doğru dürüst işliyebilecek mi? Başka alanlardaki kooperatifler, kendilerinden beklenenleri verebiliyorlar mı? Kooperatifler uzun zaman meselâ fındık ağalarının ve işbaşında kalabilmek endişesiyle, onların gözlerinin içine bakan yöneticilerin elinde bırakılmadı mı? Dâvâ herşeyden önce, Türkiyeyi kimlere dayanarak idare edeceğiz dâvâsı. Bugünkü düzenden faydalananlara değil de, gerçekten halka dayanacaksak, önce köklü reformlarla sosyal ve ekonomik yapıyı halk yararına işler hâle getirmek lâzım.

28 Nisan gençliği

Üniversiteliler, üçüncü yıldönümünde 28 Nisanı ve hürriyet şehidi arkadaşlarını anmaya hazırlanıyorlar. İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Başkanı Yüksel Burgutoğlu, 28 Nisan programını bir basın toplantısında açıkladıktan sonra, gençliğin genel tutumunu şöyle belirtti:

«Bütün memleket menfaatini düşünen aydın kişiler gibi biz de şunu söylemek isteriz ki Türkiyenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşabilmesi için Atatürk ve 27 Mayıs devrimleri ışığı altında iktisadi ve sosyal reformlara girişmesi ve bu reformların yapılabilmesi için de mutlâk bir huzura ihtiyacı vardır.

Anavatanı kendi çıkarları için parçalamağa çalışacak olan her türlü siyasî ve gayri siyasî teşekküllerin ve faaliyetlerin karşısında olduğumuzu önemle belirtmek isterim. Gençlik bu konu üzerinde hassasiyetle durduğunu son 20 Mart mitingi ile göstermiş millet mukadderatını hiçe sayıp şahsi menfaatlerini düşünerek milletin vicdanında mahkûm etmiş olduğu bir siyasî teşekkülün oyunu avlamaya çıkan politikacılara son dersini vermiştir. Bundan sonra yapılacak yanlış bir tutumun mes'ulleri gençlik olmıyacaktır.»

Gençliğin, gericilerin, komünistlerin, faşistlerin, ümmetçilerin, ırkçıların faaliyetine müsaade etmiyeceğini belirten Burgutoğluna bir gazeteci «gazete taşlanmasını tasvip ediyor musunuz?» diye sordu. Fakat arzu ettiği cevabı alamadı. Gazete taşlanması, şüphesiz hoş bir şey değildi. Ama gençliğin kendisine karşı ve devamlı iftiracı organları susturmaya hakkı yok muydu?..

İzmirli devrimciler

İzmir Devrim Ocağı basın toplantısı, devrimciliğin artık geçmişi muhafazadan ibaret bir muhafazakârlıktan kurtulup, gerçek anlamını kazandığını ortaya koyan sayısız örneklerden biri oldu. İzmir Devrim Ocağı Başkanı Haluk Baykent, «Memleketin bir menfaat kapışma fırtınası içersinde mahvolmasına göz yummayız. Memleketi karanlık arzulu politikacıların pençesinden kurtarmak istiyen devrimci, ilerici aydınları daha çok birleşmeye daha çok halkla kaynaşmaya çağırıyoruz» diyerek, günün meselesini en doğru şekilde ortaya koydu. Önüne geleni komünistlikle suçlandırma gafleti konusunda da İzmir Devrim Ocağı şöyle diyordu: «Yurt sorunları üzerinde düşünen ve sorunlara çözüm arama yolunda çalışanları, kendi kişisel çıkarlarına karşıdır diye komünistlikle suçlandırmak vatanseverlik değildir. Her devrimci fikre, ilerici aydına komünist damgasını basmak, komünizm'in en etkin şekilde propagandasını

yapmaktır.»

Basın toplantısı, bir şairin aydınları göreve çağıran şu sözleriyle tamamlandı:

Doğru değil aydınları bırakmak
Kibrit çöpleriyle oynamaya...

Sendikacılıkta hizipleşme

Yeni devrede, demokratik bir şekilde olmak şartıyla, sendika birliği ve bütünlüğü en önemli bir mesele olarak ortaya çıkıyor. Fakat sendika liderleri arasında hizipleşmeler ve çatışmalar, normal demokratik mücadele hudutlarını aşarak, telâfisi mümkün olmıyan bölünmelere yol açıyor. 320 Sendika liderinin Ankara toplantısında bunu gördük. TİP li Sendikacılar ile TİP'e karşı sendikacılar bu toplantıda, sendikacılığın ötesinde amansız bir hesaplaşmaya giderek, üzücü olaylara sebebiyet verdiler. Bundan sanırız, her iki taraf ta sorumludur. Şu veya bu partiye karşı duyulan sevgi veya antipati, sendika birliğini ve sendikacıların ortak aksiyonunu baltalamamalıdır.

Bu üzücü çekişmelerin son bir örneği, İzmir Deevlet Su İşleri Sendikasının yıllık kongresinde gördük. Kongre, TİP taraftarları ve aleyhtarları arasındaki çekişme şeklinde geçti. Süleyman Karaman gibi bir takım işçiler Sendika Başkanı Mevlût Kenan Acımaz'ı İşçi Partilidir» diye suçlamaya kalkıyorlardı! Mehmet Karamaraş, «Başkan Tahir Öztürk «İşçi Partilidir, Solcudur» diyerek, DSİ'nin Yapı—İş Federasyonuna iltihakını önlemeye çalıştı. Bereket, Yapı—İş Federasyonu temsilcisi Süreyya Denizel, olumlu bir konuşma yaparak bu boş ve işçinin zararına olan çekişmeleri unutturabildi. Denizel, şöyle diyordu: «Biz 16 yıldanberi sendikacılık oyunu oynadık. Sendikalar daha kısa bir zaman önce, birer rica müessesesi hâlindeydiler. 27 Mayıs Anayasası ile gerçek sendikacılığa girmeye başladık. Sendikacılığımız, politikanın üstündedir. Kaybedilecek zamanımız kalmamıştır. Türkiyedeki 500 sendikanın 16 büyük sendika hâline gelmesi şarttır. Türk—İş bâzı mühür sultanlarının tazyiki altında, 16 Sendikayı 28 e çıkardı. İşçi ancak büyük kütleler hâlinde toparlanırsa, bir araya gelirse haklarını en iyi şekilde koruyabilir. Birleşmezsek gerçek sendikacılıktan mahrum olacağız.»

Bu sözler tesirini gösterdi ve D.S.İ. Sendikası, Yapı — İş Federasyonuna katılma kararını aldı.

Muayenehaneler Niçin Kapanmalı?

Hacettepe Tıp Merkezinin, ikinci bir tıp fakültesi hâline gelmek maksadıyla, giriştiği taarruz Ankara Tıp Fakültesini nihayet uyandırdı ve Fakülte Genel Kurulu profesörlerin muayenehanelerini kapatması ve öğretim üyelerinin Anadoluda kurulacak fakültelerde gönüllü olarak çalışması kararını aldı.

Sosyal bir görüşten hareket etmekle beraber, ileri kapitalist ülkelerdeki benzerleri gibi iyi işleyen Hacettepe Tıp Merkezi, sağladığı yüksek ücretler sâyesinde hekimlerinin muayenehane açmasını önlüyor ve onların meslekte yükselmesini Anadoluda belli bir süre bulunmasına bağlıyordu. Bu, Hacettepenin elinde büyük bir kozdu. Gerçekten İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Asistanlarından Dr. Yücel Tangün ile Dr. Nuri Kalkay'ın 132 hasta üzerinde yaptıkları ilgi çekici bir incelemenin de açıkça ortaya koyduğu üzere, hastahane yataklarının büyük kısmını, öğretim üyelerinin özel muayenehanelerinden geçen hastalar dolduruyordu. Polikliniğe müracaat eden ağır hastalar geri çevrilirken, özel muayenehaneden geçenler, zaruret olmasa dahi, mahdut hastahane yataklarını paylaşmaktadır. Böylece korkunç bir sağlık ticareti ortaya çıkmakta, öğretim görevleri ve hastahane hizmetleri de akşamaktadır.

Hacettepe, bu ticaret kapısının kapanmasının ve Anadoluyla ilgilenmenin sağladığı prestiji ve dinamizmi dolayısıyla, Fakülte olma tezi lehinde, kamu oyunda sempati topladı. Hacettepenin Fakülte hâline gelmesini istemiyen Ankara Tıp Fakültesi ise, bu yüzden müşkül duruma düştü: Fakülte bu kandikaptan kurtulmak için, «muayenehaneler kapanacak ve Anadoluya gidilecek» tezini benimsemek zorunda kaldı. Esasen Sağlık Bakanlığı da, muayenehaneleri kanun yoluyla kapatmaya kararlı.

Kararın gerisinde yatan hesaplar ne olursa olsun, muayenehanelerin kapanması iyi bir adım. Bu karar, İstanbula, diğer Tıp Fakültelerine ve Hastahanelere de sirayet edeceğe benziyor. Nitekim geçen Cumartesi Türk Hastahane Mütehassısları Derneği muayenehaneleri kapatma kararı aldı. Esasen bu karardan, sayın hocaların ve hastahane mütehassıslarının da fazla şikâyetçi olmalarına sebep yok. Hastahanelerde paralı tedavi gitgide yaygın hâle gelmektedir. Hastalardan sağlanan bu paranın önemli bir kısmı hekimlere paylaştırılacaktır.

Hastahane ticareti, bu kararla önlemiş olacak mı? Türk Hastahane mütehassısları Derneği toplantısında Doç. Dr. Rüknettin Tözün bu soruya «hayır» cevabını verdi. Tözün, «Hekimin tıyneti bozuk olmasın, bahçede parayı alır, yine de hastayı yatırır» diyor.

Devlet Personel Dairesi ne yapıyor?

Doğan Avcıoğlu

Son yirmi yıldır, en çok konuşulan, fakat sâdece konuşulan konulardan biri de, Devlet Personel rejiminin ıslahıdır. Bu konuda da, bir çok işlerde olduğu gibi, komisyonlar kurulmuş, yabancı uzmanlar çağrılmış, raporlar ve tasarılar hazırlanmış, ama daha öteye gidilmemiştir. Bu arada, ihtiyaçların ve imtiyazlı memur gruplarının tazyiki altında, Devlet Personel rejimi tam bir anarşiye düşmüştür.

Şimdi hükûmet, personel rejimi meselesini, geçmiş yıllara nazaran, biraz daha ciddi şekilde ele almıştır: 27 Mayıstan sonra kurulan Başbakanlık Devlet Personel Dairesi, yeni personel rejiminin esaslarını hazırlamış ve Bakanlar Kurulu, ayın ortalarında bu esasları kabul etmiştir. Hâlen bu esaslara uygun şekilde, yeni personel rejimini hazırlamak üzere, çalışmalara başlanmıştır.

Devlet Personel Dairesi, iyi bir çalışma yapmış ve kariyer esasına dayanan Türk personel rejiminin tarihi gelişmesine uygun mantıki ve realist bir sistem ortaya koymuştur.

Esas itibariyle, Fransız personel rejimine yaklaşan bu sistemi, ileride uzun uzun inceliyeceğiz. Şimdilik, en önemli ve aktüel birkaç mesele üzerinde durmakla yetineceğiz.

Teknik Personel Davası

Plânlı kalkınma teknik personel dâvasını ön plâna geçirdi. 1962 yılında yatırım programlarını gerçekleştiremiyen kurumların başında bulunan yöneticilerin sığındıkları belli başlı mâzeret, «Ne yapalım. mühendislerimiz kaçıyor Teknik personel bulamıyoruz» şeklindeydi. Bugün de, «Doğuda teknik personel yok. plân gerçekleştirilemiyecek» feryatları işitiliyor.

Gerçekten enflâsyon yıllarında reel ücretlerin çok düşmesi ve özel sektörün, devletin büyük masraflarla yetiştirdiği teknik personeli yüksek ücretle toplaması, bir teknik personel sıkıntısı yaratmıştır. Yüksek ücret vererek kaçışı önlemek için, en kolay yol seçilmiş ve 1958 de, bir teknik personel talimatnamesi hazırlanmıştır. Barem kanunları dışında işleyen bu talimatname, büyük bir suiistimal kaynağı olmuş, devlet daire ve kurumlarında yüksek ücretli bir teknisyen enflâsyonu başlamıştır. «Önemli inşaat kısım âmiri, örnek dosya kısım şefi,» gibi acayip ünvanlar uydurularak, imtiyazlı memurlar klâsik idari işlerde çalıştırıldıkları halde, teknisyen sayılmışlardır. Bu talimatnameye dayanarak, bir kısım devlet personeline ödenen para, 1962 de 400 milyona ulaşmıştır. 1963 de bu miktarın 450 milyonu bulacağı hesaplanmaktadır. Bu paralar bütçede yatırım harcamaları arasında gizlenmektedir.

Bu sistem sayesinde, bir kısım daire ve kurumlar, barem kanunlarını bir kenara iterek, yüz milyonlarca lirayı en keyfi şekilde harcama imkânına kavuşmuşlardır. Sistem devlet hizmetlerinde istikrarı da bozmuş, bazı becerikli teknik personel, canı isteyince müteahhidin yanına kaçmış, işine gelince devlet hizmetine dönmüştür. Bu gidiş gelişin, bir kısım devlet personelini nasıl müteahhitlerin adamı haline getirebileceği kolayca tahmin edilebilir.

Şimdi, plândaki yatırımların yürütülmesini aksatmamak endişesiyle, yatırımcı dairelerin başında gelen Bayındırlık Bakanlığı, teknik personel ücretlerini arttırmak ve teknik personel deyimini son derece genişletmek istemektedir. Bakanlığın hazırladığı yeni teknik personel talimatnamesine göre, memurların büyük bir kısmını, teknisyen saymak mümkün olacaktır.

Devlet Personel Dairesi, Barem Kanunlarını yok eden ve tam bir ücret anarşisi yaratan bu temayüle şiddetle karşı koymuştur. Daire, yevmiyeli teknik elemanların, yeni personel rejimi çerçevesinde, kendi hizmet gruplarına ve sınıflarına intibak ettirilerek, normal memur haline getirilmesini, ancak kadrosu bulunmayan geçici ihtisas hizmetleri için, o da mukavele yoluyla, personel kullanılmasını istemektedir. Yeni personel rejimi hazır olana kadar 1963 yılında, teknik personel ücretlerine, yüzde 35'i aşmamak üzere zam yapılması, fakat aynı avantajdan maaşlı teknik personelin ve idarecilerin de faydalandırılması, Dairenin intikal devresi için yaptığı tekliftir. Bu teklife göre, 1963 yılına mahsus olmak üzere, maaşlı teknik personele yüzde 50 - 70 arasında tazminat verilebilecektir. Personel dairesi, belli bölgelerde mahrumiyet zammı tanınmasını ve idarecilere de tazminat verilmesini uygun bulmaktadır. Böylece, 1963 te işlerin aksaması önlenecek, fakat yeni personel rejimi tamamlanır tamamlanmaz, bu anormal duruma son verilecektir.

Bayındırlık Bakanı, bu görüşe karşı çıktıysa da, Bakanlar Kurulu, Personel Dairesinin görüşünü benimsiyerek yevmiyeli personel rejiminin tasfiyesi prensibini kabul etti.

Personel rejimi düzeltilebilir mi?

Bayındırlık Bakanının itirazı «bugünü kurtarmak» endişesinin yanısıra, yeni bir personel rejimi yapılamıyacağı düşüncesini aksettirmektedir. Gerçekten, mevcut şartlar altında yeni bir personel rejiminin sahneye konması çok güçtür. Bir defa, memurların kanunla tanınmış asgari geçim indirimlerini bile vermiyen hükûmetin, reformun mali portresini göze alması kolay değildir. Sonra imtiyazlı personelin yeni sınıflarına intibakı, bugünkü durumlarının az çok bozulmasına yol açabilecektir. Bu nüfuzlu memurların kopartacakları gürültü tahmin edilebilir. Personelin rasyonel kullanılması için zaruri nakiller veya daha çetin ameliyatlar ise ayrı bir derttir. Bundan başka yeni rejim, personel seçiminde, ücretlerin tayininde ve terfilerde, Bakanlıkların ve kurumların yetkilerini çok daraltacaktır. Bakanlar ve Genel Müdürler ise, özellikle personel konusundaki yetkilerine çok düşkündürler ve bir koalisyon hükûmetinde, bu yetkileri kolay kolay bırakmama imkânına sahiptirler.

Bütün bunlar dinamik ve kararlı bir hükûmete ihtiyaç göstermektedir. Personel Dairesi yetkilileri, reformları yürütebilmek için, eski plâncılar gibi, İnönüye güvenmektedirler. Yetkililer «İnönü dâvayı benimserse, iş yürür aksi halde yürümez» diyorlar.

İnönü, plâncıların ümitlerini boşa çıkardı. Personel dairesi yetkililerinin ümitlerini gerçekleştirip, gerçekleştirmiyeceğini ise yakından göreceğiz.

Yüksek kademe idarecisi

Teknik personel kadar belki de ondan daha önemli olan bir dâva, sevk ve idare kademelerindeki yüksek memurların yetersizliğidir. Daire ve Kurumların idaresi, ekseri halde, teknik personel sıkıntısından çok, yüksek idarecilerin ehliyetsizliği yüzünden aksamaktadır. Meşhur 39. madde de yüksek idareci sınıfını fena halde tırpanlamıştır. Bu yetkisizliği gidermek için, Fransadaki Milli İdarecilik okulu tipinde bir Yüksek İdare Akademisi kurulması kararlaştırılmıştır. Akademi, Fakülte mezunlarını imtihanla memur olarak alacak ve onlara taşrada staj dahil 2 yıllık bir eğitim verecektir. Bunlar memur aristokrasisini teşkil edeceklerdir.

Proleter memurlar

Memur aristokrasisinin yanı sıra, bir de proleter memur tabakası vardır. Bugün 100 lira, evet 100 lira aylık ücret alan devlet personeli mevcuttur. Yüzde 35 zam sayılmazsa, Genel Bütçede 100 lira ücretli 313, 150 lira ücretli 452, 200 lira ücretli 2322, 250 lira ücretli 9899, 300 lira ücretli 6925 kişi vardır. Katma bütçelerle birlikte, 400 liranın altında brüt ücret alan bu proleter memur sınıfının sayısı 20 bini aşmaktadır. Bir insanın en lüzumlu ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için Ankarada 968,44 lira kazanması gerektiğini hesaplayan Personel Dairesi, 4 yıl zarfında en düşük ücreti brüt 400 liraya çıkarmayı kararlaştırmıştır. Gerçekten devlet için, işçilerin asgari ücretlerinin çok altında 100 liraya adam kullanmak, yüz kızartıcı bir davranıştır. Fakat Bütçeye yükleyeceği külfetler ve bunun diğer maaş ve ücret kademelerine yapacağı tesirler, bu yüz kızartıcı durumun dahi bir çırpıda kaldırılmasına imkân vermemektedir.

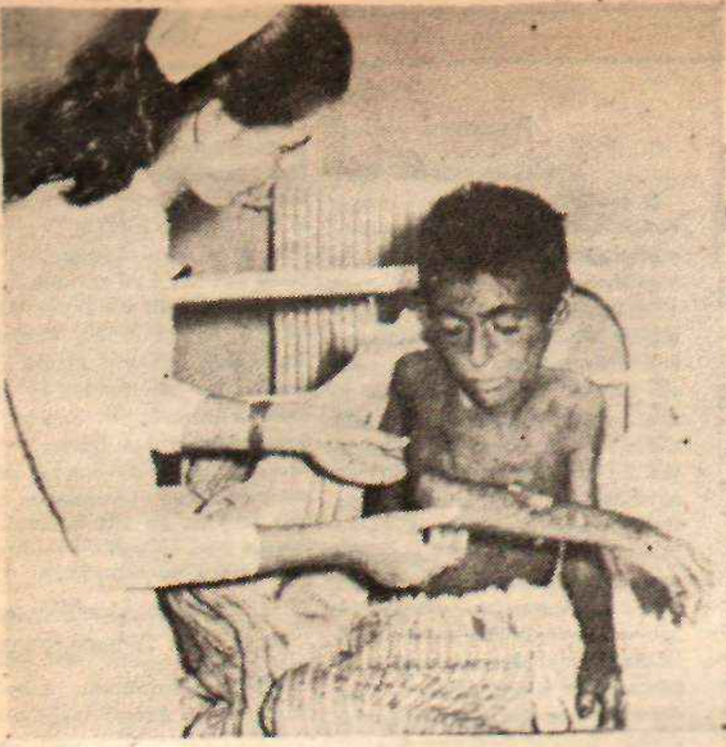
Kabul edilmeyen bir teklif

Bakanlar Kurulunca kabul edilmeyen tek önemli teklif, devlet personelini fiyat yükselmelerinden koruyacak olan değişmeli barem (échelle mobile) sistemi oldu. Personel dairesi, fiyat değişikliklerini, maaş ve ücretlere gelecek bütçede intikal ettirecek yarı otomatik bir sistemin kabulünü istiyordu.

Enflâsyondan, geçmiş tecrübelerin de gösterdiği üzere en fazla zarar gören devlet personelini, fiyat yükselmelerine karşı az çok korumanın yolu, değişmeli barem sistemidir. Fakat hükûmet, biraz da sıhhatli geçinme endekslerinin mevcut bulunmaması mazeretine dayanarak, enflâsyon halinde bütçeye önemli külfetler yükleyecek olan teklifi benimsedi. Acaba bu, yılda yüzd 5 ilâ 10 arasında bir enflâsyonu kaçınılmaz sayan ve bunun fiyatını devlet personeline ödetmeyi ön gören bir tutumun sonucu mudur? Halbuki memurlar pek yakında sendikalar kuracaklar ve ücret artışı taleplerinde bulunabileceklerdir. Değişmeli barem sistemin, bu taleplerin yaratabileceği gerginlikleri önleyerek faydalı olabilirdi.

Memur Sendikaları

Devlet Personel Dairesi hâlen, memurlara sendika kurma imkânını verecek bir tasarı üzerinde çalışmaktadır. Memur sendikaları, parlâmentoda görüşülen Sendikalar Kanunu dışında, özel bir kanunla düzenlenecektir. Gerçekten, memleketimizdeki idare anlayışı, memurların işçiler gibi, grev ve toplu sözleşme yapmalarına imkân vermemektedir. Maaş ve ücretler, tek taraflı olarak kanunla tesbit edilmektedir. Bu sebeple, memur sendikalarının işleyişi ve gerekli organların kuruluşu, özel hükümlere ihtiyaç göstermektedir. Fakat yine de, memurların savunacakları, devletinkinden farklı menfaatleri olduğunun teslimi ve bunun için onların sendikanın verdiği güce dayanmalarının kabulü ileri bir adımdır. Memur sendikaları, gelişebildikleri takdirde, imtiyazlı memurların dışında kalan geniş kütlenin ezilmesini önleyecek en sağlam garantilerden birini teşkil edecektir.

SAĞLIK DEVLETCİLİĞİ

Bir ülkede çeşitli kurumlar genel olarak sömürmeye dayandı mı, iyi niyetli toplumcu ve halkçı çabalar da, devletçi bir yöntemde, bu sömürme düzenine bağlı olarak işler, bazen devlet bu sömürme düzenine yardım bile eder, ve hızla insanları da ülküleri de, bilgîleri de kurumları da yiyerek çarkları arasında eritir Bir kez hasta insana bu açıdan bakıldı mı, hasta ile doktor arasındaki insanî bağ çözülür, kopar. Hekimlik halkçı yönünü yitirir. Böyle bir düzen hasta insana, bir çıkar, bir kazanç kaynağı olarak gözünü diker. Hekim ve insan ortadan silinir gider.

Dr. Ceyhun Atuf KANSU

Anayasa ve sağlık hakkı

9 Temmuz 1961 Anayasasının, yani halkın evet dediği Anayasamızın 49. cu maddesi sağlık hakkını ilân eder: «Devlet, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşıyabilmesini ve tıbbi bakım görmesini sağlamakla görevlidir». Anayasamızın vatandaşın sağlık hakkını gerçekleştirmeyi devlete yüklediği açıktır. Devlet bu hakkı nasıl gerçekleştirecektir, elindeki olanaklar, karşılaştığı ana sorunlar, çözüm çareleri nelerdir? İlkönce Anayasanın güvencesiyle mühürlenmiş sağlık hakkının ne olduğunu belirtelim.

Sağlık hakkı nedir?

Toplumsal devlet, bireyin sağlığın., sağlık içinde yaşamasını toplumsal bir hak olarak kabul etmektedir. Sağlık hakkı kapsamına birey . vatandaşın şu hakları girmektedir:

1 — Her vatandaş - kadının olağan doğum koşulları içinde doğurması, doğum yardımına kavuşması, doğumdan sonra kendisinin ve çocuğunun ilkel bakımla korunması hakkıdır.

2 — Her annenin çocuğunu bilgi ile, sağlık koşullarına uyarak büyütmesi, beslemesi hakkıdır.

3 — Her vatandaş - çocuğun büyümesi, gelişmesi için yeter besiye, yeter ışığa ve yeter yaşama koşullarına kavuşması hakkıdır.

4 — Her vatandaş - çocuğun bulaşıcı hastalıklardan korunması, çocuk ölümlerini arttıran çocukluk çağı hastalıklarından korunması, bu hastalıklara tutulduğu zaman en yeni bilimsel yollarla tedavi edilmesi hakkıdır.

5 — Her vatandaşın yaşamak için y e t e r i n c e b e s i n e, kaloriye, proteine, çeşitli vitaminlere kavuşması hakkıdır.

6 — Her vatandaşın çeşitli hastalıklardan korunması ve bu hastalıklara tutulunca, toplumsal durumu, ekonomik durumu ne olursa olsun, en yeni bilimsel yollarla, tıp biliminin eriştiği gelişmelerden, ilerlemelerden yararlanarak, en uygun sağlık kurumlarında tedavi edilmesi hakkıdır.

7 — Anayasa'da belirtilen yaşama hakkı, sağlık hakkı ile ilintilidir. Her vatandaşın hayatının uzatılması, hayattan daha çok pay ve sevinç alması, türlü beden ve ruh acılarından kurtularak, sağlık içinde uzun bir ömür sürmesi hakkıdır.

8 — Her vatandaşın sağlığını tehdit eden genel yoksulluktan, genel bilgisizlikten ve sağlık hakkını kısıtlayan genel örgütsüzlükten kurtarılması hakkıdır.

9 — Her vatandaşın, ister köyde, ister kentte, ister gecekondu da otursun, sağlık kurallarına uygun bir ortamda yaşamak hakkıdır.

10 — Her vatandaşın çocuklukta çocukluğun, yaşlılıkta yaşlılığın güvenliğine kavuşmak, hakkıdır.

Devletin rolü

Bütün bu hakların gerçekleştirilmesi Anayasamızla devletin görevleri arasına katıldığına göre, devlet, ister özel güçleri, ister kendi gücünü kullansın, bu sağlık hakkından sorumludur. Bu, tek sözle sağlık işlerinde devletçilik demektir. Sağlık devletçiliği Türkiye için yabancı bir kavram değildir. Bir halk devleti olarak kurulan Türkiye Cumhuriyeti daha ilk yıllarında halk sağlığı sorunlarına devletin çözücü ışığını tutmuştur. Bugün Türkiye'de halk sağlığı ile ilgili kurumların bütünü devlet eliyle işletilmektedir: Devlet hastahaneleri, Doğum çocuk bakımevleri, Verem Savaş dispanserleri, Trahom Savaş dispanserleri, Sıtma, Firengi savaşı, B.C.G. aşı kampanyası, Ana çocuğ sağlığı merkezleri, Sağlık merkezleri v.b.... Ayrıca, halk sağlığını gerçekleştirmekle görevli uzman ve teknisyenlerin çoğunluğu «doktorlar, ebeler, sağlık memurları» devletin elinde iş görmektedirler. Türkiye'de sağlığın devletleştirilmesinden çok, bu devletleştirilmenin daha halkçı, daha reformcu ve, Anayasanın istediği toplumsal adalet ilkesine göre yönetilmesinden söz edilebilir. Yer, yer soysuzlaşmış, halktan uzaklaşmış, sosyal adaleti zedelemiş, ülküsünü yitirmiş bu devlet sağlıkçılığının bir yeniden düzenlenmesi, toplumcu ve halkçı özüne kavuşturulması söz konusudur.

Devletçi sağlık organlarının zaferleri

Cumhuriyet yönetimiyle birlikte kurulan devlet sağlıkçılığı - ki, bu örgütün kurucusu Dr. Refik Saydam'ı saygıyla anmak gerekir - on, onbeş yıl önceye değin Anadolu için önemli bir sorun olan Sıtma'yı yenmiştir. Bu savaşı özel kurumlarla ve özel girişimlerle başarmak imkânsızdı. (Çeltik ağaları ile, Sıtma savaş doktorları arasında büyük savaşlar olmuştur). Anadolu sıtmasını devletin önderliğinde sıtma savaşının askerleri yenmişlerdir. Bugün kesin olarak söylenebilir ki Anadolu sıtmadan kurtarılmıştır.

Bu savaşa eş bir savaş Firengiye, Trahoma karşı yapılmaktadır. Trahom için kesin bir zaferden söz edilemez. Türkiye'nin halk sağlığı bakımından bugün için en önemli sorunlarından biri Verem'dir. Köy kent ilintilerinin artması, yurdiçi geliş gidişlerin çoğalması, toplumsal hareketlilik düne değin bulaşımsız kalan köyleri de veremli odakları haline getirmektedir. Sıtmayı yenen devlet şimdi verem sorunu karşısındadır. Devlet B.C.G. kampanyası yolu ile, geniş bir aşılamaya gitmekte ve halkı veremden korumaya çalışmaktadır. Bu etkili bir savaştır ve devletin öncülüğünde yapılmaktadır. İlkesi, devletin halk sağlığında sorumluluk duymasına dayanmaktadır.

Anadolu gerçekleri

Bütün bu çalışmaların yanı sıra, Anadolu'nun öyle sağlık sorunları vardır ki, bunlara olumlu çözüm yolları arandığı söylenemez.

Bugün Anadolu'nun sağlık sorunları halkçı ilgilerden, halkçı çözüm şekillerinden yoksundur. En basit bir halk sağlığı hakkını ele alalım: Hasta bir vatandaşın en yeni bilimsel yollarla tedavi edilmesi hakkını ele alalım. Bu hakkın gerçekleşmesi için devletçi bir görüşle neler gereklidir? 1 — Yeter sayıda doktor, 2 — Tedavi için gerekli kurumlar, araçlar, bilimsel gereçler, 3 — Tedavi için yardımcı kişiler: Ebe, hemşire, lâborant, sağlık memuru vb...

Yuvarlak sayılarla konuşursak, Türkiyenin nüfusunu 30.000.000 kabul edelim ve son istatistik verilerine göre, genel olarak Türkiyedeki hekim sayısını 7000 olarak alalım. (Bak: Yön, sayı 67. Doğan Avcıoğlu: Doktorsuz Anadolu. Ordaki istatistiğe göre Türkiyede doktor sayısı 6903'tür). Öyle ise, Türkiyede 4285 kişiye bir doktor düşmektedir. Bir istatistiğe göre Batı Almanya'da (1957), 740 kişiye bir doktor düşmektedir. En iyi durum oradadır. Birleşik Amerika, İtalya, Belçika, Norveç, Kanada. Japonya. İsviçre ve Fransa'da 766 - 1000 kişiye bir doktor düşmektedir. Bu bakımdan en geri ülke Mali'dir. 30.000 kişiye bir doktor düşmektedir. Türkiye en gerilerde, örnekse Hindistan'ın yanında yer tutmaktadır. Hindistan'da 5000 kişiye bir doktor düşmektedir.

Bu genel doktor azlığı yanında toplumsal adaleti zedeleyen ve halk devleti ilkesinin devletçi anlayışıyla bağdaşamayan bir durum, doktorlar'ın yurdumuzda dağılış şeklidir. Birinci Beş Yıllık Kalkınma plânından şu verileri alıyoruz:

Hekimlerin iller arasında dağılışı (1962)

İL	Hekim başına nüfus
İstanbul	635
Gelişmiş 15 il	2600
Diğer 51 il	9400

Bir istatistiğe göre Meksika, Uruguay, Polanya, Kanada ve İsveç'te hekimlerin memleket yüzeyine dağılışını görelim:

Memleket	Nüfus başına doktor	
	Kentlerde	Köylerde
Meksika	310	2620
Uruguay	500	2250
Polonya	1000	7750
Kanada	810	1680
İsveç	620	2480

Bu verilerden çıkan açık sonuç şudur: Memleketimizde nüfus başına d[...]
şen hekim sayısı, örnekse İstanbul'[...]
dünyanın en uygar memleketlerinden[...]
ri olan İsveç'e (Stokholm) uyarken, k[...]
lerimiz değil, gelişmiş kabul edilen [...]
ilimiz de doktor sayısı, sorunları b[...]
benzeyen Orta Amerika memleketleri[...]
nin köylerine düşen doktor sayısına [...]
mekte, hele 51 ilimiz ,nüfus başına d[...]
şen doktor sayısı bakımından örnekse [...]
gelişmiş Tayland'dan bile «7353 kiş[...]
bir doktor» gerilere düşmektedir.

Sağlık hakkını gerçekleştirme ba[...]
mından hasta yatağı sayısını da incel[...]
mek gerekir. Daha 1954 de yayınlan[...]
«Milli sağlık programı ve sağlık ban[...]
sı üzerinde etüdler» de; «Genel stan[...]
dard ölçülere göre bugünün normal [...]
yacı her 10.000 nüfusa 50 yataktır» [...]
ye yazılmaktadır. 1954'de hazırlanan [...]
tazarı memleketimiz için en az onbin[...]
30 yatağı ön görüyordu.

Gene 1963 de yayınlanan Birinci [...]
yıllık kalkınma plânındaki verilere [...]
re en iyi durumda olan dört ilimizde[...]
le onbin kişiye ancak 21 yatak düşm[...]
tedir. 34 ilimizde ise onbin kişiye 6-10, [...]
ilimizde ise 10.000 kişiye 1-5 yatak d[...]
mektedir.

Yuvarlak hesap ve nüfusumuzun [...]
artmadığını kabul edersek, hiç olma[...]
2000 — 2500 nüfusa bir doktor düşm[...]
için (yani hiç olmazsa Meksika'daki [...]
ruma yaklaşabilmemiz için) en az 7[...]
doktora daha ihtiyacımız vardır. Üç [...]
fakültesi yılda toplam 400 doktor ç[...]
karmaktadır. Gene yuvarlak hesap [...]
kiye, nüfus başına düşen doktor ba[...]
mından ancak 20 yıl sonra, az geliş[...]
bir memleketin durumuna gelebile[...]
tir.

Bu bilimsel veriler yanında, bu[...]
hekim ve personel, sağlık kurumları[...]
kımından Anadolu'nun bazı gerçek[...]
vardır ki, bu gerçekler, istatistik ve[...]
rinin dışında incelenmelidir, bunlar [...]
hekimliğin ve sağlık kurumlarının iç [...]
pasıdır. Yüklü çalışmalardan belki, ç[...]
kez yetersizlikten ve, toplumsal düze[...]
geriliğinden en çok bu iç yapı yozl[...]
mış, halkçı niteliğini yitirmiştir.

Bir Anad[...] hastahanesi[...] iç ya[...]

Diyorum ya, bu çizeceğim tabl[...]
türlü çaresizlikler içinde çarpışan [...]
hepsinin ne gibi bir düzen içinde ya[...]
dıklarını bildiğim hekimleri yermek [...]
şüncem yok. Yergim düzenedir. «İns[...]
düzen yapar, düzen bozar. Hekim d[...]
düzenin bir parçasıdır. Herşeye rağ[...]
bugün Anadolu'da, dağ köylerinde[...]
sırtında getirilmiş bir ağır pnömon[...]
kağnıda sarsıla sarsıla son damla ka[...]
yitirmiş bir zor doğumlu kadını, bir[...]
la cinayeti yüzünden karnından vu[...]
muş bir köylüyü, fıtığı boğulmuş b[...]
gatı, kuşpalazından solunum yolla[...]
kanmış bir çocuğu kurtaranlar, on[...]
yeniden yaşamanın kutsal soluğunu[...]
renler, onlardır, Türk hekimleridir. [...]
bütün bunlara rağmen, Türkiyedeki [...]
let hastahanelerinin bilimsel ve h[...]
bir yönde işlediği, halka yettiği sö[...]

mez. Çoğu devlet hastahanelerinde tıb'bın ilkel temeli olan «Hasta gözlem kağıdı» bile doğru dürüst doldurulmaz. Gözlemle başlaması gereken bir bilim için ne derin eksiklik! Lâboratuvarlar yetersizdir. En ilkel lâboratuvar incelemeleri «İdar, kan, balgam gibi» yapılmaz. Bilimsel yenilikler izlenmez. Araştırma geleneği hemen hemen hiç yoktur. Doktorlar günlük çalışma saati bittimi, hastahaneden adeta kaçarlar. Çoğu yerlerde, hasta ancak, doktorun özel muayenehanesinden geçtikten sonra hastahaneye yatırılır. Hasatya bir insan - vatandaş gibi değil, bir çıkar kaynağı gibi bakılır. Hastaların üzerinde insani bir ilgiyle, bilimsel bir gözle durulmaz. Çoğu hastahanelerde kitaplıklar yetersizdir, kitaplık olan yerlerde de doktorların bu kitaplıklara uğramaya ya vakitleri yada istekleri olmaz. Hastalıklarla çevrenin koşulları ve toplumsal koşullar arasındaki bağ incelenmez. Hasta bakımı yok denecek kadar ilkeldir. Onbin kişiye düşen o yataklarda bazen iki kişi yatırılır. Doktorlarda bilimsel gözlem, bilimsel çalışma yerine, öğrenilmiş bir tekniği kullanma, uygulama alışkanlığı yer etmiştir.

Muayenehane hekimliği özel girişimin hastalıklarıyla ilgilenir

Anadolu'da hastahane hekimlığı dışında, ister hastahanede çalışıp muayenehane açsın, ister tam bağlamsız çalışsın bütün muayenehane hekimlerinde özel girişimin - kârcı düzenin bütün hastalık belirtilerini izlemek mümkündür. Hekim olağan bir tüccar gibi sağlık piyasasının yarışma kurallarına uyar. Hasta onun için, acılı bir insan olmaktan çıkar, bir kazanç kaynağı haline gelir. Doktorluk töresi derinden sarsılır. Bilim ve hastaya yararlı olma yerine, hastaya hoş görünme, hastayı avlama, hastayı kendine çekme kuralları yasa haline gelir. Doktorlar arasında bu yüzden mesleki bir birleşme, bir dayanışma, bir saygı yoktur. Kentlerde ve kasabalarda doktorlar arasında bir çekişmedir bir kavgadır gider. Hastaya bilim dışı, töre dışı işlemler yapıldığı olur. Hasta sömürülür, kandırılır. Muayenehane, doktorun mesleğini insani amaçlar uğruna uyguladığı bir kutsal odak olmaktan çıkıp, kazanç için türlü oyunlar oynanan, bilim ve törenin çiğnendiği bir dükkân haline gelir. Tıp andı, bir çok politikacıların unuttukları. Anayasa andı gibi unutulur, çiğnenir ve muayenehane sömürücü bir düzenin, halkın sağlığını sömüren bir parçası olur. Bu gözlem acıdır ve ne yazık ki; Türkiye Cumhuriyetinin sağlık devletçiliği ile taban tabana zıttır. Bir ülkede çeşitli kurumlar genel olarak sömürmeye dayandı mı, temel yapı insanın insanı sömürmesine dayandı mı, iyi niyetli toplumcu ve halkçı çabalar da, devletçi bir yöntemde, bu sömürme düzenine bağlı olarak işler, bazen devlet bu sömürme düzenine yardım bile eder, ve hızla, insanları da, ülküleri de, bilgileri de, kurumları da yiyerek, çarkları arasında eritir. Bir kez hasta insana bu açıdan bakıldı mı, hasta ile doktor arasındaki insani bağ çözülür, kopar. Hekimlik halkçı yönünü yitirir. Böyle bir düzen hasta insana, bir çıkar, bir kazanç kaynağı olarak gözünü diker. Hekim ve insan ortadan silinir gider.

Yardımcı sağlık personeli

Anadolu hastahanelerinde hastaların bütün çilesini çeken hemşirelerin durumları da eleştirilmelidir. Bir kez, hemşireler azdır. İyi yetişmiş hemşireler ne yapıp yapıp büyük kentlere kapağı atmanın yolunu bulurlar. Doktor hemşire ilintileri çoğu yerde bozuktur. Anadolu hastahaneleri tam bir meslek şekillenmesinden geçmeyen - hemşireliğin getirdiği kutsal duygulardan uzak yardımcı hemşirelerin elinde kalır. Hastabakıcı kavramı yoktur. Bilgisiz köylü kadınlar hastanın bakım işlerini görür-ler. Çoğu doktorlar en önemli ameliyatlarını, alaydan yetişmiş hastahane personelinin yardımıyla yaparlar. Köylerde, ilk yardımı yapacak, ya da doktorun uygun gördüğü tedaviyi uygulayacak, örneğin, iğne yapacak sağlık memuru yoktur. Çoğu köylüler, pnömonili çocuklarını ya kasabaya, ya da sıhhiyecisi olan bir köye götürüp iğnelerini yaptırırlar. Doğumlar çoğunlukla yaşlı köy kadınlarının, geleneklerin elinde kalmıştır. Türkiye de ebe sayısı 3.140 dır.

Aşağı yukarı 7500 kadın nüfusa bir ebe düşmektedir. Şöyle de düşünsek olur: Türkiyede yuvarlak sayı 40 bin köy var .Bu ebelerin hepsinin köylere dağılmış olduğunu kabul etsek dahi, 36 bini aşan köyümüzde köy kadınları geleneklerle ve en kötü koşullar içinde doğum yapmaktadırlar.

Beslenme hakkı

Bu genel gözlemlerden sonra, on bir yıl kadar çocuk hekimliği yaptığım bir Anadolu kesidinden bazı kişisel gözlemler vermek istiyorum. Sağlık durumumuzun toplumsal tablosunu çizerken, bu tablonun çocuk sağlığına yankısını belirterek bazı ana sorunlara değineceğim. Türkiye için en önemli sağlık sorunlarından biri beslenme sorunudur. Bu sorunun önemini belirtebilmek için diyebilirim ki, Anadolunun bir kesidinde (Turhal ve çevresi ki bir Orta Anadolu - Karadeniz geçit bölgesidir) en çok rastladığım çocuk sorunlarının başında Malnutrition'lar, kötü beslenmeler, daha açıkçası çocuk açlıkları gelmektedir. Turhal çevresi süt çocuklarında en çok görülen hastalıkların ilk iki sırasını Raşitizm ve Malnutrition teşkil etmektedir. Raşitizm yani kemik hastalığı da bir bakıma D vitamini ve ışık yetersizliği ile bir kötü beslenmeye bağlanabilir. Anadolu'da süt çocuğunun tek besisini anne sütü teşkil etmektedir. Anne sütü azalınca ya da kesilince, genel olarak süt çocukları tam bir besi yetersizliğine düşerler. Büyük çocukların besi şekli de tek yönlü ve yetersizdir. Genel olarak eksik bir karbonhidrat besisi ile «Bulgur, yufka, bazlama, dürüm» beslenirler. Bir protein kaynağı olarak süt ve yoğurt, köy dünyasında yoksullar için düşsel bir değer taşır Toplumsal alt yapıda yaşıyan halk katlarında protein eksikliği ,protein yokluğu bir kuraldır.

Süt çocuklarındaki doğal anne sütü besisi de azalınca, ya da kesilince görülen tam açlık, daha büyük çocuklarda ve yetişkinlerde gizli açlığa, tek yönlü, yetersiz, proteinsiz beslenmeye döner. Anayasanın açık beslenme hakkına rağmen, Anadolu halkı, çocuklarıyla ve yetişkinleriyle eksik, yetersiz beslenir, gizli açlık genel bir durumdur.

Bulaşıcı hastalıklar

Bir çocuk hekimi olarak Anadolu gerçekleri karşısında kendi kişisel gözlemlerimden biri de şudur: Genel olarak bulaşıcı hastalıklar karşısında çocuklar açık ve yardımsızdırlar. Çocuk ölümlerinde de söz edeceğim gibi, bu ölümlerin büyük nedenini boğmaca ve kızamık salgınlarındaki karışımlar yapar. Genel eğitimsizliğe bağlı olarak anneler de bulaşıcı hastalık kavramı yoktur. Köyün kendi sağlık kurumları olmadığından, bu hastalıkların karışımlarına tutulanlardan en yakın kasabaya getirilebilenler çoğu kez geç getirilirler. Çoğu köylerimizde tedaviyi uygulayacak yardımcı sağlık personeli bile yoktur.

Çocuk ölümleri

Çocuk ölümleri sağlık durumunun, toplumsal durumun en sağlam yankısıdır. Az gelişmiş bir ülkenin belli bir indikatörü de çocuk ölümleridir. Tıpta Yenilikler Dergisinin Aralık 1962 sayısında Birleşmiş Milletler ve TC. Devlet Plânlama Teşkilâtı istatistiklerine dayanılarak çocuk ölümü oranları veriliyor. Türkiye bu istatistiklere göre çocuk ölümleri bakımından başı çekmektedir. Türkiye de 1000 doğan çocuktan 165'i ölmektedir. Türkiyeden sonra çocuk ölümleri bakımından yüksek oran veren Güney Afrika Birliği, Yugoslavya, Portekiz, Meksika gelmektedir. Bu istatistikte yalnız Hindistan, İran, Mısır, Pakistan, Çin vb.. daha az gelişmiş memleketler yoktur.

En az çocuk ölümü İsveçtedir: 1000 çocukta 15.9. Türkiyede gösterilen bu 1000 de 165 çocuk ölümü genel bir orandır. Toplumsal koşullara, okuma yazma bilme oranına ve bölgelere göre bu oran değişebilir. Kendi hekimlik yaptığım çevrede benim bulduğum genel çocuk ölümü oranı % 39.7 dir. (1000 çocukta 397). Bu oran, örnekse okuma yazma bilmeyen köylü annelerin çocuklarında, benim çalıştığım bölgede 1000 de 607'ye kadar yükselmektedir. (Çocuk sağlığı ve hastalıkları dergisi: Anadoluda bir çocuk hekiminin karşılaştığı problemler, Ekim 1959). Bu oranın, örnekse toplumsal yerleşme ve okuma yazma temel alanınca dağılımı şöyledir:

Köylü okuma yazma bilmeyen annelerde binde 607,

Köylü okuma yazma bilen annelerde binde 385,

Kasabalı okuma yazma bilmeyen annelerde binde 341,

Şehirli okuma yazma bilmeyen annelerde binde 307,

Kasabalı okuma yazma bilen annelerde binde 278,

Şehirli okuma yazma bilen annelerde binde 136.

Burada köylerde yaşama ve analphabetisme çocuk ölümleri oranın arttıran en önemli etken olarak görülmektedir. Köylerde yaşamanın sağlık merkezlerinden uzaklık, ekonomik etkinler, ulaştırma imkânlarının azlığı, kültür etkinleri bakımından çocuk ölümlerini arttırdığı söylenebilir. Hekimlik yaptığımız Turhal çevresinde süt çocuğu ölümlerinin ilk beş nedeni ve oranları şöyledir: (Çocuk sağlığı ve hastalıkları dergisi: Kasabalar ve köylerde süt çocuğu ölümlerinin toplumsal problemleri, Ocak 1961).

1 — Akut su, elektrolit kayıpları % 44.8,

2 — Prömoni ve Bronkopnömoniler % 29.03,

3 — Pnömokoksik meningitisler % 4.3,

4 — Tüberküloz kaynaklı meningitisler % 3.2,

5 — Ağır beslenme bozuklukları Açlıklar % 3.2,

Pnömoni ve Bronkopnömonilerin çoğunluğunun nedeni, köylerdeki kızamuk ve boğmaca salgınlarıdır. Akut - su elektrolit kayıpları genel olarak yaz ishalleri dediğimiz ağır sindirim bozukluklarına bağlı, süt çocuklarının beden suyunu ve su dengesini tutan tuzların kaybıyla gelişen, koma ile biten süt çocuğu hastalıklarını deyimler. Öldürücü menengitisler çoğunluğunun nedeni prömoniler ve çocuk tüberkülozudur. Görüldüğü gibi ölüm nedenleri arasında beşinci sırayı ağır beslenme bozuklukları, çocuk açlıkları tutmaktadır ki bu, toplumsal ve ekonomik bakımdan az gelişmişliğin acı sonucudur. Bütün bu ölüm nedeni hastalıkların toplumsal alt yapıyla derin bir ilgisi vardır.

Hastalıklar ve Toplumsal koşullar

Hacettepe Tıp merkezince düzenlenen İkinci Ortadoğu — Akdeniz Pediatri Kongresinde (Ekim 1961) bir sosyal pediatri açık oturumu yapıldı. Burada «Bir Anadolu kesidinde çocuk hastalıklarının toplumsal yapısı» üzerine verdiğimiz bildiride, çocuk sağlığını ilgilendiren toplumsal etkinleri şöylece belirttik:

Aile: Nüfus, annenin durumu, iş ve gücü; babanın işi, çocuğa bakanlar, gelenekler, görenekler.

Toplumsal yerleşim: Köylerde, kasabalarda, şehirlerde oturma.

Ekonomik yapı: Geçim kaynakları, ev, beslenme.,

Eğitim: Annenin okuma yazma durumu, genel eğitim, sağlık eğitimi, çocuk bakımı eğitimi.

Hayat anlayışı: Hayat karşısında, ölüm karşısında davranış, din, dinsel inançlar, çocuğa verilen toplumsal değer.

Devlet: Halk sağlığının gerçekleştirilme durumu, bulaşıcı hastalıklarla savaş, çocuk sağlığı karşısında devletin tutumu, koruyucu hekimlik, toplumsal sağlık garantisi.

Burada bir çok çocuk hastalıklarının ve çocuk ölümlerinin tabanında bulunan alt toplumsal koşulları, Anadoludaki sağlık gerçeğinin ana nedenlerini belirtebilmek için özetliyoruz:

ALT TOPLUMSAL KOŞULLAR

1. — Çok nüfuslu, gelenekler, görenekler içinde dar gelirli aile,

2. — Köylerde, kasabalarda yaşama.

3 — Annelerin okuma yazma bilmezliği, genel eğitim yokluğu,

4. — Ekonomik yoksulluk ve gerilik: Geçim zorluğu, geçim darlığı, üretim azlığı, beslenme yetersizliği, ev ilkelliği.

5. — Hayat anlayışında ilkellik: Gelenek ve göreneklere aşırı bağlılık. Hayatın geçici bir mihnet çağı olarak kabul edilmesi. Ölümün asıl ve doğal kabul edilmesi.

6. — Koruyucu hekimlik ve halk sağlığının eksikliği:

Aşılar, bulaşıcı hastalıklarla savaş yetersizliği genel hijiyen eksikliği, erken tedavi imkânlarının yokluğu, devlet sağlık sigortasının yokluğu, sağlık eğitiminin yetersizliği

Koruyucu hekimlik

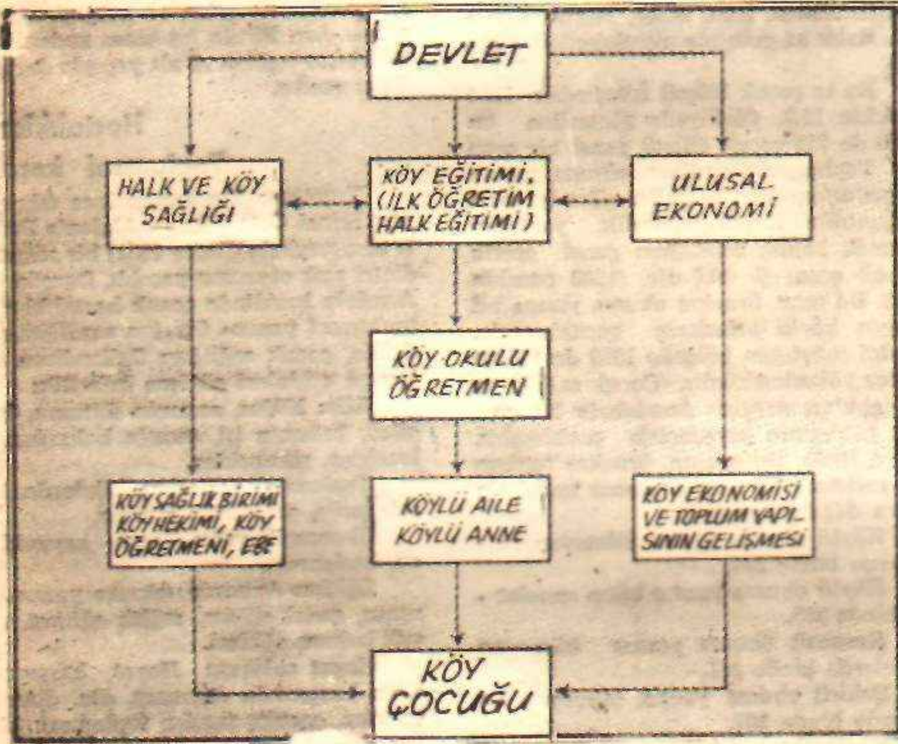
Sağlık devletçiliğinin ülküsü yurddaşları tutuldukları hastalıklardan kurtarmakla birlikte, asıl onları hastalıklardan korumaktır. Onları hastalığa iten toplumsal ve biyolojik etkinlerle savaşmaktır. Koruyucu hekimlik çağdaş hekimliğin, toplumcu hekimliğin halkçı kavramıdır. Koruyucu devlet hekimliği, halkçı bir çaba ile, bir takım hastalık yapıcı etkinlerle savaşırsa, örnekse çocukları şu hastalıklardan kesin şekilde koruyabilir: Beslenme yetersizlikleri, Raşitizm, bulaşıcı hastalıklar: Difteri, Kızıl, Tetanos, Tifo, Basilli Dizanteri, Tüberküloz, poliomiyelitis, Kızamuk ve Boğmaca salgınlarının öldürücü karışımları: Pnömoni ve bronkopnömoniler, yaz ishalleri, kansızlıklar, çeşitli deri, kulak, göz hastalıkları.

KÖYDE TEDAVİ — o: Fikret OTYAM

Koruyucu hekimlik ve devlet

Koruyucu hekimlik toplumsal adalete dayanan halkçı bir devletin kurumudur. Böyle bir devlet, yurddaşlarını hasta olmaya bırakmaz. Hastalıkların nedenleri olan alt toplumsal koşullarla savaşırken, hekimliği de, halkın gündelik hayatının yanı başına götürür. Hekimliği halk sağlığının bekçisi yapar. Bir çok hastalıkları nedenleriyle daha başlangıçta, kaynağında yener. Hekim, genel halk sağlığında bir koruyucu, bir araştırıcı, bir yardımcı, bir uzman görevini, halk sağlığının bilimsel dostu sorumunu yüklenir. Halk sağlığını iyileştirecek temel çareler devletin benimseyeceği çarelerdir. Örnekse, köy çocuğunun sağlığı sorunu köy hayatının eğitimsel, toplumsal, ekonomik kalkınmasına yöneltilmiş bir devlet problemidir. Bu bağlantıları şu şema ile belirtebiliriz:

Toplumsal Adalete doğru

Toplumsal adalet ve hekimliğin devletleştirilmesi kavramları 27 Mayıs devriminden sonra günyüzüne çıkan kavramlardır. Sağlıkta toplumsal adaletin sağlanması yukarıda da belirttiğimiz gibi devletin ana yapısı ile ve Anayasamızın toplumsal devlet niteliği ile bağlıdır. 27 Mayıs devriminden sonra ortaya atılan hekimliğin devletleştirilmesi sorunu havada asılıp kalmıştır. Bu sorun, toplumsal adaletin diğer dayanaklarından ayrı düşünüldüğü için, sadece hekimlere bol para verip onları yurdun hekimsiz bölgelerinde çalıştırmak şeklinde anlaşılmıştır. Sorun sadece hekime ya da başka bir uzman'a bol para vererek onu bir işte kullanmak değildir. Elbette kimse hekime hakkı olan para verilmesin diyemez, ama sağlık sorunlarındaki toplumsal adalet ilkesini, sadece hekime para vermekle gerçekleştirmeye çalışmak, memleket işlerinin halkçı özünü bilmemek, ulusal gelir dağılımının emekle olan ilgisini anlamamak, halk işlerini yürütmek için parayı tek öğe ve tek çekici yol göstermektir. Toplumsal adalet sorunu, yurdun çeşitli işlerinde halka göre, halka uygun kurumlar kurmak, bu kurumlarda çalışan insanlara çalışmalarıyla oranlı ve çalışmalarına karşılık ulusal gelirden düşen gerçek payı vermektir. Hekime bol para vereceksin de gidecek? Ne yapacak? Onu, bir kalkınmayı gerçekleştirmek için hazırladın mı? Hayır. En önemli sorun şudur: Toplum kalkınması, sadece bir takım uzmanlara bol para vermek işi değildir, herşeyden önce, o kalkınmayı gerektiren heyecanı, gücü yaratma işidir. Türkiyede bol para alınan ve hiç iş yapılmayan yerler vardır. Sağlık işlerimizde, hekimsiz bölgeler sorununun daha bütüncü görüşle ele alınması Muş uygulaması'dır. Toplum kalkınması için pilot bölge olarak seçilen bu bölgede hekimliğin toplumsallaştırılması sorunu da ele alınmıştır. Şimdilik «Sosyalizasyon» dan Muş bölgesinde sağlık merkezleri, sağlık ocakları kurmak, buralara doktor bulmak anlaşılıyor. Hekimliğin devletleştirilmesinin ekonomik ve toplumsal yapıdaki temel reformların bir sonucu, bir parçası olduğu düşünülmüyor. Buradaki deney, bir devletleştirmeden çok, Cumhuriyetin kuruluşundan beri gerçekleştirilen sağlık devletçiliğinin, ya da devlet sıhhiyeciliğinin, doktorlara prim verilerek «Yoksunluk bölgesine» uzanmasına yarayacak. Tam başarıya ulaşması için tam bir reform toprağına oturması gerekir. Bu uygulama halkçı, toplumcu, devrimci nitelikten uzak kaldıkça, yüksek ücretlerle doktor kullanmış olmaktan ve bir takım sağlık merkezleri yapılarının kurulmasından ileriye gidemiyecek. Elbetteki bir başlangıç, bir deneme olacak. Bu, «Yoksunluk bölgesi» uygulamasının değerlendirilmesi bile ,uygulayıcıların toplumsal adalet kavramlarını bilmelerine bağlı.

Bazı reform ışıkları

Hayırlı bir başlangıç, ama yetersiz, eksik bir başlangıç olan Muş uygulaması ,iki bakımdan daha ilk çıkışta bazı gerçekleri ortaya sermiştir: a) — Hekim azlığı b) — Yüksek ücretler verildiği halde, bir Amerika kasabasına koşa koşa giden hekimlerin, kendi memleketlerinde, bir geri kalmış bölgeye gitmek istememeleri.

Hekimliğin nicelik sorunları yanında, nitelik sorunları da son günler de Ulus gazetesinin açtığı bir tartışmanın konusu olmuştur. İzlediğimiz bu tartışmada klâsik Tıp Fakültesi kavramını savunanlar, bu sorunlara bir yenilik getirmemektedirler. Soruna biraz ışık veren Hacettepe Tıp merkezinin tutumudur. Bu merkezde, hekim sayısının nasıl artabileceği konusundan çok, hekimin bir takım nitelik sorunları üzerine durulmaktadır. Bu merkez, Türkiyede ilk kez hekimi muayenehaneden alıp, hastahaneye, böylece kendi bilimsel yuvasına bağlamıştır. Bir de, ilk adım da olsa, üniversitenin ayaklarını Anadolu'ya atmıştır. Diyarıbakır'ın Bismil ilçesinde, Hacettepe Tıp merkezinin bir Köy Sağlığı Araştırma Merkezi kurulmuştur. Hacettepe okuluna göre, Fakültede öğretim üyeliği için yetişen doktorlar, Anadolu'da açılacak bu çeşit araştırma merkezlerinde bir süre (6 ay - 1 yıl) çalıştıktan sonra ancak, doçent ve profesör adını alabileceklerdir. Bunun için, Hacettepeliler, bu iki temele - muayenehanesiz öğretim üyesi ve Anadolu'da bir süre çalışmak, araştırma yapmak - dayalı yeni bir Tıp Fakültesinin kendi merkezlerinde temelini atmak istemektedirler. Bu yeniliklere rağmen Hacettepeliler de, İffet Arslan'ın 26 Mart 1963 tarihli Ulus'ta çok güzel yazdığı gibi, henüz «Toplumsal Adalet» ilkelerine eğilmekten uzaktırlar, onlar daha çok, kendilerini klâsik Tıp fakültelerinden ayıracak bir takım olumlu özellikleri «Ortaya atma» işiyle uğraşmaktadırlar. Ne de olsa, bunlarda bilimsel araştırmaya ve memleket gerçeklerine yönelen bazı reform ışıkları vardır.

Halkçı bir çare: Köy hekimliği kavramı

Klâsik fakülteciler, Anadolu'da fakülte kurmanın güçlüğünü bir bir sayıp döke dursunlar, ilk öğretim sorunu gibi, sağlık sorununa da, Cumhuriyetçi ve devrimcilerin bulduğu halkçı bir çareyi uygulayabiliriz. Öğretmen azdı, hekim azdır. Öğretmen köyün gerçeklerine göre yetiştirilmiyor, memleketin her yerine gitmiyor, giderse oradan kaçmanın yollarını arıyordu. Hekim de öyle, Klâsik fakültelerde köyün gerçeklerinden uzakta yetiştiriliyor ve memleketin her yerine gitmiyor, hele köylerde tek hekim yok. Ne istiyoruz? Köy hekimi. Ne istiyorduk? Köy öğretmeni. Ne yaptık? En güzel işi: Köyün öğretmenini köy çocuğundan alıp, kendi çevresinin koşullarına göre yetiştirdik. Köy hekimi için de aynı şeyi yapacağız. Bir öğretim kırizması gibi, bir sağlık kırizması.

Köy Enstitülerinin yanı başında köy hekimliği okulları kuracağız ve oralarda, Köy enstitülerinden seçerek, yani köy çocuklarından alarak köy hekimi yetiştireceğiz. Hasan Âli Yücel ve Tonguç zamanlarında bu yola gidiliyordu. Köy sağlıkçıları - ki, Köy Enstitülerinden yetişmişlerdir - bugün bir çok köylerimizde, bir adsız köy hekimi gibi ilkel sağlık koruma hizmetlerini görmektedirler. Yetersiz yetişmiş olabilirler. Yeterli yetiştirilirler. Köy sağlıkçıları hareketi durduruldu. Köy hekimliğine, onun öğretimine doğru gidiyordu iş. Türkiye kendi olanaklarıyla kurtaracaktı kendini. Pekâlâ yürüyecekti, gelişecekti. Köy hekimliği yüksek okulları doğacaktı, Köy Enstitülerinin yanı başında. Bu işin halkçı, devrimci çaresi budur. Bu çare sayı eksikliğini de giderir, köyden gelip köye giden, köy koşullarında yaşıyabilen köy hekimleriyle, köye bağlı, halka bağlı köy hekimleriyle yeni bir koruyucu sağlık kuşağının doğmasını da sağlar.

Gerçek hekim, halkçı bir düzenin insanıdır

Hekimliğin ve sağlığın kökleri halka dayanınca, bundan yeni bir sağlık ve hekimlik anlayışı da doğar. Ülkücü, halkçı hekim kendiliğinden gelmez, bu «Çıkarlar düzeninde» çıksa çıksa ortaya işte şimdiki hekimlik çıkar. Ülkücü, halkçı hekimler böyle bir düzende yitip giderler. Memleket gerçekleri araştırılmaz, halk bir takım hastalıklardan korunmaz. Tıp bir çıkar aracı haline giren bilimsel yönünü yitirir. Ülkücü, halkçı hekimi düzenin halkçı yapısı şekillendirir. 27 Mayıs devriminden sonra bir ara, nasılsa bir yerlerden taze bir rüzgâr gibi bu halkçı, devrimci toplumcu düzenin kokusu esti, Kemalizm'in çare bulucu, halkçı havası geldi. Hekimliğin devletleştirilmesi düşüncesi o günlerden kalma bir düştür.

Ama gerçekleştirilmesi demokrasinin ve Anayasanın tam uygulanmasına, tam işlemesine bağlı bir düş. O günlerde, «Hekimlik neden devletleştirilmeli?» diye şunları yazıyorduk (Söz dergisi, 11 Ağustos 1960 Sayı: 2):

«Çan çalıyor. Hekim kutsal ödevine koşmalıdır. Hekimliğin halkın yanı başına koşması, ona yardım etmesi zamanı çoktan gelmiştir. Bireysel hekimlik adı üstünde, koruyucu bir hekimlik değildir. Hasta bekleyen bir hekimliktir o. Biz ise hasta olmadan halka koşacak, hasta halkın yanı başına gidecek hekimleri bekliyoruz. Böyle bir hekimliğin kurulması şekline de devletin yardım edebileceğine inanıyoruz. Bu yüzden hekimliği devletleştirmek ilkesini tutuyoruz. Bütün ulusal güçlerimiz gibi, kendisini halkın sağlığına, mutluluğuna adamış bir hekimlik. Uygulama şekillerinde tartışılabilinir, iş iyice incelenir, ondan sonra uygulanabilir, bölgeler seçilir yer yer uygulanır, ama bir şey tartışılamaz: Karşılığında bir ulusun yaşama sevincinden başka bir şey beklemeyen araştırıcı, ülkücü hekimlik!»

Hekimliğin halkçı bir yönde, toplumsal adalet yönünde devletleştirilmesi, bugün de söylüyorum, Türk halkının sağlığıyla birlikte, Türk hekimliğini de kurtaracaktır.

TOPLUM ve AYDIN

Dr. Paul A. BARAN
(Stanford Üniversitesi İktisat Profesörü)

Aydının ne olduğu, ne gibi sorumluluklar taşıdığı her ülkede ve her zaman tartışılan konudur. Amerikada Stanford Üniversitesinde İktisat Profesörlüğü yapan Dr. Paul A. BARAN bu konuyu toplu ve aydınlık bir şekilde ortaya koymayı başaran ender yazarlar dandır.

Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Asistanı Dr Mehmet SELİK tarafından çevrilen yazı, memleketimizdeki aydın anlayışını ve aydının durumunu da gözler önüne sermektedir.

Kafa işçileri aydın mıdır?

Aydın kimdir ve nedir? «Aydın, zihin gücü ile çalışan geçimini (böyle bir derdi yoksa, diğer isteklerinin tatminini) kolundan çok kafasıyla sağlayan bir kimsedir.» demek bu soruya en açık cevap gibi görünebilir. Basit ve doğru gibi görünmesine rağmen bu tanım gerçekte yetersizdir; zira geçimini kol emeğiyle kazanmayan herkese uymakla beraber, «aydın» teriminden ortaklaşa anlaşılan şeyle uyuşmamaktadır: Gerçekten, «uzun saçlı profesör» ve «filezof» gibi ifadelerin doğuşu kamu bilincinde bir yerde, «kafayla çalışanlar»dan daha dar bir tabaka meydana getiren belli bir kategori insanı kapsayan farklı bir aydın anlayışının varlığını gösterir.

Bu, sadece bir terminoloji oyunu değildir. Farklı iki kavramın varlığı gerçek bir toplumsal durumu yansıtır. Ve bunun anlaşılması aydının toplumdaki görevini ve yerini daha iyi değerlendirebilmemizi kolaylaştırır. Geniş bir kapsamı olan ilk tanım, toplumun *önemli bir kesimini meydana ge*tiren geniş bir grup insanı içine alır: Elinden çok aklıyla çalışan, koluyla değil kafasıyla hayatını kazanan kimselerdir bunlar. Bu insanlara «kafa işçileri» diyelim. Bunlar iş adamları, hekimler, şirket yöneticileri, «kültür» yaratıcıları ve yayıcıları, simsarlar ve üniversite profesörleridir. Bu gruplamada özenilecek bir şey görünmez; söz gelişi «bütün Amerikalılar», ya da «pipo içen bütün insanlar» ifadelerinde olandan fazla bir şey yoktur. Bu kafa işçileri grubunun devamlı çoğalışı, tarihsel gelişimin bugüne dek ulaştığı en göz alıcı sonuçlarından birini temsil eder. Bu çoğalış toplumsal iş bölümünün, profesyonel bir rahipler zümresinin doğması ile başlayan ve ileri kapitalizmde, (*kafa emeği - kol emeği*, beyaz yakalı işçi - mavi tulumlu işçi ayrımıyla) zirvesine ulaşan son derece önemli bir yönünü yansıtır.

Çıkarcı kafa işçileri

Kafa ve kol emeği arasındaki bu ayrımın sebepleri de sonuçları da çok karmaşıktır. Bir taraftan verimliliğin devamlı yükselişinin etkisiyle; diğer taraftan, bu yükselişe de büyük çapta yardım ederek, bu ayrılış aynı zamanda, Marks'ın «insanın kendisine yabancılaşması» dediği şeyin, kişinin gittikçe artan bir şekilde bütünlüğünü yitirmesinin temel belirtilerinden biri olmuştur. Bu yabancılaşma bir kere kişinin dengeli gelişimi ve yetişimi üzerinde yaptığı aksatıcı ve bozucu etki ile belirir. Kafa işçilerinin arada bir «spor» yapmaları ve kol işçilerinin bir nebze «kültür» ile uğraşmaları bu etkinin önemini küçültmez. Aynı yabancılaşma bir de toplumun tamamen ayrı ve birbirleriyle ilişkisi olmayan iki kamp halinde köklü ve *hâkim bir kutup*laşmaya yönelmesi şeklinde belirir. Bu kutuplaşma, sosyal sınıflar arasındaki husumetin dışında bir şeydir; toplumun karşı karşıya kaldığı gerçek sorunları gizleyen kalın bir ideolojik sis perdesi yaratır; ırk düşmanlıkları ya da dinsel bâtıl insanlardan gelenler kadar sahte sorunlar ve yıkıcı ayrılıklar doğurur. Çünkü bütün kafa işçilerinin açık ortak bir çıkarları vardır: Daha sıkıntılı, daha az kazançlı ve (itibar normlarını koyanlar da kendileri oldukları için) daha az itibarlı kol işine dönmeğe mecbur kalmamak. Bu çıkarın itmesiyle statülerini kutsallaştırmaya; işlerinin güçlüğünü ve bunun için gerekli hüner ve maharetin karşılığını mübalâğa etmeye; *biçimli eğitimin, diploma*ların vs. önemini şişirmeye temayül ederler. Ve durumlarını korumak isterken, kol işine karşı tavır alırlar; kendilerini hâkim sınıfı teşkil eden kafa işçileriyle bir sayarlar; statülerini yücelten im*tiyazlarını yaratan ve koruyan* toplumsal düzenden yana olurlar.

Böylece kapitalist sistemde kafa işçisi genellikle kapitalizmin güvenilir hizmetkârı, memuru, iş göreni ve sözcüsü olur; mevcut düzeni tartışmasız veri kabul eder. *Kafa işçisine göre günün so*runları ancak ve yalnız o andaki uğraşısının dar sınırları ile çevrilidir. Bu uğraşı ise, o anda yapmakta olduğu iştir. Sahibi olduğu, yönelttiği, ya da çalıştığı fabrikanın maliyet seviyesi kendisini tatmin etmiyor olabilir; bu halde; «kafa işçisi» maliyetleri düşürmenin olanaklarını arayacaktır. Kamu oyuna yeni bir sabunu, ya da yeni bir milletvekili adayını «satmak» görevini yüklenmiş olabilir ve bu görevini titizlikle ve bilimsel bir biçimde başarmaya girişir. Atomun yapısı üzerinde o güne dek bilinenlerle yetinmiyor olabilir ve bu bilgiyi arttıracak yol ve araçların bulunması çabasına olanca güç ve kabiliyetini katar. «Kafa işçisi»ne teknisyen demek eğilimine kapılmak mümkündür; fakat «teknisyen» terimi kolaylıkla yanlış anlamalara sebep olabilir. Bir büyük şirketin başkanı olarak «Kafa işçisi», ulusal ekonomiyi, binlerce insanın iş ve yaşantısını etkileyen önemli ve ağır kararlar alıyor olabilir. Önemli *bir hükûmet memuru olarak* dünya işlerini geniş ölçüde etkileyebilir. Bir büyük tesis ya da bilim kurumunun başı olarak çok sayıda bilim adamının araştırma yönetmelerini ve yönünü uzunca bir zaman için tayin edebilir. Bütün bunların «teknisyen» terimiyle belirtilen şeyler olmadığı söz götürmez. Zira «teknisyen» terimi genellikle görevleri politika tayin etmek değil, tayin edilmiş politikaları yürütüp gerçekleştirmek; varılmak istenen hedefleri belirlemek değil, bunları gerçekleştirmek için gerekli araçları hazırlamak ve geliştirmek olan; geniş çapta plân ve projeler üzerinde kafa yormak değil, küçük ve ince ayrıntılar üzerinde ter dökmek olan kimseler için kullanılır. Buna *rağmen «teknisyen»* sözcüğü, bu sözün günlük kullanımının akla getireceği anlamdan çok, benim «kafa işçisi» terimi ile anlatmak istediğim şeyi kapsamaya daha elverişlidir.

«Kendi kapınızın önünü süpürünüz...»

Çünkü (bir kere daha tekrarlayalım), kafa işçisinin iş ve düşüncesinin amacı o anda yapmakta olduğu özel iştir; o sırada hangi olayla ilgili ve meşgul bulunuyorsa, *bunun gerçekleştirilmesi, mükem*melleştirilmesi ve yönetilip yürütülmesidir. Bu bakımdan madene şekil veren, bir motorun parçalarını birleştiren ya da bir duvarı örerken tuğla yerleştiren kol işçisinden ya çok az farklıdır; ve*ya da hiç farkı yoktur. Aynı şeyi o*lumsuz yönden anlatmak istersek; böyle bir kafa işçisi kendisini, yaptığı işin anlamı, toplumsal oluşumun genel çerçevesi içindeki önemi ve yeri üzerinde kafa yormakla görevli saymaz; yâni toplam insan çabası içinde kendisinin nasılsa üzerinde çalışır bulunduğu parçanın toplumsal yaşantının diğer parçaları ve tarihsel oluşumun bütünü ile olan bağıntısı onu ilgilendirmez. Onun günlük ve tabii şiarı yalnızca kendi işine aldırmak; görevine düşkün ve ihtiraslı bir kişi ise işinde mümkün mertebe verimli ve başarılı olmaktan ibarettir. Başkalarına gelince, onlar da kendi işlerine baksınlar, ne yaparlarsa yapsınlar, diye düşünür. Kafa işçisi eğitim, tecrübe ve ehliyet açısından dü*şünmeye alışmış bir insan olarak* bütünün problemleri ile uğraşmayı da özel bir ihtisas sayar. Bu iş ona göre, filozofların, din adamlarının, ya da politikacıların «ihtisas alanı»dır; «kültür» ile «değerler» ile uğraşmaksa şairlerin, sanatçıların, bilgelerin işidir.

Her kafa işçisi bu görüşü açıkça formülleştirmiş ve bilinçle benimsemiştir denilemez. Bununla beraber, bu görüşe bütünlük veren, onu haklı gösteren teorilere içgüdüsel bir yakınlığı vardır. Bu teorilerden biri Adam Smith'in zaman boyunca itibar görmüş ünlü görüşüdür. Smith'in dünyasında herkes kendi bahçesine bakıp ekmekle herkesin bahçesinin yeşerip gelişmesine en büyük hizmeti yapmış olur. Bu felsefenin ışığı altında bütünle ilgilenme bireyin ilgi ve uğraşı alanından çıkar; bütün, bireyi etkilese bile, ancak kenarından, yanı bir vatandaş olması dolayısiyle etkiler. Bu felsefenin kuvvet ve etkisi şu çok önemli gerçekten gelir: Kapitalist düzende, bütün, *bireyin karşısına, anlaşılmaz güç*lerin yönelttiği öyle ezici bir kuvvet halinde çıkar ki bu oluşumu etkilemek bir yana, anlamak bile birey için imkânsızdır.

Sorumluluktan kaçma yolu

Kafa işçisinin durumunu yansıtan ve onun isteklerini karşılayan diğer bir teori araçların amaçlardan ayrı oluşunu; bilim ve teknolojinin bir yanda, hedef ve değerlerin onlardan ayrı olarak diğer yanda yer almış bulunduklarını kabul eden görüştür. En az Adam Smith'inki kadar eski kökleri olan bu tutum C.P. Snow tarafından yerinde olarak bir «sorumluluktan sıyrılma yolu» diye adlandırılmıştır. Snow'un ifadesi ile, *«sorumluluktan sıyrılmak isteyen»* kimseler şöyle derler: «Biz araçları yaparız; işimiz burada biter. Araçların nasıl kullanılacağını söylemek sizin, bizden gayrısının politikacıların işidir. Araçlar belki de çoğumuzun kötü sayacağı amaçlar için kullanılabilir. Böyleyse, buna sadece üzülürüz. Fakat bu bizi bilim adamı olarak ilgilendirmez.» Ve bilim adamları için geçerli olan şey, bütün diğer kafa işçileri için de aynı kuvvetle doğrudur.

Açıkça görülüyor ki pratikte «sorumluluktan sıyrılma», Smith'in «herkesin kendi işine aldırması» davranışına benzer bir davranışa götürür; hattâ bu, Smith'in tutumunun farklı bir şekilde adlandırılmasından ibarettir. Laissez faire ilkeleri yerine devlete i*nanç besleme; Tanrının görünmez* eli yerine kapitalist devletin hiç te daha hayırhah olmayan, fakat daha görünür elinin geçmesi bu davranışın özünü değiştirmemiştir. sonuç aynıdır; bütünle ilgilenme birey için önemsiz olmuş ve bu ilgiyi başkalarına bırakmakla o, bütünün mevcut yapısını bir veri olarak kabul etmiş ve yaygın rasyonellik kıstaslarını, hâkim değerleri ve toplumca zorlanan verimlilik, iş çıkarma ve başarı ölçülerini benimseyip bunlara taraftar olmuştur.

Aydın nedir?

Kafa işçilerini aydınlardan (1) ayıran sınırı, bunun tüm tarihsel oluşumun ortaya koyduğu sorunlarla ilişkisi gözönüne alınarak aramamız gerektiğini artık ifade edebilirim. Çünkü aydını aydın olarak belirleyen, onu kafa işçilerinden ve gerçekte bütün diğer kimselerden ayıran özellik şudur; Aydının tarihsel oluşumun bütününe karşı duyduğu ilgi göstermelik bir heve olmayıp düşüncesinin her zerresine girer ve yaptığı işi derinlemesine etkiler. Elbette aydın, günlük faaliyetlerinde tarihsel gelişimin her yanının araştırılmasına dalamaz; bu imkânsız bir şeydir. Fakat hangi özel alanda çalışıyor olursa olsun, bunun insan varlığını diğer yönleriyle ilişkisini sistematik olarak görüp bulmaya çalışır. Kafa işçilerinin gözünde kapitalist kurumlar çerçevesi içinde işleyen ve burjuva ideolojisi ve kültürünün dokularını meydana getiren ve bunun sonucunda zorunlu olarak top*lumsal bilginin ve toplumsal işin* sıkı sıkıya ayrılmış bölümlerinde yatar görünen şeyler arasında bir bağıntı kurmak çabası... İşte tam anlamıyla bu bağ kurma çabasıdır ki aydının en üstün ve göz alıcı özelliklerinden birini meydana getirir. Ve yine bu çabadır ki aydının toplumdaki en can alıcı görevlerinden birini ortaya koyar: Edebiyat, sanat, politika, ekonomik düzen, bilim, halkın kültürel ve ruhsal durumu gibi kapitalist düzende sosyal varlığın bağımsız, birbirinden ayrı ve birbirinden bağımsız görünen parçaları ancak açık *ve seçik olarak tarihsel oluşumun* bütünlüğünün parçaları olarak mütalâa edildiği zaman anlaşılabilir ve etkilenebilir. İşte aydın bu temel gerçeğin bir sembolü, bir hatırlatıcısı olmak görevini taşır.

Hegel'in bir ifadesini kullanalım: «Gerçek, bütündür.» Bu ilke bütünün herhangi yalın bir parçasının veri olarak kabulünü, ya da bütünün tahlil dışı bırakılmasını imkânsız kılar. İncelenen konu ister bir ülkedeki işsizlik, ister diğer bir ülkedeki gerilik ve yoksulluk, ister şu andaki eğitim durumu, ister bir başka zamandaki bilimsel gelişme ile ilgili bulunsun; toplumda mevcut olan durum ve şartlardan hiç biri olduğu gibi kabul edilip geçiştirilemez; bunlardan hiç biri «tabu» addedilip tahlil dışı bırakılamaz. Sorun *olarak karşımıza çıkan olay ve ol*gular her ne olurlarsa olsunlar; bunlar arasındaki karmaşık ilişkileri ve tarihsel oluşumun özü olan şeyi, yâni doğrudan doğruya toplumsal düzenin dinamiğini ve gelişimini yalınkat ortaya koymaktan kaçınmak kabul olunamaz bir tutumdur.

Nasıl statükocu olunur?

Fakat daha da önemlisi, burjuva ideologların dikkatle geliştirip incelttikleri bir görüşün de silmesidir: Bu görüşe göre, kamunun kabullendiği sözüm ona «değerler» bilimsel incelemenin kapsamı içersine girmezler. Gerçekte ise, kafa işçilerinin gözünde dokunulmaz veriler olan bu «değerler» ve «ahlâk yargıları» cen*netten inmemiştir. Bizzat* bunlar tarihsel oluşumun önemli yönlerini ve sonuçlarını meydana getirirler. Bunları sadece önemli şeyler olarak görmekle kalmamalı, doğuşları ve tarihsel gelişim içinde oynadıkları rol açısından da incelemelidir. Gerçekte, «değerler»in, «ahlâk yargıları»nın ve benzer şeylerin birer fetiş olmaktan çıkarılması; bunların ortaya çıkış, değişme ve yok olmalarının toplumsal, ekonomik ve ruhsal sebeplerinin belirtilip tanıtılması ve herhangi bir zamanda bunların hizmet ettikleri özel çıkarların çırıl çıplak ortaya serilmesi bir aydının insanlığın ilerleme davasına yapabileceği en büyük hizmettir.

Bu, ortaya bir diğer sorun çıkarır. Görevlerini «bazı belirlenmiş *amaçlara ulaşmak için en etken* araçları uygulamak» biçiminde yorumlayan kafa işçileri, bizzat hedefler üzerinde bilinemezci (agnostik) bir görüşe sahiptirler. Uzman, yönetici ve teknisyen olarak amaçların kararlaştırılıp belirtilmesi işiyle hiç bir ilişkileri olmadığı kanısındadırlar; bir hedefin diğerine üstünlüğü üzerinde söz etmeye kendilerini yeterli görmezler. Yukarıda sözü edildiği gibi, vatandaş olarak bazı tercihleri olabileceğini kabul ederler; ama bunlar diğer vatandaşlarınkinden farksızdır; ne daha fazla, ne de daha az önemlidir. Fakat bilim adamı, uzman ve araştırıcı o-

larak «... değer yargıları» nın birini ya da diğerini tutmaktan kaçınmak isterler. Ne var ki böyle bir kaçışın pratikte statükoyu tutmaya varacağı; daha iyi bir düzen yaratma yönünde mevcut düzende yapılacak herhangi bir değişikliği önleme çabasında olanlara yardım edeceği aşikârdır. İşte bu «ahlâksal tarafsızlık» tır ki birçok iktisatçı, sosyolog ve antrepoloğu birer bilim adamı olarak az gelişmiş ülkelerin iktisadi kalkınma yoluna girmelerinin bunların halkları için daha mı iyi ya da daha mı kötü olacağı üzerinde herhangi bir görüş belirtemeyeceklerini ilâna yöneltmiştir; ve yine aynı «ahlâksal tarafsızlık» adına seçkin bilim adamları bütün güç ve yeteneklerini mikrop savaşı araçlarının bulunup geliştirilmesine verebilmektedirler.

«Buyurunuz şarlatanlar..»

Bu noktada bana şöyle itiraz edilebilir: Neyin iyi, neyin kötü, insanlığın esenlik ve mutluluğu için neyin yararlı neyin zararlı olduğu üzerinde salt ispatlama ve mantık araçlarıyla herhangi bir sonuca ulaşmak gerçekte de imkânsızdır. Ancak bu itiraz, gücü ne olursa olsun, tartışmamızın dışındadır. İnsanlığın ilerlemesi için neyin iyi neyin kötü olduğu konusunda, yer ve zamana göre değişmeyen mutlak olarak geçerli olabilecek bir yargıya ulaşmak tabii ki imkânsızdır. Fakat şu var ki, böyle mutlak ve evrensel olarak uygulanabilir bir yargı aramak mevcut olmayan bir hedefe ateş etmekten farksız bir şeydir ve bunun zorunluluğu üzerinde israr etmek gerici ideolojinin bir yönüdür. Gerçek şudur: İnsanlığın ilerlemesine, insanların mutluluğuna yarayan şeyler ve yine bunların gerçekleşmesini kolaylaştıran ya da güçleştiren şeyler tarihin akışı içinde her çağda ve her yerde değişir. Üzerinde yargı yürütülmesi istenen sorunlar hiç bir zaman genel anlamıyla «iyi» ya da «kötü» ile ilgili soyut ve spekülâtif sorunlar olmamışlardır; aksine her zaman ve her devirde, tarihsel gelişim içinde ortaya çıkan gerilimlerin çelişkiliklerin ve değişen durumların toplumun gündemine aldığı somut problemler olmuşlardır. ve herhangi bir zaman mutlak olarak geçerli olan çözümlere ulaşmak ne mümkün ne de gereklidir. Bütün mesele insanlığın birikmiş bilgi ve deneylerini mevcut şartlar içindeki en iyi çözüme mümkün mertebe yaklaşacak yönde kullanmaktır.

Ama biz «sorumluluktan sıyrılanları» ve yalnız kendi işlerine aldıran «ahlâksal tarafsızlar» ı dinleyip izleyecek olursak, toplumun en geniş bilgiye sahip (ya da sahip olması kereken), en kapsamlı eğitim görmüş, tarihsel deneyin araştırılması ve sindirimi için en büyük imkânı elde etmiş tabakasını, topluma tarih içindeki yürüyüşü sırasında karşılaşacağı her kavşak noktasında yapabileceği insanca yön veriş ve aydınca yol gösteriş hizmet ve görevinden alıkoymuş oluruz. Seçkin bir iktisatçının yenilerde belirttiği gibi, «bütün mümkün görüşler benimkinden ne daha fazla, ne daha az değerli» ise, bu durumda şu soru gerçekten sorulmak gerekir: Bilim adamları ve kafa işçileri toplumun esenlik ve mutluluğu için ne yapabilir; ne yapmak isteyebilirler? Yapabilecekleri tek şey, toplumun tercih ettiği amaçlar ne ise bunların gerçekleşmesi için gerekli «bilgi ve tekniği» hazırlayıp onun emrine vermek midir? Yukarıdaki soruya böyle bir karşılık vermek tüm olarak yetersizdir. Çünkü toplumun «tercih» lerine mucizelerle ulaşılmadığı; bazı tercihlerin muayyen bir zaman mevcut toplumsal düzenin ürünü olan ideolojinin zoru ile seçildiği; yine toplumun, aldatmak, korkutmak ve zorlamak imkânında olan çıkarlar tarafından muayyen tercihler için kandırıldığı, korkutulduğu ve zorlandığı gün gibi aşikâr bir şeydir. Kafa işçisinin bu «tercihler» in *sonuçları üzerinde etki yapmaktan* uzak durması «değer» lerin biçimlenmesi alanında bir boşluk bırakmakla kalmaz; bu uzak duruş, bu kaçınış bu çok önemli alanı şarlatanlara, düzenbazlara, *niyet ve hevesleri hiç de insan*ca olmayan diğer kimselere terketmek demektir.

Hotantolar için süt

En tutarlı «ahlâksal tarafsızlar» ın bazıları tarafından öne sürülen bir diğer ididadan da söz etmek gerekiyor. Bu gibiler bazan çekinerek ve yüzleri kızararak şu gözlemi ileri sürüyorlar: İnsancıl olmanın bir fazilet olduğunu mantık temeline dayandırarak asla ispatlayamayız. Kimi insanların acı çekmesi başkalarının refahını, özgürlüğünü ve mutluluğunu sağlıyorsa, bunlar niçin açıktan kırılmasınlar? Bir kimse kendi çıkarını iyice kollamak yerine, kişilerin daha iyi bir yaşantıya ulaşması için niçin kafa patlatıp çaba göstersin? Böyle bir üzüntü ve kaygı kendi rahat ve huzurunu kaçıracaksa, herhangi bir kimse dillere pelesenk olmuş «Hotantolar için süt» konusunda niçin kendisini üzüp kaygılansın? Bizzat insancıl bir tutum dahi hiç bir mantık temeli olmayan bir «değer yargısı» değil midir? Otuz yıl kadar önce bir açık toplantıda bu sorular bana bir Nazi öğrenci lideri (sonradan kendisi Gestaponun ön plânda gelen işe yarar bir adamı olmuştur) tarafından sorulmuştu. O zaman bu sorulara karşı düşünebildiğim en uygun cevaptan daha iyisi bugün dahi aklıma gelmiyor: İnsanlığın sorunları üzerinde anlamlı bir tartışma ancak insanlar arasında yürütülebilir; insanlarla ilgili konuları hayvanlarla tartışmak boşuna zaman israfıdır.

Aydının, üzerinde en ufak bir taviz vermiyeceği bir sorundur bu. İnsanların sağlık, gelişme ve mutluluğu için gerekli koşulların özünü; bunları gerçekleştirecek araçları araştırıp bulmaya çalışırken, uyuşmazlıklar, tartışmalar ve sert kavgalar kaçınılmaz ve hattâ yararlı şeylerdir. «Hümanizmaya bağlılık, insanlığın gelişme yollarını araştımak, bilimsel ya da mantıki hiç bir yolla haklı gösterilmeye muhtaç değildir.» İşte bu, anlam taşıyan aydınca çabaların temelini teşkil eden önermedir; öyle bir önerme ki bunu benimsemeyen hiç kimse ne kendisini aydın sayabilir, ne de başkaları tarafından aydın olarak kabul edilebilir.

Gerçeği söylemek, ama nasıl?

C.P. Snow'un yazıları onu bu çıkış noktasını açıkça kabul edebileceğini göstermektedir. Buna rağmen Snow aydının sorumluluğunun esas olarak gerçeği söylemek görevine indirgenebileceği kanısında görünüyor. (Gerçeğin yalana üstün tutulmasının da hiç bir ispat ve mantık temeli olmadığını burada belirtmek yerinde olacaktır.) Gerçekten Snow'un bilim adamlarına karşı duyduğu hayranlığın ana sebebi bunların kendilerini gerçeğe adamış olmalarıdır. Snow şöyle diyor: «Bilim adamları var olanı bulmak isterler Bu istek olmadan bilim olmaz. Bütün çabanın itici gücü budur. Bu, bilim adamların. gerçek için üstün bir saygı beslemeğe ve yolun güçlüğüne katlanmaya zorlar. Yâni, var olanı bulacaksanız, ne kendinizi ne de başkasını aldatamazsınız. Kendinize karşı yalan söylememelisiniz Deneylerinizi en basit şekliyle bile yalan sonuçlara yöneltmemelisiniz.» Bu buyruklarla aydının temel sorumluluğunu belirtme yönünde uzunca bir yol alınmakta dır; ancak yine de bunlar problemi tümüyle çözmeye yetmemektedir. Çünkü problem, yalnız gerçeğin söylenip söylenmediği değil; aynı zamanda herhangi bir durumda gerçeği «neyin meydana getirdiği, ne maksatla söylenip ne maksatla» saklandığıdır. Tabii bilimler alanında bile bunlar önemli sorunlardır. Ve bu alanda bile bilim adamlarının güç ve yeteneklerini belli yönlere çevirmek çalışmalarının ve ulaştıkları sonuçların istenmeyen yönlere gitmesine engel olmak ve bunları bu diğer yönlerde verimsiz kılmak için çalışan büyük güçler vardır. Toplumun yapısı ve işleyişi ile ilgili konularda problem daha da can alıcı bir önem kazanır. Çünkü toplumsal bir olgu, içinde gömülü bulunduğu tarihsel oluşumdan koparılır tecrit edilirse bu olgu üzerinde söylenen doğru ve gerçek bir ifade yalana dönüşebilir (çoğu kere dönüşür de) Böylece gerçek diye çoğu zaman hiç önemli olmayan şeyler araştırılır ve söylenir; gerçeği böylesine arama ve belirtme üzerinde direnilirse statükoyu savunanların eline güçlü bir silâh verilmiş olunur. Diğer yandan gerçeği, önemli olan anlamlı olan şey üzerinde söylemek, bütünün gerçeğini araştırmak; toplumsal ve tarihsel sebepleri ve bütünün çeşitli parçalarının birbiriyle olan bağlantılarını çırıl çıplak ortaya sermek «bilimsel olmama» «spekülâsyon yapmak» suçlamalarıyla damgalanır ve meslek içi baskılarla toplum dışına atma, düpedüz korkutma ve yıldırma ile cezalandırılır

Aydın, sosyal eleştiricidir

Gerçeği söylemek isteği bunun için aydın olmanın ancak ve yalnız bir şartıdır. Diğeri cesarettir; rasyonel bir aramayı, sonu bizi nereye götürürse götürsün, yürütmeye hazır olmaktır; «var olan her şeyi insafsızca eleştirme» işine girişebilmektir: «şu anlamda insafsız ki, eleştirici ne kendi sonuçlarından ne de hâkim kuvvetlerle girişilecek çatışmadan korksun.» (Marks). Görülüyor ki aydın, özü bakımından bir sosyal eleştiricidir; tanıtmak, tahlil etmek ve bu yoldan daha iyi, daha insanca ve daha akılcı bir toplumsal düzene ulaşma yolunu kapayan engellerin yenilmesine yardım etmek derdi ve kaygısıyla dolu bir kişidir. Böyle bir kişi olarak o, toplumun vicdanı olur; tarihin belli bir döneminde toplumun sahip olduğu ilerici kuvvetlerin sözcüsü olur. Ve yine böyle bir kişi olarak o, statükoyu korumaya çalışan hâkim sınıfla, bu sınıfın hizmetinde olan kafa işçileri tarafından en cömert bir ifadeyle ütopist ve metafizikçi olmakla, en kötüsü de yıkıcı ve bölücü olmakla suçlandırılır; bir «dert», bir «başbelâsı» olarak görülür.

Hâkim sınıf ne kadar gerici olursa, bu sınıfın sözünü yürüttüğü toplumsal düzen insanlığın kurtuluşuna o derecede sert engeller koyar; bu sınıfın ideolojisi aydın düşmanlığının, akla düşmanlığın, batıl inançların o derecede nüfuzu altına girer. Üstelik kendisine yapılan toplumsal baskıya karşı koyması, hâkim ideolojiye boyun kırması ve kafa işçilerinin rahat ve kârlı teslimiyetinden kaçınıp uzak durabilmesi aydın için o kadar güç olur. *Aydının görevi üze*rinde direnmek, sorumluluğu üzerinde basa basa durmak, bu şartlar altında son derece önemli ve zorunlu bir konu olur. Çünkü bu şartlar altında hem bir *sorumluluk hem de bir imtiyaz* olarak aydının payına düşen, tüm insanlık tarihinden bize kalan en değerli miras olan insancılık, akılcılık ve ilericilik geleneğini yok olmaktan korumak ve kurtarmaktır.

Aydın olmayı bir kahraman olmakla eş tuttuğum; insanlardan yerleşmiş çıkarların bütün baskılarına karşı koymayı ve insanlık ilerlesin diye kendi kişisel mutluluklarını *tehlikeye atmalarını* beklemenin makul bir şey olmadığı söylenebilir. Bunu istemenin makul bir şey olmadığını kabul ederim. Herkesten de bunu bekleyemeyiz. Ancak tarihten biliyoruz *ki pek çok insan en karanlık* çağlarda, en güç şartlar altında bile kendi özel, bencil çıkarlarının üstüne çıkmayı, bunları bütün olarak toplumun çıkarlarına feda etmeyi başarabilmişlerdir. *Böyle bir davranış üstün* cesaret, üstün namus ve üstün kabiliyetler gerektirmiştir. Bugün için bütün ümit edebileceğimiz şudur: hâkim çıkarların her türlü zorbalık ve çılgınlığına karşı, bilinemezcilerin (agnostiklerin), bilgi düşmanlarının ve insandan yanaolmayanların bütün saldırılarına karşı bizim ülkemiz de aydının şerefini savunacak kadın ve erkeklerini, bunlardan kendi payına düşen kadarını, çıkaracaktır.

---

(1) Muhtemel bir yanlış anlaşılmayı önlemek için hemen belirtelim: Kafa işçileri aydın olabilirler (ve bazan böyledirler) ve aydınlar çoğu zaman kafa işçileridir. «Çoğu zaman» diyorum zira pek çok sanayi işçisi, küçük sanatkâr, ya da çiftçi kafa işçisi olmadan aydın olabilirler; bazı tarihsel durumlarda sık sık olmuşlardır da.

CEZAYİR

Patronun yerini işçiler aldı

Son günlerde Başkan Ben Bella işçiler yararına ihtilâlci bir karar aldı: Kaçan Avrupalıların sâhipsiz bıraktığı geniş arazinin ve fabrikaların yönetimini işçilere bıraktı. Bu, Cezayirin sosyal ve ekonomik yapısını bir çırpıda değiştirecek ve başarıya ulaşırsa ,sosyalizm yolundaki az gelişmiş ülkelere yeni ufuklar açacak önemli bir adımdır.

Kurtuluştan önce Cezayir 1 milyon Avrupalıya aitti. Bunlar, 28 milyon dönüm toprağın, hemen hemen bütün sanayiin, yüzbinlerce apartman ve villânın sahibiydiler. Cezayirin bağımsızlığa kavuşması üzerine Mayıs ve Ağustos ayları arasında, Avrupalılar mallarını bırakarak acele kaçtılar. Şimdi Cezayirde ancak 133 bin Avrupalı vardır.

Kaçanların geride bıraktıkları mallar ne olacaktı? Cezayiri bağımsızlığa kavuşturan Evian anlaşmaları bu meseleyi öngörmemişti. 10 milyon dönüm arazi, yarım milyon teşebbüs, 200 bin mesken, binlerce mağaza sâhipsiz bekliyordu.

Geçici Hükûmet, terkedilmiş malları, ileride sâhiplerine geri verilmek üzere, işletme yolunu seçti. 1962 Ekiminde, Hükûmet, terkedilmiş tarım işletmeleri için yönetim komiteleri kurdu ve Komitelerin başına işçileri getirdi. Ufak fabrikaların ve madenlerin işletmesi de, bir ay sonra aynı şekilde işçilere bırakıldı. Fakat işletmeler, yine de eski sâhiplerine aitti. Şimdi Ben Bella, bu işletmeleri, kesin şekilde topluma mal etmiştir. 18 Mart tarihli bir karara göre, «Terk hâlinde, mallar sâhiplerine hiç bir surette geri verilmiyecek ve faaliyetini yavaşlatan veya durduran teşebbüsler, terkedilmiş sayılacaktır.»

Topluma maledilen bu mallar için, «kendi kendini idare —auto—gestion» ilkesi kabul edildi: İşçiler, kendi işyerlerini kendileri işleteceklerdi. Son günlerde çıkan kararnamelerle, kendi kendini idare ilkesi sarahate kavuşturulmuş ve işletmelerin yeni organları tesbit edilmiştir. Tabanda, «İşçi Genel Kurulu» vardır. Genel Kurul, Millî Plân çerçevesinde, teşebbüsün gelişme plânını, yıllık yatırım, istihsal ve satış programlarını kabul eder. Görev ve yetkilerin tarifi ve dağılışının tanzimi, yıl sonu hesaplarının tasvibi, Genel Kurula aittir. İşçi Genel Kurulu, İşçi Konseyini seçer

Esa Lamuri

Ihlef Ahmet

Zaaf Hamit

Patronun yerini aldılar.

Konsey, teşebbüsün iç yönetmeliğini kabul eder. Genel Kurulun tasvibinden geçen yıllık yatırım programı çerçevesinde ve teşebbüsün başlangıç patrimuanını azaltmamak şartıyla, malzeme ve techizat alım satımına karar verir uzun ve orta vadeli istikraz kararları almak Genel Kurula sunulacak yıl sonu *hesaplarını incelemek* ve «Yönetim Komitesi» ni seçmek Konseyin görev ve yetkileri arasındadır.

İşletmenin yönetimi, yukarıda bahis konusu edilen plân ve programların çerçevesinde bu komiteye aittir. Komite, 2/3 çoğunlukla toplanır ve kararlarını basit çoğunlukla alır.

Böylece işçiler, işletmeleri yönetmek gibi önceden hazır olmadıkları bir göreve çağırılmışlardır. Halk coşkunluk içindedir. Önümde, sömürgeciliğin sembolü hâline gelen Borgeaud'nun büyük tarım işletmesinin yönetimini ele alan işçilerin resimleri var. İşçiler, sevinç ve şaşkınlık içinde.

Yönetim Kurulu Başkanı 27 yaşında 4 çocuk bir işçi. Adı, Esa Lamuri. 12 yıldır işletmede çalışıyor. Borgeaud devrinde gündeliği 350 Frankmış. Şimdi 732 Frank kazanıyor. Başkan Yardımcısı da Ihlef Ahmet adında, 8 kişilik bir aileyi geçindirmek zorunda olan 27 yaşında bir işçi. Ciddi, şefkatli ve dürüst olduğu için arkadaşları tarafından seçildiğini söylüyor. Yönetim Kurulu üyelerinden Zaaf Hamid ise 17 yaşında, İstasyon Şefi. Bu topraklar üzerinde doğmuş. Parti üyesi. 17 yaşında, yüklendiği ağır sorumluluklar yüzünden çocuk çehresini kaybeden Zaaf Hamid, «Beni halk seçti. Yönetim Kurulu, halkın hizmetindedir. Şimdi örnek olmak durumundayız. Şevkle ve iyi çalışmalıyız. Örnek militanlar olmalıyız» diyor. Hamid'in eski patron hakkındaki düşünceleri şöyle: «Çiftlik, bir tek adam için çok büyüktü. Sonra o, işçilerine çok az para veriyordu. O, bir (patron) idi, kapıdışarı edilmesi çok iyi oldu.»

Yönetim Komitesindeki işçilerin hepsi, ağır sorumluluklarının farkında. İşçiler tarafından seçildiklerini biliyorlar, onları savunmak ve onlara örnek olmak istiyorlar. Fakat bunu nasıl yapacaklarını tamamen bildikleri söylenemez. Birdenbire önceden hazırlanmadıkları ağır görevlere getirilmişler. Bu sosyalist denemenin başarısı, onların çabucak görevlerine intibak edebilmelerine ve direktör ile teknisyenlerin ehliyetlerine bağlı olacak.

Görevlerinin ne olduğunu henüz pek iyi kavrıyamıyan bu yönetici işçilerin çok iyi bildikleri bir şey var: Bundan böyle kendileri için, Cezayir için, sosyalist Cezayir için çalışmaktadırlar.

Cezayir'de bağımsızlık şenlikleri
Meseleler yeni yeni ortaya çıkıyor

Avrupa, sola kayıyor!...

İtalyanlar buna «Apertura a sinistra», sola açılma derler. Machiavelli'nin torunları, geleceği sezmekteki yetenekleriyle tanınmışlardır. Gerçekten de, siyasal gelişmelere başka milletlerden biraz daha çabuk uyabildiklerini gösteriyorlar. Bugünlerde yapılacak İtalyan seçimlerinden sonra, sola açılmanın nekadar geliştiğini ve buna hangi unsurların karışacağını bütün dünya öğrenecek.

Sola kaymayı belirtmek için İngilizlerin özel bir terimi yok. Fakat en geç gelecek yıl Avam Kamarası seçimleri yapılacak. Son yapılan ara seçimlerinde ise, eskisinden çok daha kuvvetli bir sola kayma görülmüştür. Birçok kimseler şimdiki muhafazakâr hükûmetin bir işçi hükûmetine yerini bırakacağını kesinlikle kabul ediyorlar.

Almanya'da bu kaymanın görüntüsüne «milli koalisyon» diyorlar. Geçen kasım ayında böyle bir koalisyonun kurulması için birçok teşebbüsler yapıldı, ama boşa gitti. Fakat bu dönemin geçtiği anlaşılıyor. Artık millet, 1965 genel seçimlerini bekliyor. Son eyalet seçimlerinin sonuçlarına göre, gelecek seçimlerde sandıklar, sola kayanların oy pusulalariyle dolup taşacak.

Paris, Madrid ve Lizbon'daki son direkler bir yana, bütün Avrupa politikasının sola doğru keskin bir dönüş yapmaya hazırlandığı gözden kaçmıyor. Hatta geri kalan birkaç sağ direğin daha nekadar dayanacağı da şüpheli; ondan sonra neyin geleceği ise hiç bilinmiyor.

Bütün bunlar nasıl yorumlanabilir? Savaş sonrasında atılan politika temeli oynamaya başlamıştır. Milletler açıkça değişik şeyler istiyorlar: Yeni insanlar, yeni düşünceler, yeni hedefler. Başkan Kennedy ile Kruşçev, Haziran ayında bu eski kıtada bir araya geldikleri zaman, onlar da bu yolu tutacaklar. Çünkü, yeni bir şeyin kıpırdamakta olduğunu onlar da hissediyorlar. Yine onlar, yeni akımın kimin yararına olacağını da araştırmak istiyorlar. Avrupada sosyal denge sağlam olduğu için sola açılma, politika sahnesinde büyük değişikler doğurmıyacaktır. Esasen, solun unsurları «Orta»nın, ya da merkeziyetçi grubun bir parçasıdır. Bu durum ise, ancak politik temeli daha da sağlamlaştırabilir. Bu yönde, tehlikeden çok, iyi şeyler ihtimali daha büyüktür.

(Muhafazakâr Welt am Sonntag gazetesi — Hamburg)

B. A. C.

Amerika Arap Birliğine ayak uydurdu fakat Türkiye..

Mısır, Irak ve Suriye temsilcileri geçen haftanın sonunda, 3 milletin yeni bir sosyalist devlette birleştiklerini açıkladılar. Yeni Anayasa 5 ay içinde referanduma sunulacak ve ayni anda Federasyonun başkanı seçilecek. Nâsırın rakipsiz başkan olacağı muhakkak. Bundan sonra 20 aylık bir intikâl devresi gelecek. Bunun sonunda Federal Parlamento, 4 yıllık bir devre için federal başkanı seçecek. Bu başkan da hiç şüphe yok, Nâsır olacak. Beyrut kaynaklı haberler, üç memleketin Nâsırın başkanlığı hususunda anlaştığını belirtiyor. Buna karşılık, Hükûmet Başkanı ve Parlamento başkanı Iraklı veya Suriyeli olacak. Parlamento, iki Meclisten kurulu. 390 koltuklu Millet Meclisi 100 bin kişiye bir milletvekili olmak üzere halk tarafından seçilecek. Böylece, Mısır 270, Irak 70 ve Suriye 50 koltuk alacak. Federal Meclis ise, bölge parlâmentoları tarafından eşit şekilde seçilecek. Federal Mecliste, 20 Mısırlı, 20 Iraklı ve 20 Suriyeli bulunacak. Federal Hükûmetin yetkileri henüz belli değil. Fakat sanıldığından çok daha merkeziyetçi bir federasyon kurulduğu anlaşılıyor.

Baasçılar ve Arap milliyetçileri tek parti çerçevesinde birleşecek.

Bir Mısır Sözcüsü, «Yeni B.A.C. daha büyüyebilir. Zira kapı Cezayir ve Yemen gibi, emperyalistlerden kurtulmuş her Arap memleketine açıktır» diyor. Yemen, şimdiden Federasyona girmeye tâlip.

Yeni Federasyon, uzun ömürlü olacak mı? Kabul etmek lâzım ki şartlar bu sefer, aleláceIe girişilmiş ilk Suriye denemesine nazaran çok daha elverişli. Birlik fikri daha olgunlaşmış durumda ve teşebbüs çok daha ihtiyatlı. Suriye ve Irakın görüşlerine daha fazla yer verme endişesi, Federasyonun işleyişini kolaylaştıracak. Daha önemlisi, *Amerikanın tutumu*, çok büyük ölçüde değişmiş bulunuyor. 1958 de Suriye — Mısır birleşmesine karşı çıkan Amerika, şimdi birleşmeyi tasvip ediyor. Amerikan [illegible] bu değişiklik [illegible] Ürdün, [illegible] kuvvetlerin [illegible] faaliyetlerini te[illegible]. Amerikanın ya[illegible] rağmen Ürdünü dahi gözden çıkardığı ısrarla söyleniyor. Nâsır ayrıca sağ kolu Ali Sabriyi, Federasyonun kuruluşundan hemen sonra Moskovaya göndererek, Sovyetler Birliğinin de tasvibini almak suretiyle, birleşmeyi, soğuk harp konusu olmaktan çıkarmaya çalışıyor. Bu da Federasyonu kuvvetlendirecek bir teşebbüs. Amerika ve Sovyetler Birliği tarafından çelmelenmiyen, Federasyonun, geçici bir heves olmıyacağını düşünmek mantikidir.

Memleketimize gelince, Türk Hariciyesinin Arap ülkelerindeki zihniyet ve kuvvet değişikliğini anladığı ve yeni Amerikan politikasına ayak uydurduğu söylenemez. Hariciye, başından itibaren birlik fikrini bir hayâl olarak karşıladı. Baas ve Nâsır arasındaki anlaşmazlıkları mübalâğa etti. Şimdi de Suriye ve Irak'ın Nâsır hâkimiyetine tahammül etmiyeceği ve karadan hududu bulunmıyan Federasyonun çökebileceği ihtimaline bel bağlanıyor. Bu görüşlerin, gerçeklere gözlerimizi kapayıp, arzularımızı gerçek saymak gibi bir tutumu belirtmesinden korkulur. Kendimizi artık, Güney Hududumuzda Sosyalizme yönelmiş 40 milyon nüfuslu bir Arap Devletinin mevcudiyetine alıştırmamız ve bu devletle dostane münasebetler kurma yollarını araştırmamız lâzım. Irak ve Suriyenin Federasyondan kopacağı ihtimaline dayanan bir politika ve bu yolda girişilecek faaliyetler, esasen bozuk olan Ankara — Kahire [illegible] Amerika[illegible] Türkiyenin Amerikan politikasının çok gerisinde, Ürdün ve Suudi Arabistan safında kalması, gerçekçi bir tutum olmasa gerektir.

Arapları küçümsemekten, hor görmekten artık vazgeçmeli ve çağımızın uyanışına ayak uydurmalıyız.

Kayıp Mektup'da politikacılar

Kayıp Mektup

Ayperi AKALAN

Soylu tutumundan kıl kadar ayrılmayan Arena Tiyatrosu son oyunu ile, XX. yüzyıla erişemeden ölen Romanyalı yazar İon Luca Caragiale'yi tanıtmış oldu. Keskin, pırıltılı, bir o kadar da gülünçlü bir taşlama olan «Kayıp Mektup» tam bir halk oyunu niteliğinde. Böylesine bol güldüren oyunda acı olan tek yan, Romanya'nın aşağılık, kirli ve gülünç politika hokkabazlıklarını özetleyen konunun ve olayların neredeyse yüz yıllık bir aşamaya rağmen bizim ve çevremiz için hiç de aşınmamış olması.

Sermet Çağan'ın (hem de ilk çalışması imiş) tek kelime ile nefis dekorları içinde «Kayıp Mektup», çok düzenli, temposu hiç aksamıyan kıvrak, seyirciyi doğrudan doğruya oyuna katan incelikli bir sahneye koyuşla (Genco Erkal) oynandı. Oyun süresince gülmek ve övmekten yana birbiriyle böylesine yarışan bir seyirci topluluğu görmemiştim dersem yerinde olur. Arena'nın her yeni oyunu bu tiyatroya olan saygımı biraz daha arttırıyor ya, saygıdan yana bu sefer Genco Erkal ve Ergun Köknar üzerinde özellikle durmak istiyorum.

Şvayk'ın güçlü yaratıcısı Genco «Kayıp Mektup»da bir küçük sarhoş adamı oynuyor. Ama ne oyun! Gencecik yaşını öyle bir düzen ve ölçü içinde aşmıştı ki o kıpkırmızı, sulu, sarhoş gözlerinin, o yayvan, başına buyruk ağzının, o aynı bağımsızlıkla où birlerine dolanan bacaklarının gerçek olmadığına inanası gelmiyordu insanın... Genco yorumu, açısı, hattâ kılığı ile Şarlo idi ve asıl şaşırtıcı olan, oyunculuğunun asıl gücü de burada idi ki Şarlo'yu taklit etmeden, bu düzeni tutturmuş bir başkasının ne kadar çabalarsa çabalasın karşı koyamıyacağı «taklitçiliğe» en ufak bir ayrımda en ufak bir sürtünme bile yapmadan oynuyordu.

Genco'nun bu sevimli sarhoşu gibi güzelliğinden bir an bile kaybetmiyen bir kompozisyona her yerde, her zaman rastlanmaz kanısındayım.

Übü'nün unutulmaz oyuncusu Ergun Köknar ise «Kayıp Mektup»da cin fikirli, çıkarları uğruna vurdumduymaz, kocalmış, ihtiyar politikacıyı oynuyor.

İlk oyunda Übü idi Ergun Köknar.. Kusursuz, eksiksiz bir Übü. Sonra sahneye koyduğu *Şvayk'da onu kuş beyinli Alman kontesi* ve gözleri İsa aşkı ile mahmur, tonton papaz olarak seyrettik. Şimdi de durmadan «Bir lokmacık sabır» diyen Trahanake'si. Bu kompozisyonların hiçbirinde bir öncekinden bir ufak ayrım, bir ufak mimik bile bulunmaması apaçık ortaya koyuyor ki Ergun Köknar, o «büyük» dediğimiz oyunculardan biri olmaya adaydır. Yakın bir gelecekte Ergun Köknar'ın tiyatromuzda tartışmasız bir yeri olacaktır.

Selâhattin Hilâv'ın akıllı, kurnaz gülücükler içindeki çevirisi, Remzi İnanç, Çetin İpekkaya, Ani Şahnazar, Ege Ernart, Tunca Yönder'in oyundan yana birbirleriyle yarışmaları, sözü edilmeden geçilemiyecek yanlar.

Arena, tiyatrodan her isteni lenin her isteyene cömertcesine verildiği bir tiyatro. Kim olursanız olun, gidin «Kayıp Mektup»a. Aradığınızı bulacaksınız. Yalnız unutmayın ki bu «Doyuş»unuz bir raslantı değildir. İş farkı gözetmeksizin günde on sekiz saat çalışmanın, bilgili, aydın kafaların onurlu ve istemli tutumlarının, bu toplu-düzeni gerçekleştirebilmek için küçük, kişisel çıkarları küçümseyip hiçe sayabilmiş yüreklerin meyvasıdır. Arena'cıların *hepsi de bu güzel oyunları* — bir anlama — dövüşe dövüşe veriyorlar. Topladıkları alkışın bu kadar yürekten gelmesinin asıl nedenini burada aramak gerekir.

İkimize bir dünya

Nijat ÖZÖN

Geri kalmış sinemaların tuhaf bir özelliği var: Yıllar yılı piyasanın beylikleşmiş kalıplarını, alışkanlıklarını tekrarlayıp duran, en kötü iş filimlerini çeviren «alaylı» sinemacıların günün birinde iyi bir filim çevirebilme şansları; bilgili ve kültürlü, kendini sinema için yetiştirmiş olanlardan daha fazla. Bunun nedeni şu olsa gerek: Sinema kültürü, bilgisi sağlam biri filim çevirmeğe kalkışınca şüpheci, hattâ düşman bir çevreyle karşılaşıyor. Yapımcılar, bildikleri ölçülere uymayan böyle birinin, alışılmış kalıpların dışına çıkacağı, paralarını batıracağı korkusuna kapılıyorlar. Ne zaman kültür sözünü işitse elinin tabancasına gittiğini söyleyen Nazi subayı gibi, yapımcılar da böyle birini görünce, *elleri içgüdüsel bir davranışla* cüzdanlarını sıkı sıkıya bastırmağa gidiveriyor. Bundan dolayı, bu çeşit sinemacılar çok kez daha işin başında elleri boş dönüyorlar, ya da iki yoldan birini seçmek zorunda kalıyorlar: Hem yapımcıları hem kendilerini az çok tatmin edecek bir filim çevirmek. Ama bu iki çelişik durumu bağdaştırmak mümkün olmadığından, sinemacı bu ikisi arasında bocalamaktan, sonunda ne birini, ne de öbürünü sağlıyamamaktan öteye geçemiyor. Ya da, piyasanın alışılmış ku*rallarına kendini kuzu kuzu bırakıyor*. Birbirine bağlı iki önemli nokta da, bu sinemacının seyirciyle ilişkisinde ve yabancı etkiler konusunda ortaya çıkıyor. Yetişmemiş bir seyirci topluluğuyla karşı karşıya gelen bu çeşit sinemacı, kendisiyle seyirci arasında yeterli bir bağ kuramıyor; seyirciye ya boyun eğiyor, ya da kendini ondan üstün görüyor. Çalışması sırasında bocaladığı vakit de çok kez yabancı sinemadaki örneklerden medet umuyor.

«Alaylı» sinemacı için durum böyle değil. «Alaylı» sinemacının, piyasada iyi kötü bir yeri var; çevresi, tanıdık çevre; kimse kuşkulu gözlerle bakmıyor «Alaylı» sinemacıya. O da bu piyasanın, bu çevrenin girdisini çıktısını biliyor; seyirciyle haşır neşir olabiliyor. Yıllarca süren sinema çalışması sırasında bu çevrede, bu seyirciyle, bu çalışma arkadaşlarıyla neyin yapılıp neyin yapılamıyacağını daha iyi kestirebiliyor. Bu arada, bütün bu beylik çalışma içinden, ileride kullanılmak üzere dağarcığına arada bir işe yarıyacak şeyler ayırabiliyor. Zora geldi mi de, yabancı etkilerle değil de, kendi sezgisi, duyuşuyla, el yordamıyla da olsa bir şeyler yapmağa çalışıyor. Bu bakımdan alaylı sinemacı daha «yerli» bir özellik taşıyor, ayağı daha çok toprağa basıyor.

Alaylı sinemacının en başarılı çalışma örneğini 1958'de Memduh Ün'ün «Üç arkadaş»ıyla görmüştük. Ün, daha sonraki çalışmalarında bu başarıyı, daha küçük ölçüde de olsa, sürdürmüştü. Yine alaylı sinemacının dikkate değer çalışmaları olarak Avni Dilligil'in «Benli Emine»si, Orhan Elmas'ın «Kanlı firar»ı, Muharrem Gürses'in «Talihsiz yavru»su gösterilebilir. «İkimize bir dünya», Ün'ün çalışmasından sonra bu konudaki en ilginç örnek olarak ortaya çıkıyor. «İkimize bir dünya»nın rejisörü de alaylı sinemacılardan; hem de sinemamıza yapımcı ve rejisör olarak en değersiz iş filimlerini veren sinemacılardan biri. Fakat Pesen de, Ün gibi, yukarıda sıralanan niteliklerden ustaca yararlanarak, Türk sinemasının bir düzineyi aşmıyan iyi filimleri arasında yer alabilecek bir filim meydana getiriyor.

«İkimize bir dünya», John Steinbeck'in «Of Mice and Men - Farelere ve insanlara dair» adlı küçük romanına dayanıyor. Ro*manla senaryoyu karşılaştırmanın bir yara*rı yok; benzer yerleri de var, ayrılan yönleri de. Konunun ana çizgilerindeki bu benzer ve değişik yönlerin yanında önemli olan bir nokta, roman ile filmin yapısında ortaya çıkan değişik durum: Steinbeck'in romanı, ele aldığı temayı birkaç kişilik dar çevrede, son derece yoğun olarak işliyor. Arkadaşlık ve «Fakirin ekmeği» olan gelecekle ilgili umudu, hiçbir fazlalığa, gevezeliğe yer vermeden, en kestirme yoldan, şiir ve gerçeği birleştirerek veriyor. «İkimize bir dünya»nın ki*şileri daha kalabalık*, senaryo birkaç yöne dalbudak salmış, değişik insanların değişik öykülerini bir arada işlemeğe çalışıyor. Bu arada, arkadaşlık ve geleceğe beslenen umut temaları da geriye itiliyor. Fakat «İkimize bir dünya», dar bir çevrenin yoğun öyküsünden yitirdiğini, geniş bir çevrenin çeşitli katlarından insanlarının değişik hayat öykülerinden kazanıyor; ortaya birbirine bağlanmağa çalışılan değişik «hayat dilimleri» koyuyor. Steinbeck'in romanındaki küçük çiftlik çevresi, büyük bir şehrin dekoruna dönüyor. Senaryocu Orhan Elmas, yapımcı - rejisör Nevzat Pesen, umutlarını gerçekleştirecek parayı kazanmak için kasabadan büyük şehre inip blok apartmanların yapılmasında çalışan iki arkadaşın yanı sıra, bir kamyon şoförünü ve ailesini, bir sokak kadınını, bir bar artistini, bir ustabaşıyı, bir patron oğlunu ve eşini değişik özellikleriyle, öbür çalışmalarındaki duygusallığa kendilerini kaptırmadan veriyorlar. Pesen, konuyu işleyişte, oyunda, kamera çalışmasında, kendisinden hiç beklenmeyen bir ölçülülük ve iyi işçilik gösterdiği bu filme, çıkış noktasından umulmayacak bir «yerlilik» kazandırıyor.

HAFTANIN KİTABI

Modern Tiyatro Akımları

Özdemir Nutku. İnceleme. Dost Yayınları, Ankara 1963. 168 Sayfa, resimli, 10 lira

Özdemir Nutku «Tiyatro ve Yazar» dan sonra ikinci önemli kitabını yayımladı. Çok ilginç resimlerle süslenmiş ve çok güzel basılmış olan kitabın önsözünden açıklayıcı *parçalar veriyoruz:*

Ereğim bir Modern Tiyatro Tarihi yazmak değil. Ama Modern Tiyatro Tarihi içindeki organik gelişmeyi incelemek. Bunun için de, Modern Tiyatro deyimi içine giren bütün olayları, yazarları, oyunları incelemekten kaçındım. Ama bugünün tiyatrosuna düşünce ve biçim açısından yön veren havayı yâni bir takım temel noktaları ele alıp bu temeller üzerinde bugünün tiyatrosunun özelliğini vermeye çalıştım.

Bu kitapta incelediğim Ondokuzuncu Yüzyıl Tiyatrosu, ikinci kitapta ele alacağım Yirminci Yüzyıl Tiyatrosunu hazırlayıcı nitelikte olacaksa da, kendi başına bir sonuca götürecektir sanıyorum okuyucuyu.

Ondokuzuncu yüzyılın düşünce düzeyini de kısaca inceledim. Kitabımın ilk bölümü bu konuya ayrılmıştır. İkinci bölümde, kişilikleri güçlü ve bence önemli olan yazarların başkaldırmalarını çeşitli açılardan inceledim. Belli bir akıma oturtamadığımız yazarlardan Georg Büchner, Richard Wagner gibi. Üçüncü bölüm öncüler başlığını taşıyor: Modern tiyatroya egemen olanların sahneye koyucular olduğuna inandığımdan, Öncüler başlığı altında geçen yüzyılın sahneye koyucularını ele aldım. Bu arada henüz dilimize hiçbir yapıtı çevrilmeyen Konstantin Stanislavski'nin «Yöntem» ini ayrıntılarıyla inceledim. Büyük sanatçının bugünün tiyatrosuna çok etkili olan «Yöntem» inin son aldığı biçimi okuyucularıma iletmeyi doğru buldum. Kanımca, Stanislavski'nin yöntemini ülkemizde bilen birkaç kişi varsa, bunların çoğu onun 1917'deki çalışmalarını tanırlar. Oysa bu kitapta, ölümüne değin sürekli bir gelişim içinde olan Stanislavski'nin, 1934 yılındaki «Yöntem» i üzerinde durulmuştur.

Bundan sonraki bölümlerde, geçen yüzyıla ve kendi çağımıza büyük etkisi olan dört yüce yazarı (Ibsen Strindberg, Çekov, Hauptmann) çeşitli açılardan inceledim.

Kitabımın sonundaki iki ek de, konuları destekliyecek nitelikte özetlerdir (Commedia dell'Arte; Sahneye koyuculuğun Tiyatro Tarihindeki Belirtileri). Bunlar bazı durumları daha iyi aydınlığa çıkartmak için kitaba eklenmiş bilgilerdir.

Özdemir NUTKU

Varlık dergisinin 15 Nisan sayısında yayımlanan bu şiir, usta bir sanatçının basit, orta malı duyguları bile işlerken belli bir düzeyin üstüne çıkabileceğini gösteren çok ilginç bir örnek Doğrudan doğruya dış biçime yaslanılarak şiirin kurtarılışı.

Baltacı

Düşmüşüm İstanbul'a,
Düşmüş ak bıyıklarıma kar,
Yollar ışımış ama abacık,
Bağardıkça ağzıma karanlık dolar.
— Baltacı!
Odun yararım, kömür kırarım, baltacı!

Neylersin. kardaş, nidersin,
Köyde yedi çocuk var .
Gözleri iri, daha iri,
Yedisi de yolladığım harçlığa bakar.
— Baltacı!
Odun yararım, kömür kırarım, baltacı!

İstanbul geniştir, geniştir, geniştir,
Ne ki benim yüreğim dar,
Sesim büyük, sesim gür, sesim kalın,
Sesim açlığım kadar.
— Baltacı!
Odun yararım, kömür kırarım, baltacı!

Fazıl Hüsnü Dağlarca

Şiirimizin Serüveni

Ö. F. TOPRAK

Tanzimat öncesine, iki akımla gelmiş şiirimiz. Birincisi tek sesli Divan Şiiri. Bir tek yoldan, belirli tilciklerle, belirli bir armoni getirmiş. İnsan havasına girerse, havasına girdiği dakikalarda - eski deyimle söyliyelim - insanı «hoş bir solukla» okşar belki. Yüreğe yeni bir kımıltı verir mi bilmem? Bilmem diyorum, zira Divan Şiirinin ünlü büyük ustalarının mısraları yaşamıyor, yaşama gücü taşımıyor. Tarihsel değeri, edebiyat betiklerinin içinde kurutulmuş yapraklar gibi duruyor. Yarına kalmak için insanca söyleyişten, humanizm rüzgârından yoksun çünkü Yoksun oluşu şurdan geliyor sanırım. Elit bir kata sunmuş şiirini. Çevresi dar. «İhsan» almış karşılığında. «İhsan» alması bir özür nedenine bağlanamaz belki. Ama bir Padişaha, bir Sadrazama sunulmuş. Yalnız o düşünülerek, divanda okunmak üzere dile gelmiş kalemleri. Şiiri, durmadan bir azlığa doğru itmiş Divan ozanları. Geniş bir yığınla ilintiler kurulmamış, görülmek istenilmemiş onlar. Böylece şiirin alanı küçük bir çember içinde bırakılmış.

Burada duralım, yeni bir satır başı yapalım. Eski Yunan şiiri, yüzyılları aşarak yaşamağa devam ediyor. Bugün için ölü bir dil ile yazılmış hem. Yeryüzünün birçok tiyatroları onlarla aydınlatıp, seslendiriyor sahnelerini. Betikevleri yeni baskılarını hazırlamaktan çekinmiyor. Çünkü eski Yunan Ekinine dayanıyorlar. Böylece Eski Yunan ekininden tutum almış, ışık almış dünya şiiri, çok sesli tilcik armonisini kuruyor. Kurulan bağlantı şu: Paul Varlaine'in, Stéphane Mallarmé'nin, Paul Eluard'ın şiirinin güç kazanması hep böyle bir humanist kaynağa yaslanmış olmaktan geliyor. Bazı şiirlerde bu daha belirgin. Bazılarında hiç farkedilmiyor ama, ozan sentezini yaparken oradan geçmiş. İkinci büyük dünya savaşından sonra André Malraux bir Atlantik Ekininden söz açıyordu. Yanılmıyorsam «Poésie 45» dergisinde bunu ateşle, heyecanla savunuyordu. Bugün gibi ansırım, Avrupa Ekini yenildi, Atlantik Ekinine doğru başlarımızı çevirmeliyiz, oraya doğru yürümeliyiz, diyordu. Malraux bugün de o noktada mıdır, bilmiyorum. Ama o vakit korkunç yanılmış. Beethoven'in, Romain Rolland'ın, Jean - Paul Sartre'ın Avrupası hançeresinin olanca sesi ile, gözleri ve kafası ile dolu dolu yaşıyor. Şunu demeye geliyorum: Eski Yunan Ekini, eski Lâtin Ekini, yeni Avrupa'ya kaynaklık etmekte, temel olmakta devam ediyor, bazan hızlı, bazan ağır ağır akan... Şimdi düşünelim. Humanizma ilkelerinden geçerek bir bileşime varmamış ozanların yazdıkları Divan Şiiri, neresinden baksak doğulu, neresinden ele alsak yetersiz bir sanat yapıtı.

Bizim Divan şiirinden uzakta bir şiir akımımız daha var: Halk Şiiri. Aralarında Ümmi dediğimiz, okuyup yazma bilmiyen ozanlar da bulunmaktadır. Bütün yapıtları halktan gelir, halka aittir. Dar bir halk aşkını yaşatıp sürdürmek ister. Halkın feryatlarını sazının tellerine vura vura söyler. Yüzlerce şiirini okusanız birbirine çok benzediğini, hiç değilse çeşitli yönlerden birbirinin aynı olduğunu farkedersiniz. Eğer Halk Şiiri, türküsünü tek sesle söylemeseydi, öyle sanıyorum ki, edebiyatımızın yaşayan bir kolu olacaktı. Halk Şiiri geniş bir ekine dayanmaz, daracık bir dağ yolundan geliyor çünkü. Belki dünyanın en onursuz insanı, kırk yamalı hırkası ile yürüyüp gelen Yunus Emre büyük bir ozan. Daha uzun süre yaşar belki. Okul betikleri bu yaşarlığı nereye kadar götürür bilmem? Karacaoğlan da öyle. O dağ çiçekleri arasından bakan ceylân gözlerin serüvenini dile getiren ozanın şiirleri sık sık anılacaktır. Bana öyle geliyor ki, Halk şiirinin eski ustalarının yapıtlarını artist kalemler ele alıp monoğrafi betikleri yazmazlarsa, onlar kendi kabukları içinde yozlaşıp kalacaklar. Oysa onlar yeniden tahlil edilmeğe, şiirleri mısra mısra açılmağa değecek ölçüde tilcik ustalarıdır.

Şiirimizin Tanzimat öncesine kadar durumu böyle. Şimdi Yahya Kemal konusuna girelim. Aruzun çağımızda en iyi ustası olduğu söylenir. Bu ölçünün içinde Divan Şiirinin en iyi sesini getirmiştir. Osmanlı sevgisini, hayranlığını, ölünceye kadar bırakmamış Kişiliğini bir bir açın, «Saray» ozanının ilkeleri bütün çizgileri ile gözlerinizin önündedir. Batıya bakmış, batılı betikleri, özellikle Yirminci yüzyılın başına kadar yetişen belli başlı ozanları okumuş, belki onlardan azıcık sentez ustalığı almıştır. Osmanlı tarihine, hâkanlarına, cenkçilerine olan tutkunluğu, şiirlerinin hemen yarısını epik bir türün çerçevesi içine koyar. Bu şiirlerin birçoğu, dili eskimiş demiyeceğim, bugün artık anlaşılmaz olmuş bir dilin kaderini taşır. Hürriyet gazetesinin Pazar sayılarında yayımlanan şiirler, Yahya Kemal'in kendi türünün en güçsüz örnekleridir. Değişik bir özellik getirememiş, başarıya vardığı eski şiirlerinin katından aşağılarda dolaşmıştır. İlk yazdığı şiirlerle sonrakiler şaşılacak bir biçim benzerliği göstermiştir. Başlıca fark şu: Eski şiirlerini aruz ölçülerine göre olsun, şiir yükü yönünden olsun, şiir hayatının en iyi örnekleri saymak yanlış olmaz. Şiire ilk günlerde nasıl oturmuş ise son yıllarda da öyle, orada oturuyordu. Bütün ömrü boyunca, onu büyük bir (Rahat) saymak, Yahya Kemal'i tastamamına anlatır. Geleneklere sıkı sıkıya sarılmıştı. Kendi hizasını aşmak için en küçük bir çabası görülmez. 1928 harf devriminden sonra edebiyatımızın Batı anlamındaki başarıları içinde Yahya Kemal'in tutumunu düşünüyorum da, bu başarılarda bir rolünü göremiyorum. Çağımızın ozanları içinde dünya nimetlerinden onun faydalandığı ölçüde değil, onda biri kadar faydalanan başka bir ozan adı söylenemez sanırım. Ülkemizin ozanları günlük ekmek peşinde nasıl çırpınıyor, biraz düşünülsün! Oysa Yahya Kemal'in en iyi şiirleri bile alaturka meyhane müziğinin güfteleridir. Bu bir beğeni ölçüsünü göstermez mi? Bir oratoryoya kaynaklık edecek yapıt verememiş herhalde. Batıyı, Batı Edebiyatını uzun uzun inceleyen bir ozanın bu kadar alaturka kalmasına hem şaşmalı, hem üzülmeli bence. Modern Türk şiirinin öncesini alırsak ele, şüphesiz önemli bir yeri olacak Yahya Kemal'in. Ama kim ne derse desin, o olduğundan çok büyük gösterilmiş bir ozandır. Tıpkı Abdülhak Hâmit gibi diyeceğim. Onun da ölümünden önce adını zirvelere yazarlardı. Göçtükten sonra gerçek değerine, gerçek çehresine ışık tutulmuştu. Sanırım Yahya Kemal için de öyle olacak. Burada iki ozanımızın değerini karşılaştırmıyorum. Şiirdeki kaderlerinde benzerlikler olacak herhalde, diyorum. Biz doğulu bir ülkeyiz.

Bazı gerçek değerleri yitirdikten sonra anlarız ve ona yürek tutarız. Bir bölük sanatçıları sağlıklarında yaşatır, öldükten hemen sonra hak etmediği yerden indiririz. Yahya Kemal'in de bütün şiirleri bir araya getirilip yayımlandıkça, etkilerden sıyrılan eleştirmeciler, onun üzerine şimdi olduğundan başka türlü yargılar vereceklerdir.

SEÇME KİTAPLAR

BABA EVİ. Orhan Kemal. Roman. Üçüncü baskı. Varlık Yayınevi, İstanbul, 1963. 102 s., 2 lira

PIPPIN IV'ÜN KISA SÜREN SALTANATI. John Steinbeck. Roman. Çeviren: Rasih Güran. Remzi Kitabevi, İstanbul. 1963. 168 s., 5 lira.

İŞ İŞTEN GEÇTİ. Jean Paul Sartre. Roman. Çeviren: Zübeyir Bensan. İkinci baskı. Varlık Yayınevi, İstanbul. 1963. 109 s., 2 lira

DÜNYA NİMETLERİ. André Gide. Çeviren: Tahsin Yücel. İkinci baskı. Varlık Yayınevi, İstanbul, 1963. 118 s., 2 lira.

MİLENA'YA MEKTUPLAR. Franz Kafka. Çeviren: Adalet Cimcoz. İkinci baskı. Ataç Kitabevi, İstanbul. 1963. 240 s., 6 lira.

GÜNÜMÜZ FRANSIZ ŞİİRİ. On ozan. Derleyen, çeviren: Tahsin Saraç. Dernek Yayınları, Ankara 1963, 136 s., 4 lira.

BÜTÜN OĞULLARIM. Arthur Miller. Oyun 3 perde. Çevirenler: Ülkü Tamer, Aykut Tamer. Varlık Yayınevi, İstanbul. 1963. 80 s., 2 lira.

Sanata Güvenmek

Memet FUAT

«Sanatın Öncülüğü» başlıklı yazımda politikacıların sanat alanındaki yanlış davranışlarını kısaca belirtmiş, büyük sanatçıların politikanın ardından gitmiye uzun süre katlanamadıklarını, politikayı aşmıya, politikaya öncülük etmiye yöneldiklerini söylemiştim. Yazımın sonlarında şöyle bir söz de vardı: «Sanatçıların kendilerine yol göstermiye kalkan politikacılara, ya da sanat eserine politikacı mantığıyla yaklaşan eleştirmenlere gülümseyip geçmelerine yakınlık duymalıyız.»

Batı edebiyatını benden çok daha iyi bilen bir yazar arkadaş, o yazıda savunduğum düşünceler üzerine konuşurken, «Ya bağlanmış gönüllü sanatçılar ne olacak?» diye sormuş. Gene yanlış anlaşılmaların kıyıcığında dolaştığımı seziyorum. Örnekse o yazıma girerken Bertolt Brecht'i anmış, öylesine bağlı, gönüllü bir sanatçının bile anlayışsız politikacılarla çatışmak zorunda kalmasındaki acı gerçeği hatırlatmıştım. Söz doğrudan doğruya «Gönüllü sanatçılar»a gelince, başka bir şeyi daha hatırlatmak gerek: Sanatçının kural dinlemezliğini...

Eleştirmenler — ya da kimi eleştirmenler diyelim — «büyük sanat»ın kurallarını arar, bulur, ortaya dökerler. Bilinen büyük sanat eserlerini inceliyerek yaparlar bu işi. Sonra da ölçütleri bulmuş olmanın rahatlığı içinde yargılar verirler. Derken bir sanatçı gelir, o kuralları orasından burasından kuşa çevirip, ya da toptan çiğneyip gene «büyük» bir sanat eseri koyar ortaya. Onca emeklerinin, çalışmalarının boşa gitmesinden ürken kuralcı eleştirmenler, böyle bir durumda, ya ölçütlerine sımsıkı sarılarak direnir, kendilerini bir yana dürtüverecek yeni eleştirmenler çıkagelene kadar, dudak bükme, küçümseme işini sürdürürler, ya da boyun eğip sil baştan «büyük sanat»ın yeni kurallarını aramıya koyulurlar.

Önemli olan şuna inanmaktır: Sanatçı önden gider, kurallar, eleştirmen sözleri arkadan gelir. Kurallar, eleştirmen sözleri yeni başlıyanlar, küçük sanatçılar, sanatın doruklarına çıkamıyanlar içindir.

Sanata güvenmiyen, sanatçının kurallar, anlayışlar, politikalar üzerine yükselebilme gücünü göremiyen kişiler, sanat konusunda konuşur ya da yazarken, ister istemez yanılacaklardır... Öyleyse, bütün kurallar gibi, sanatçının bağımsız bırakılması da aşılmaz bir kural olarak görülmemeli. Sanatçıların politikaya öncülük etme eğilimine bakarak, «Politikanın ardından gidenler, gönüllü sanatçılar büyük sanatçı olamazlar,» diye genel bir yargıya varmak çok yanlıştır. En başta, sanata güvenmemektir. Örnekse bugün Oktay Rifat ile Melih Cevdet Anday'ın günlük olaylardan uzak bir şiire yönelmiş bulunmaları, bize, «O çağ geçmiştir, artık şiir günlük olaylarla oyalanamaz,» dedirtmemeli. Bir başkası çıkar, öyle eserler verir ki...

Gönüllülük konusuna eğilirken, her şeyden önce şunu söylemek gerekli: Bir düşünceye bağlanmak ya da bağlanmamak sanat için ölçüt olamaz. Kimi bağlı ulaşır başarıya, kimi bağsız... Kimi kendi içine kapanıp yücelir, kimi yığınlarla kucaklaşıp... Kimi barış adına, kimi de savaş...

Kısacası, ben politikacıların sanatçılar karşısındaki tutumunu beğenmiyorum anlayışsız, katı, ürkünç buluyorum, gene de politikanın ardından giden bir sanatçının ille başarısızlığa uğrıyacağını söyliyemem, biri üçü beşi başaramasa bile, bakarsınız, altıncısı gelip ta tepeye oturuvermiş.

GELECEK SAYIDA:

Bertolt Brecht

Yazılar,
Fotoğraflar,
Şiirler.

C. H. P. içindeki buhran

Prof. Bahri SAVCI

1961 Parlâmentosu ve hükûmetleri içinde CHP., elinden geldiği kadar olumlu bir faaliyet göstermek istemektedir. Talih, ona bu devrede, tüm iktidarı nasip etmemiştir. Fakat koalisyon liderliğinden de uzak tutmamıştır. Yalnız, bunun, istenen bir liderlik, pek fazla arzu edilen bir hükûmet iştiraki, uğrunda zahmetli, külfetli seçim kampanyaları yapılarak elde edilen bir hükûmet etme payı olduğu, pek ileri sürülemez. Buna, kaderin, memleket kaderine katılma zorununu yüklemesi denebilir. İşte CHP., kaderin bu belirtişine, kendi imkânları ve iyi niyetleri içinde rıza gösterip, yaşlı liderinin cefalı omuzlarında iktidar liderliğini taşımağa koyulmuştur. Bu liderliği de mümkün olduğu kadar olumlu bir faaliyetle yürütmek istemektedir. Seçim sonrası ekonomik, sosyal ve siyasal problemler üzerinde, geliştirici bir niyetle durmaktadır. Şöyle ki: Ekonomik problemleri; ferdiyetçi Liberal - Muhafazacı akımlara tâvizler vererek - hattâ, kendisi de, oldukça statükocu kalarak ve fakat her halü kârda bir plân içinde rasyonalize ederek yürütmek ister. Vâkıa, plânı, akla uygun, sosyal adalet verilerine uygun, yüksek maliye politikasına uygun ve Türkiye realitesine uygun bir finansmana kavuşturmada geri kalır; amma, her halü kârda, ekonomik faaliyetin bir düzene kavuşturulmasında ısrar eder. Toplum kalkınmasını ve eğitim seferberliğini ister, fakat, bunun en kestirme ve Türkiye şartlarına en uygun araçlardan birisi olan Köy Enstitüsü denen kurumları ihya etmede tereddütler gösterir. Bir kelime ile, karşı partilerin, kendi aleyhinde bir delil olarak kullanabilecekleri her ameliyede, tâvizden ve statükocu kalmaktan kurtulamaz, amma; ne de olsa geçim şartlarını ıslah edecek, piyasaya hareket verecek tedbirleri arama eğilimleri göstermekten vazgeçmez. Biz, bunu, onun, başka partilerin önünde teşebbüsü kaybetmesi şeklinde beliren bir mahkûmiyeti, bir mahkûm talihi olarak görüyoruz, ve fakat, bu mahkûmiyetin altında da esas itibariyle, kendileyin bir iyiniyet yattığını müşahede ediyoruz.

Fakat bu iyiniyet, seçimlerden bu yana atılan her ciddi adım içinde, - büsbütün belireceği yerde tersine büsbütün gölgeye geçmektedir. Bu gölgelenme de, bize göre, gittikçe iki istikâmetli bir buhrana doğru gitmiştir. Bu istikâmetlerden birisi patlak vermiştir. Fakat, bizce, partiyi ve kamu oyunu pek meşgul etmiş olmasına rağmen, patlak veren bu istikâmet, hele İnönü'nün müessiriyetini devam ettirdiği bir çağda, fazla önemli değildir. Onu çözmek kolaydır ve nitekim İnönü ile şimdiki çevresi bunu çözmüştür de... Daha da radikal çözebilirlerdi; yani Gülek - Erim - Doğan - Göle dörtlüsü tamamiyle tasfiye edebilirlerdi de... Ortada, gene de CHP. denen bir kurum kalırdı.

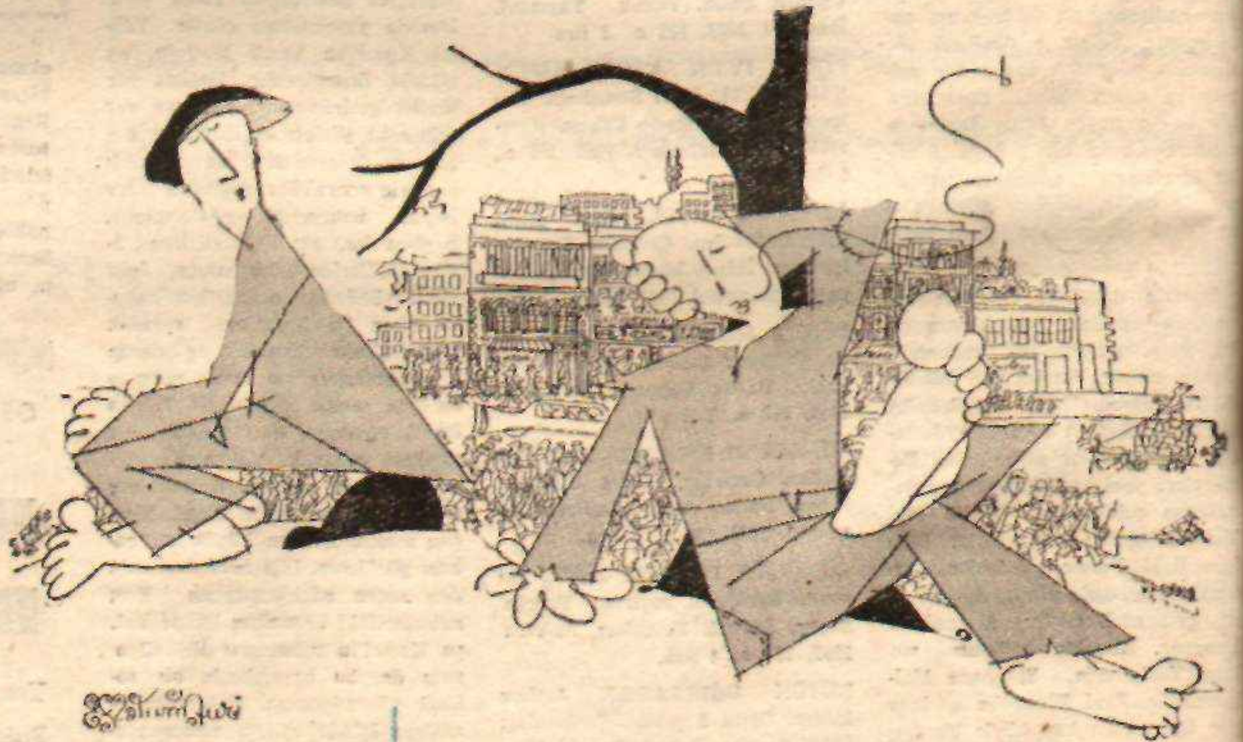
Fakat, buhranın henüz ortaya çıkmayan öteki istikameti, - eğer ortaya çıkarsa - daha ciddidir, daha vahim olaylara gebedir. Evet, dediğimiz gibi, bu istikâmet, bir müddet su altından aktıktan sonra, ya pek şümullü olarak ortaya çıkacaktır ve CHP. nin asıl buhranı bu olacaktır; ya da, CHP. nin, şimdiki statükocu, tâvizci hâkim grupunun baskısı altında, eriyip gidecektir; daha doğrusu, bu durgun sosyal kurumu, emsali olan dünkü muhafazacı kurumların yanına iterek kendisine bir başka belirme ve gelişme teşekkülü arayacaktır. İşte, bu ikinci istikâmet, henüz alttan akan bu ikinci akım, vaktile 63 ler diye ortaya çıkmış olan akımdır. Bu akım, 1946 seçimlerindenberi, gittikçe artan bir hızla kaybedilmeğe başlanılmış olan devrimci - halkçı - lâik - devletçi espriyi ve bu esprinin telkin edip zaruri kıldığı reformcu - dinamik politikayı tekrar kazanma hususunda Parti Merkez Yönetimini zorlayan bir akımdır. 1962 baharında, bu akım, kendini, Parti Meclisine takdim etmiştir. Fakat, yukarıda da dediğimiz üzere, CHP., şimdilik, ferdiyetçi - libaral - muhafazacı akımlara tâviz veren ve hattâ, kendisi de bir miktar muhafazacı, durgun, statükocu, şekilde demokrasici olma yoluna düşen bir kurum olarak, bu devrimci - halkçı - lâik - devletçi esprideki yeniden rasyonalize olma akımına karşı pek soğuk davranmıştır.

İşte, bizce, CHP. içindeki buhran, gerçek buhran bu noktada başlamıştır. Şekli demokrasinin yerleşme safhası içinde, hemen hemen yalnız İnönü'nün şahsi prestiji üzerinde kurulup, ancak devam edebilen koalisyon güçlükleri içinde, CHP. nin rasyonalizasyon kanadı diyebileceğimiz bu akım durgunlaşmağa mecbur kalmıştır. O halde, şimdi iki şeyden biri olacaktır: ya, bu akım da, CHP. içinde derin kökleri olmıyan bir akım, bir kıvılcım olarak kalacak ve eriyecektir; ya da, şimdiki Merkez Yönetiminin tuttuğu politika yüzünden artan memnuniyetsizlikler ortamında büsbütün gelişerek, bir gün, CHP. nin ciddi kaderi olarak ortaya çıkacaktır. Bu takdirde de, büyük bir savaş olacaktır. Çünkü, ferdiyetçi - liberal - muhafazacı genel akım önünde tâviz vere vere, kendisi de, statükocu ve şekli demokrasici duruma düşmüş ve düşmekte olan CHP. Merkez Yönetimi de, sahneyi kolay - kolay, dinamik reformcu olarak beliren bu rasyonalizasyon akımına bırakacak uysallıkta değildir.

i — CHP. Merkez Yönetimi, bugün biçimsel demokrasi güdenlerin elindedir. Bunlar, hem Partinin hem memleketin kaderinin bu biçimsel demokrasinin kendi ellerinde kalmasına bağlı olduğuna inanmaktadırlar. Bu biçimsel demokrasinin, herhangi bir istikâmete kaymasına istidat gösteren bütün davranışlar karşısında pek duyarlılık göstermektedirler. Esasen, kendi aralarında da anlaşmış bulunmayan Gülek - Erim muhalefetinin metodunu haksız, yersiz ve zararlı bulmaktadırlar. (Bu metod, CHP. içindeki memnuniyetsizliği istismar ederek, teşkilât kademelerine daha vaadkâr davranarak parti içinde iktidarı alma, sonra da, belki, dış kuvvet merkezleri ile de anlaşarak hükûmet sorumluluğunu alma yolundan ibaret gözüküyor.) Ayrıca bunlara, entellektüel ve moral bakımından da hizmet verilemez. Fakat parti içinde bir yerleri de, bir ağırlıkları da vardır. Genel seçimlerden çok önce, kesin bir operasyonla, - bir miktar kan kaybına ve ıztıraba da mal olsa - bu meseleyi çözmek gerekir. Bu meselede uzlaşma olamaz.

ii — Bu gibi buhranların patlak verip uzun çözülme ameliyerine girişmekten; biri arkasından gelen türlü tehditlerden koalisyonu kurtarma ameliyelerinden kurtulamamaktan; ne olursa olsun, asgari olarak biçimsel demokrasinin ve plân fikrinin yaşarlığını temin zaruretlerinden dolayı, evvelce 63 lerin ifadeye kısmen cüret edebildikleri «Atatürk ilkelerine ve yeni cezri operasyon zaruretlerine dönüş» fikrinden ibaret olan akımın getireceği gerçek buhran, henüz ortaya çıkamamaktadır.

(S. B. F. Dergisi)

— MERİH YILDIZINDA HAYAT VARMIŞ
— OH!... YAŞADIK DESENE